

T. C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER 6. ve 7. SINIF DERS KİTABINDAKİ HABERLERİN
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ DEĞERLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Mehmet HORUZOĞLU

DANIŞMAN
Doç. Dr. Ayşegül TURAL

BARTIN-2021

T. C.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**SOSYAL BİLGİLER 6. ve 7. SINIF DERS KİTABINDAKİ HABERLERİN
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ DEĞERLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Mehmet HORUZOĞLU

2008

DANIŞMAN

Doç. Dr. Ayşegül TURAL

BARTIN-2021

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna Doç. Dr. Ayşegül Tural'ın danışmanlığında hazırlamış olduğum "SOSYAL BİLGİLER 6. ve 7. sınıf DERS KİTABINDAKİ HABERLERİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ" adlı Yüksek Lisans Tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

18.02.2021

İMZA

Mehmet HORUZOĞLU

ÖN SÖZ

Tez çalışmamın tamamlanmasında başından beri desteklerini esirgemeyen, öneri ve yönlendirmeleriyle araştırmamın sağlıklı bir şekilde ilerlemesini sağlayan akademik danışmanım Doç. Dr. Ayşegül TURAL' a teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimine başlamam için beni cesaretlendiren çok değerli hocam Doç. Dr. Gülsün ŞAHAN' a, yüksek lisans eğitimim boyunca bana katkılarından dolayı Doç. Dr. Harun ER' e, Doç. Dr. Fatma ÜNAL' a; desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Dr. Davut GÜREL' e ve Dr. Ömer KEMİKSİZ'e, araştırma yöntem ve teknikleri dersimizde bizlere geniş bakış açısı kazandıran Doç. Dr. Mustafa KOCAARSLAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Akademik çalışma yürüten her araştırmacı gibi yorulduğum, ne zaman biteceğini merak ettiğim anlar oldu. Bu zorlu süreçte her zaman yanımda olan sevgili eşim Zeynep HORUZOĞLU' na ve ailem başta olmak üzere desteklerini her zaman hissettiğim yakın arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Mehmet HORUZOĞLU

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Sosyal Bilgiler 6. ve 7. sınıf Ders Kitabındaki Haberlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerler Açısından İncelenmesi

Mehmet HORUZOĞLU

Bartın Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ayşegül TURAL

Bartın-2021 Sayfa: XV + 111

Toplumsal kabul görmüş doğruları içeren değerler bir yandan toplumu bir arada tutarken, diğer taraftan bireyin toplumsal bağını kuvvetlendirmektedir. Yeni yetişen neslin bu değerleri kazanabilmesi için sosyal bilgiler ders kitapları önemli bir role sahiptir. Fakat ders kitaplarında değerlerin kendi başına bir metin ya da doğrudan anlatımı yerine bir haber metni içinde yansıtılarak verilmesi hem değerlerin anlaşılmasını kolaylaştırmakta hem de davranışsal karşılığını gerçek hayattan örneklerle somutlaştırmaktadır. Bu nedenle sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haber metinlerinin toplumsal değerleri içermeye durumlarının değerlendirilmesi ihtiyacıdır. İlköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki haber metinlerinin değer aktarım durumlarının incelendiği bu çalışmada betimsel doküman incelemesi deseni benimsenmiştir. Araştırmanın materyalini 2018-19 Eğitim Öğretim yılında 6. ve 7. sınıflarda Sosyal Bilgiler ders kitabı olarak okutulması için MEB tarafından basılan sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haber nitelikli metinler oluşturmaktadır. Metinlerin analizinde doküman analizi yönteminin tercih edildiği bu çalışmada haber metinlerinin her iki sınıf ders kitaplarında da değer aktarımı amacıyla etkin kullanıldığı tespit edilmiştir. Kitaplarda yer alan metin sayıları sınıflar açısından karşılaştırıldığında, 6. sınıf için değer aktarımı amacıyla tercih edilen metinlerin sayılarının 7. sınıflara göre daha fazla olduğu, metinlerin hemen her öğrenme alanında tercih edildiği, SBÖP’de yer alan her değer metinler yoluyla aktarılacak için tercih edilmediği anlaşılmıştır. Haber metinlerinde aktarılan değerlerin çoğunun dolaylı yoldan aktarıldığı, geri kalanların aktarımında ise değer açıklamalı örnek olay veya sadece örnek olay yöntemlerinin tercih edildiği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değerler Eğitimi, Ders Kitabı, Haber Metni, Öğretim Programı,
Sosyal Bilgiler

ABSTRACT

M. Sc. Thesis

The Analysis of the News in the 6th and 7th Grade Textbooks in Terms of Values in the Social Studies Curriculum

Mehmet HORUZOĞLU

Bartın University

Graduate School

Department of Division of Turkish Language and Social Science Teaching

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Ayşegül TURAL

Bartın-2021, Sayfa: XV + 111

While values including socially accepted truths hold society together, they also strengthen the social bond of the individual. Social studies textbooks play an important role for the new generation to gain these values. However, the presentation of values in textbooks by reflecting them in a news text instead of a text or direct expression on its own both facilitates the understanding of the value and concretizes its behavioral response with real life examples. For this reason, it is necessary to evaluate the status of the news texts in social studies textbooks including social values. In this study, which examines the value transfer of news texts in the 6th and 7th grade social studies textbook of primary education, the descriptive document analysis design has been adopted. The material of the study consists of news texts in social studies textbooks published by the Ministry of National Education to be used as a Social Studies textbook in 6th and 7th grades in the 2018-19 academic year. In this study, in which the document analysis method was preferred in the analysis of the texts, it was determined that the news texts were used effectively in the textbooks of both classes for value transfer. When the number of texts in the books were compared in terms of classes, it was understood that the number of texts preferred for the purpose of transferring value for the 6th grade was higher than the 7th grade, that the texts were preferred in almost every learning field, and not every value in the SCPP was preferred for transferring through texts. It has been understood that most of the values conveyed in the news texts are conveyed indirectly, and in the transfer of the rest, value-explained case studies or only case studies are preferred.

Keywords: Values Education, Textbook, News Text, Curriculum, Social Studies

İÇİNDEKİLER

BEYANNAME	II
ÖN SÖZ	III
ÖZET	IV
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
TABLolar DİZİNİ.....	X
RESİMLER DİZİNİ.....	XI
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ.....	XIV
EKLER DİZİNİ	XV
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Problem Cümlesi.....	4
1.4. Alt Problemler	4
1.5. Araştırmanın Önemi.....	5
1.6. Sınırlılıklar	5
1.7. Tanımlar	5
BÖLÜM II	6
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	6
2.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı ve Kapsamı	6
2.1.1. Sosyal Bilgilerin Türkiye’ deki Gelişimi	8
2.1.2. Sosyal Bilgiler Programı	11
2.1.3. Sosyal Bilgiler Programının Genel Amaçları	15
2.2 Değer Kavramı ve Değerler Eğitimi.....	18
2.2.1. Değer Kavramı ve Özellikleri.....	20
2.2.2. Değerlerin İşlevleri	21

2.2.3. Değerler Eğitiminin Amacı ve Önemi	23
2.2.4. Değerler Eğitiminde Yaklaşımlar	24
2.2.5. “Sosyal Bilgiler Öğretim Programı”nda Değerlerin Tarihi Gelişimi	25
2.2.6. 2018 “Sosyal Bilgiler Öğretim Programı”ndaki Değerler	28
2.3. Ders Kitabı.....	30
2.3.1. Ders Kitaplarının Eğitim Öğretimdeki Yeri ve Önemi	32
2.3.2. Bir Ders Kitabında Bulunması Gereken Özellikler	33
2.3.3. Sosyal Bilgiler 6. ve 7. Sınıf Ders Kitabının Özellikleri	35
2.4. Öğretim Materyali Olarak Metin Türleri	37
2.4.1. Haber Metinlerinin Özellikleri.....	41
2.4.2. Sosyal Bilgiler ve Haber Metinleri.....	42
2.4.3. Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Haberlerin Değer Aktarımındaki Rolü.....	44
2.5. İlgili Araştırmalar	46
BÖLÜM III.....	54
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	54
3.1. Araştırma Modeli.....	54
3.2. Araştırma Materyali.....	54
3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	55
BÖLÜM IV.....	58
BULGU VE YORUMLAR.....	58
4.1. Birinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorumlar.....	58
4.2. İkinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorumlar	60
4.3. Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorumlar	61
4.4. Dördüncü Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorumlar	63
4.5. Beşinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorumlar	64
4.6. Altıncı Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorumlar	83

BÖLÜM V	93
TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER.....	93
5.1. Tartışma.....	93
5.2. Sonuç	96
5.3. Öneriler.....	98
KAYNAKÇA.....	100
EKLER	110
Ek 1. Uzman Görüşü Formu.....	110
(Haber Metinleri, Öğrenme Alanı ve Değer Eşleştirme).....	110

TABLULAR DİZİNİ

Tablo No	Sayfa No
Tablo 2. 2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler	29
Tablo 2. 3. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi 6. ve 7. Sınıf Öğrenme Alanlarına Göre Değerlerin Dağılımı	30
Tablo 2. 4. Metin Türlerinin Tasnifi.....	38
Tablo 4.1. SBÖP ‘de 6. Sınıf Kazanım ve Açıklamalardaki Değerler	58
Tablo 4.2. SBÖP’ de 7. Sınıf Kazanım ve Açıklamalardaki Değerler	60
Tablo 4.3. 6. Sınıf Ders Kitabındaki Öğrenme Alanlarına Göre Haber Metinleri	62
Tablo 4.4. 7. Sınıf Ders Kitabında Öğrenme Alanlarına Göre Haber Metinleri	63

RESİMLER DİZİNİ

Resim No	Sayfa No
Resim 3.1. Asalet ve Merhametin Simgesi Sadaka Taşları (Yıldırım ve diğ., 2019: 35) ...	56
Resim 4.1. Yaşamdan Bir Öykü (Yıldırım ve diğ., 2019: 29).....	64
Resim 4.2. Çocukların İçindeki Mozart'ı Keşfedin (Yıldırım ve diğ., 2019: 30).....	65
Resim 4.3. Asaletin ve Merhametin Simgesi Sadaka Taşları (Yıldırım ve diğ., 2019: 35)	66
Resim 4.4. Tarihin Büyük İnsani Yardım Kampanyası (Yıldırım ve diğ., 2019: 36).....	67
Resim 4.5. Öğrencilerin Simit Parası İhtiyaç Sahiplerini Sevindiriyor (Yıldırım ve diğ., 2019: 38).....	67
Resim 4.6. Pazırık Halısı (Yıldırım ve diğ., 2019: 54).....	68
Resim 4.7. Boyabat Kilimi (Yıldırım ve diğ., 2019: 54).....	68
Resim 4.8. Tarihi İpek Yolu Canlanıyor (Yıldırım ve diğ., 2019: 98).....	69
Resim 4.9. Yerli Otomobil İçin Beş Firma: Milli Göreve Hazırız (Yıldırım ve diğ., 2019: 140).....	70
Resim 4.10. Dünyanın Beklediği Gözlemevi Erzurum'da (Yıldırım ve diğ., 2019: 141) ..	70
Resim 4.11. İnsansı Robotlar Öğretmenlik İçin Kodlanıyor (Yıldırım ve diğ., 2019: 144)	71
Resim 4.12. Büyük Yapay Zeka Devrimi Neler Getirecek? (Yıldırım ve diğ., 2019: 145)	71
Resim 4.13. İstanbul'da 15 İlçede Korsan Yayınla Mücadele (Yıldırım ve diğ., 2019: 150)	72
Resim 4.14. İşçilikten Patronluğa Uzanan Başarı Hikâyesi (Yıldırım ve diğ., 2019: 183).	73
Resim 4.15. 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi'ne Katılım Arttı (Yıldırım ve diğ., 2019: 205)	73
Resim 4.16. Otopark İçin Halk Oylaması (Yıldırım ve diğ., 2019: 205).....	74
Resim 4.17. Tekirdağ'da Çevko Çocuk Tiyatro Oyunu İlgıyla İzlendi (Yıldırım ve diğ., 2019: 206).....	74

Resim 4.18. Yozgat Belediyesi Sosyal Medya İhbar Hattını Hayata Geçirdi (Yıldırım ve diğ., 2019: 207).....	75
Resim 4.19. Gösteri Ses Getirdi, Yol Genişletildi (Yıldırım ve diğ., 2019: 207)	75
Resim 4.20. O Gece Ne Oldu? (Yıldırım ve diğ., 2019: 210).....	76
Resim 4.21. Toplanan Veriler Başka Şekilde De Kullanılabilir (Yıldırım ve diğ., 2019: 216).....	77
Resim 4.22. Manş Denizi’ni Yüzerek Geçen İlk Türk Kadını Nesrin Olgun Arslan, O Günden Bu Güne Türk Kadının Dünya Sularında Temsil Etmenin Gururunu Yaşıyor (Yıldırım ve diğ., 2019: 220)	77
Resim 4.23. Gaziantep’te Girişimci Kadınlar (Yıldırım ve diğ., 2019: 220).....	78
Resim 4.24. Şiddete Sıfır Tolerans (Yıldırım ve diğ., 2019: 221)	78
Resim 4.25. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) (Yıldırım ve diğ., 2019: 232).....	79
Resim 4.26. Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (Türksoy) (Yıldırım ve diğ., 2019: 232)	79
Resim 4.27. Türkiye Suriyeli Mültecilere Sahip Çıkıyor (Yıldırım ve diğ., 2019: 235)	80
Resim 4.28. Mevsimlik Tarım İşçileri (Yıldırım ve diğ., 2019: 236)	80
Resim 4.29. Kayseri Milli Eğitim Müdürlüğü “Milli Üretelim Bilinçli Tüketelim Projesi” (Yıldırım ve diğ., 2019: 240).....	81
Resim 4.30. BTK Trenleri Milli Yük Vagonlarıyla Dünyanın Yükünü Taşıyor (Yıldırım ve diğ., 2019: 245).....	81
Resim 4.31. Türkiye Maarif Vakfı Türkiye’nin Dünyaya Açılan Penceresi (Yıldırım ve diğ., 2019: 247).....	82
Resim 4.32. Azerbaycan’ın Başkenti Bakü’de Bulunan ve Uzun Zamandır Kapalı Olan Şehitlik Camisi’nde Tadilat İşlemleri Tamamlanarak İbadete Açıldı (Yıldırım ve diğ., 2019: 247).....	82
Resim 4.33. Akıllı Cihazlardaki Gizli Tehlike (Gültekin ve diğ., 2019: 34)	83
Resim 4.34. Kadın Girişimci Vize Sorunu Yaşanan ABD’ye Halılarıyla Girdi (Gültekin ve diğ., 2019: 120).....	84
Resim 4.35. Kübalılara Seyahat Özgürlüğü (Gültekin ve diğ., 2019: 120).....	84

Resim 4.36. Bal Mumu Tabletlerin En Eskisi Antalya Kaş'ta Bulundu (Gültekin ve diğ., 2019: 130).....	85
Resim 4.37. Yeşilay 34 Ülkeye Örnek Oldu (Gültekin ve diğ., 2019: 172).....	85
Resim 4.38. Türk Kızılayından Derbendihan İlçesine Çadır Yardımı (Gültekin ve diğ., 2019: 172).....	86
Resim 4.39. Meslek Lisesi Memleket Meselesi (Gültekin ve diğ., 2019: 178).....	86
Resim 4.40. OSMEK'le Kendi İşlerini Kurdular (Gültekin ve diğ., 2019: 178).....	87
Resim 4.41. Tahmin ve Erken Uyarı Sistemi (Gültekin ve diğ., 2019: 187)	87
Resim 4.42. İnsansız Hava Aracı (Gültekin ve diğ., 2019: 187).....	88
Resim 4.43. Kargo Şirketleri Droneli Teslimata Hazırlanıyor (Gültekin ve diğ., 2019: 189)	88
Resim 4.44. Cumhurbaşkanlığından Basın Açıklamaları (Gültekin ve diğ., 2019: 207)....	89
Resim 4.45. YADES (Yaşlı Destek Programı) (Gültekin ve diğ., 2019: 208).....	89
Resim 4.46. Milli Eğitim Bakanlığı 190 Milyon Adet Ücretsiz Ders Kitabı Dağıtacak (Gültekin ve diğ., 2019: 208).....	90
Resim 4.47. 23 Ekim ve 9 Kasım 2011 Van'da Meydana Gelen Deprem (Gültekin ve diğ., 2019: 217).....	90
Resim 4.48. TANAP Projesi Bölgesel İş Birliğinin Tarihi Örneğidir (Gültekin ve diğ., 2019: 227).....	91
Resim 4.49. İslam İşbirliği Teşkilatından İslamofobide Gerileme Açıklaması (Gültekin ve diğ., 2019: 229).....	92

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

- MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
NCSS : Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi
SBÖP : Sosyal Bilgiler Öğretim Programı
TYÇ : Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi
TİKA : Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı
TDK : Türk Dil Kurumu

EKLER DİZİNİ

EK No		Sayfa No
1.	Ek 1. Haber Metinleri, Öğrenme Alanı ve Değer Eşleştirme Uzman Formu	110

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, “Sosyal Bilgiler 6. ve 7. sınıf Ders Kitaplarındaki Haberlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi” adlı araştırma konusunun problem durumu, araştırmanın amacı, problem cümlesi, önemi, sınırlılıklarına yer verilmiştir.

1.1.Problem Durumu

Toplumsal değerlerin yeni yetişen nesle kazandırılması her ne kadar okul öncesi çağdan itibaren başlasa da en yoğun olarak ilköğretim kademesinde kazandırılmaktadır. Bu nedenle bu kademenin ders öğretim programları ve buna bağlı olarak hazırlanan ders kitapları daha bir özen gerektirmektedir. Her öğretim kademesinde olduğu gibi ders kitapları Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) kontrolünde hazırlanmaktadır. Ders kitaplarının nasıl hazırlanacağı ve içeriği düzenlenirken nelere dikkat edileceği bakanlık tarafından belirli ilkelerle düzenlenmiştir. Hem yayınevleri hem de yazarlar bu ilkelere dikkat ederek hazırladıkları ders kitabını kontrol edilip onaylanması amacıyla MEB onayına sunmaktadırlar.

İlköğretim kademesindeki dersler arasında toplumsal kültür, davranış biçimleri, örf, adet ve değerleri geleceğin vatandaşları olacak öğrencilere kazandırılmasında en etkili derslerden biri sosyal bilgiler dersidir (MEB, 2018). Bu sebeple öncelikle bu dersin öğretim programı hazırlanırken özen gösterilir. Çünkü program ilgili dersin diğer tüm bileşenlerine yol gösteren bir kılavuz gibidir ve kapsamının ne olup ne olmaması gerektiğini belirler (Aktan ve Padem, 2013). Buna bağlı olarak MEB ve özel yayınevlerinin hazırladığı sosyal bilgiler ders kitabı özellikle hangi değerleri içerdiği ve bu değerleri öğretirken ne tür yaklaşım ve yöntemleri benimsemiş olduğu bakımından özenle tetkik edilmelidir.

Gerek bakanlığın gerekse bağımsız araştırmacıların yürütmüş olduğu araştırmalar MEB onayına sunulan ders kitaplarının değerleri içerme bakımından kimi zaman yetersiz olabildiklerine dikkat çekmektedirler (Sezer, 2006). Değerlerin aktarılmasında özellikle tercih edilen metinler ise anı, hikâye, şiir, bilimsel bilgi ve haber olmak üzere farklı

türlerde olabilmektedirler. Bazen ders kitaplarındaki metinlerin değerlerle tam olarak örtüşmediği, kitaplardaki metinlerin değerleri kazandırmada istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir (Baki, 2019). Bu da ders kitabının bir taraftan öğretim programına uygunluğuna zarar verirken, diğer taraftan da değerlerin kazandırılması hususunda hedeflenen amaca ulaşılmasını güçleştirebilir.

Ders kitaplarının bilgiyi öğretirken metinleri tercih etmesinin nedeni öğretimde çoklu zekâ uygulamalarının benimsenmiş olması ve bilgiyi doğrudan vermek yerine, çeşitli metin türlerini bir materyal olarak kullanarak aktarmanın daha etkili olacağına inançtan kaynaklanmaktadır (Öztürk, Keskin, ve Otluoğlu, 2014). Metinler öğretim içeriğini gerçek hayatla birleştirdiği için öğrencinin ilgisini çekmekte ve öğrenilen bilginin hayatta ne işe yaradığını da görme imkânı sunabilmektedir. Bu yönde yapılan araştırmalar ön kabulleri doğrular niteliktedir. Ol (2019) bir metin türü olan gazete haberlerinin sosyal bilgiler dersinde nasıl faydalı olabileceğiyle ilgili yaptığı araştırmada olumlu etkisi olacağına vurgu yapmıştır. Zira araştırma, gazete haberlerinin kullanıldığı sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin derse katılımlarının yüksek olduğu ve dersin daha ilgi çekici hale geldiğini vurgulamaktadır. Bu çalışmanın bir eylem araştırması olduğu dikkate alındığında, haber metinlerinin sosyal bilgiler dersinde bir metin türü olarak tercih edilip edilmeyeceğinin bir problem durumu olduğu da anlaşılabilir. Çünkü araştırmacı sonuç olarak haber metinlerinin sosyal bilgiler öğretim materyali olarak kullanılabilirliğine, eğer kullanılırsa öğrenciyi derse katma ve başarıya olumlu yönde etkisi olduğuna dair elde ettiği sonuçları paylaşmıştır. Bu araştırma haber metinlerinin sosyal bilgiler ders kitabında bir materyal olarak kullanılabilirliğinin tartışmalı bir konu olduğu izlenimi uyandırmaktadır. Bu kanaati Devci' nin (2005) sosyal bilgiler dersinde gazete haberlerinin yerini ve önemini ortaya koymayı amaçladığı çalışma da kuvvetlendirmektedir. Yapılan araştırmada haberlerin nasıl kullanılabilirliğine ilişkin örnekler de paylaşılmış, haber metinlerinin öğrenmede başarı ve öğrenci katılımını artıracığı vurgulanmıştır. Haber metinlerinin sosyal bilgiler dersinde bir metin türü olarak tercih edilebilirliğini tartışan Çelikkaya ve Yakar (2015) 4-7. sınıf sosyal bilgiler kitaplarında tercih edilen haberlerin süreklilik ve yoğunluk göstermediğini tespiti de bunu göstermektedir. Bu durumun hem ders kitabı ve çalışma kitabı hem de öğretmen kılavuz kitabında benzer şekilde olduğu yönünde tespitleri de elde edilen sonucu kuvvetlendirmektedir. Çar (2018) ise sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haber metinlerini kazanımlar bakımından incelemiş ve uyumlu olduğu sonucuna varmıştır.

Bu alandaki kimi alışmalar Bekdemir ve Işkın (2017), Yiğittir ve Er (2013), Ersoy ve şahin (2012), Topkaya (2011), Karabıyık (2016), Er, Ünal ve Gürel (2016), Arıtaşı (2017) ve Uçar (2019) örneklerinde olduğu gibi, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerlerin ders kitabı, çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitaplarında ne kadar yer aldığı, eğer yer alıyorsa oran ve niteliklerinin ne olduğu üzerinde yoğunlaştıkları anlaşılmaktadır.

Alan yazın taramasında bir grup araştırmanın sosyal bilgiler dersinde haber metinlerinin sadece bir öğretim materyali olarak kullanılıp kullanılmayacağına odaklandığı, bir kısmının ise sosyal bilgiler dersi ve kitaplarında değerlerin ne kadar aktarılabildeğine odaklandıkları görölmektedir. Bu araştırmalardan Uçar'ın (2019) "İlkokul Hayat Bilgisi ve Sosyal bilgiler Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi" adlı çalışmasında elde edilen veriler genel anlamda değerlerin sosyal bilgiler ders kitaplarında ne kadar bulunduğunu ve değerleri aktarırken çeşitli metin türlerinin tercih edildiğini göstermesi bakımından dikkat çekmektedir. Araştırmacının sosyal bilgiler ders kitaplarının metin içeriklerinde değerlerin yeteri kadar yer bulmadığını, bunsalar da değişen ve orantısız miktarlarda olduğuna vurgu yapması, sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan ve güncel konulara yer veren haber metinlerinin değerler açısından incelenmesi için de önemli bir çıkış noktası olmuştur. Özellikle değerler aktarılırken doğrudan ifade etmek yerine dolaylı yoldan veriliyor olmasının altını çizen araştırmacı bu durumu ciddi bir eksiklik olarak yorumlamaktadır.

Tüm bu tespitler ve alan yazın taraması sosyal bilgiler dersinde metin türlerinin kullanımı ile değerleri yansıtırma durumlarının güncel olarak araştırıldığını, böylelikle de tartışmalı konuların yer aldığını göstermektedir. Bu nedenle ders materyallerinin hazırlanmasının dayanağı olan SBÖP'de yer alan değerlerin tespit edilmesi gerekmektedir. Sosyal bilgiler dersinde kullanılan öğretmen kılavuz kitapları ve öğrenci çalışma kitaplarından ziyade, Sosyal bilgiler ders kitaplarında haber metinlerinin yer alma durumunun incelenmesi, bu haber metinlerinin öğrenme alanlarında ne kadar yer aldığının araştırılması ve haber metinlerinde değer aktarımı sürecinde hangi yöntemin kullanıldığının belirlenmesi araştırmamızın kapsamını oluşturmaktadır.

1.2.Araştırmanın Amacı

Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metinlerin kullanımı veya değerlerin aktarımıyla ilgili araştırmalar ya doğrudan değerlerle ilgili ya da ders kitaplarında metinlerin değer aktarımında kullanılmasıyla ilgilidir. Haberlerin bir metin türü olarak sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılması ve değer aktarımı amacıyla kullanılıp kullanılmayacağına ilişkin yapılan çalışma sayısı Bekdemir ve Işkın (2017), Ersoy, Şahin (2012), Topkaya (2011), Karabıyık (2016), Arıtaşı (2017) ve Uçar (2019) gibi araştırmalarla sınırlıdır. Bu araştırmalar özel olarak haber metinlerinin değil, genel olarak metinlerin veya ders kitabının değer aktarımındaki durumunu incelemişlerdir. Bu nedenle araştırmada, 2018’de uygulamaya giren SBÖP’ de yer alan değerlerin, 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan haberler metinlerinde yer alma durumlarının belirlenmesi amaçlanmaktadır.

1.3.Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problem cümlesini “Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ndaki değerler Sosyal Bilgiler 6. ve 7. sınıf ders kitabındaki haberlerde nasıl yer almaktadır?” sorusu oluşturmaktadır.

1.4.Alt Problemler

Araştırmanın ana sorusuna aşağıdaki sorularla cevap aranmaya çalışılmıştır:

- I. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ndaki 6. sınıf kazanım ve açıklamalar bölümünde değerlerin yer alma durumu nasıldır?
- II. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ndaki 7. sınıf kazanım ve açıklamalar bölümünde değerlerin yer alma durumu nasıldır?
- III. 6. sınıf ders kitabında öğrenme alanlarında haberlerin yer alma durumu nasıldır?
- IV. 7. sınıf ders kitabında öğrenme alanlarında haberlerin yer alma durumu nasıldır?
- V. 6. sınıf ders kitabındaki haberlerin değerlerle ilişkilendirilmesi durumu nasıldır?
- VI. 7. Sınıf ders kitabındaki haberlerin değerlerle ilişkilendirilmesi durumu nasıldır?

1.5.Araştırmanın Önemi

Eğitim sürecinin tüm bileşenlerinin değerlendirilmesiyle öğretim programına dayalı ders kitapları hazırlanmaktadır. Ders kitapları MEB tarafından ücretsiz dağıtılan en yaygın kullanılan ders materyalidir. Alan yazın incelendiğinde 2018 yılında uygulamaya giren yeni SBÖP' ye dayalı 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında haber metinlerinin incelendiği araştırmaların olmadığı görülmüştür. Bu alanda yapılacak araştırmaların sunacağı verilerin ders kitaplarının faydalılığını geliştirmeye yönelik etkisi olacağı düşünüldüğünde, bu alanda az sayıda araştırma yapılmış olması önemli bir eksikliklerdir. Bu durum değerlerin aktarımında haber metinlerinden ne şekilde yararlanıldığına dair veri eksikliğine işaret etmektedir. Bu araştırma ile 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haber metinlerinde hangi değerlerin nasıl yer aldığı, haber içeriği ile değer ilişkisinin nasıl kurulduğu, haber metinlerindeki değerlerin sınıf durumuna göre nasıl farklılaştığı belirlenerek gerek problem durumu ve gerekse araştırmanın amacıyla belirtilen eksiklikler ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Araştırma, bu konu alanında ilk yapılması bakımından orijinal; yeni programa göre hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haber metinlerini değerler bakımından incelediği için güncel; uygulama ve araştırma eksikliklerinin giderilmesine yönelik öneriler sunacağı için faydalı olacağına inanılmaktadır.

1.6.Sınırlılıklar

Bu araştırma,

MEB komisyonu tarafından 6. ve 7. sınıflar için hazırlanan ve Talim Terbiye Kurulu kararı ile 2018–2019 Eğitim-Öğretim yılından itibaren 5 yıl okutulmasına karar verilen sosyal bilgiler ders kitabında yer alan haber niteliğindeki metinlerle;

2018–2019 Eğitim-Öğretim yılında ilköğretim 6. ve 7. sınıflar için hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda tavsiye edilen değerlerle sınırlıdır.

1.7.Tanımlar

Değer: Toplumun milli ve manevi kaynaklarından damıtılarak geçmişten bugüne ulaşan ve geleceğe aktarılması gereken bir miras. (MEB, 2018).

Değerler Eğitimi: Değerler eğitimi, ise toplumun değer olarak gördüğü ilke, inanç ve amaçları öğretmen amacıyla yürütülen planlı bir girişimdir (Keskin, 2008).

Ders Kitabı: “Ders kitabı, belirli bir dersin (Matematik, Türkçe vb.) öğretimi için ve belirli düzeydeki (ilköğretim, lise gibi) öğrencilere yönelik olarak yazılan; içeriği öğretim programına uygun olan, incelemesi yapılmış ve onaylanmış olan temel kaynaktır” (Kılıç, 2005).

Haber Metni: Haber metni, süregiden hayatta yaşanmış kültürel, sosyal, ekonomik ve hatta doğal olaylarla ilgili toplumu bilgilendirici metin türüdür (Dijk, 1988).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı ve Kapsamı

Sosyal bilimler bir disiplin alanı olarak toplumun beklenti ve ihtiyaçları doğrultusunda eğitim verilmesini hedeflemektedir. Sosyal bilimler en genel anlamda toplumdaki değişim ve gelişimi konu alan bir disiplindir. Bu bağlamda da bireylerin topluma uyumunu kolaylaştıran bir eğitim sağlamaktadır (Öztürk, 2007; Çetin, 2008). Bireyin topluma uyumu bakımından verilen eğitimde disiplinler arası bir yaklaşım benimsenerek bireylere kazandırılmak istenen bilgi, beceri, tutum ve değerlerin öğretimi gerçekleştirilir (Aykaç, 2007; Safran, 2014). İnsanların yararına bilgiler üreten ve davranış biçimleri kazandıran sosyal bilimlerin öğretimi sosyal bilimlerin doğasına uygun olarak disiplinler arası bir yaklaşımla okullarda sosyal bilgiler dersi ile sağlanabilmektedir.

Sosyal bilgiler; “ilkokul ve ortaokullarda iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı.” olarak açıklanmaktadır (Bilgili, 2016). Farklı bir tanıma göre “Sosyal bilgiler, çocuklara toplumla ilgili gerekli ve yararlı olan gerçeklerin okullarda verildiği bir derstir” (İnan, 2014) şeklinde ifade edilirken Sönmez’e (2010) göre “sosyal bilgiler, toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonucunda elde edilen dirik bilgiler.” dir. Bu tanıma ek olarak Sönmez (2010) sosyal bilgilerin birçok disiplinin bir

arada bulunduğu disiplinler arası disiplin olduğunu ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle birleştirilmiş disiplin olarak belirtilen sosyal bilgiler, bireylere gerçek hayatta uygulama kolaylığı kazandırmaktadır. Öztürk (2012) yapmış olduğu sosyal bilgiler tanımında da bu durumu detaylı bir şekilde ele almaktadır “Sosyal bilgiler, hemen her bakımdan değişen dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem özeyebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı içeriği disiplinler arası yaklaşımla kaynaştırarak kullanan bir ğretim programıdır.” Sever’in (2015) açıklaması da bu tanımı destekler niteliktedir “Sosyal bilgiler, temel eğitim ğrencilerinin gelişen dünya düzeninde, hayatlarında gerekli olan bilgi, beceri, değer ve tutumlarını geliştirmek amacıyla içeriğini temelde sosyal ve beşeri bilimlerden alan ve bunun yanında yeri geldiğinde insana dair her türlü disiplin ve çalışma alanından da yararlanma yoluna giden bir ğretim programı, bir temel eğitim dersi ve çalışma alanıdır. ” şimşek (2016) ise “iyi bir vatandaş olarak evrensel ve milli değerlere sahip, programın belirlemiş olduğu becerileri gerçek hayatta uygulayabilen; farklı bilim dallarından elde ettiği bilgilerle gelecekteki yaşamına dair sağlıklı bir yol çizebilen bireyler yetiştirmek amacıyla geliştirilmiş; kendini yenileyebilen dinamik ve kompleks bir çalışma alanıdır.” şeklinde bir tanım ortaya koyarak sosyal bilgiler alanına yönelik bakış açısı oluşturmuştur. Sosyal bilgilerle ilgili literatürde tek bir tanım ortaya konulmamasının nedenini Öztürk (2012), kavramsal ve felsefi boyutların tam olarak anlaşılmamış olmasına bağlamaktadır. Literatürdeki tanımlarda karşılaşılan farklılığı gidermek adına “Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi” (NCSS) “Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal bilgilerin temel amacı, birbirlerine bağımlı, global bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır” şeklinde bir tanımlama yapmıştır (Öztürk, 2012). Bu tanım, sosyal bilgiler disipliniyle ilgili yapılacak olan çalışmalar için çıkış noktası olmuştur. NCSS tarafından yapılan tanımla ilgili olarak Kottler ve Gallavan (2013) “akademik düzeyde araştırılan disiplinlerin, ğretim programları içerik alanlarının ve ortaokul sosyal bilgiler sınıflarında bulunan sosyal

bilgilerin öğrenilmesi ve öğretilmesi için gerekli pedagojik ve programa ait yaklaşımların derlemesidir” şeklinde değerlendirme yapmışlardır.

Sosyal bilgiler kavramına yönelik ortaya konulan görüşlerden hareketle bu kavramın özünün toplumsal gerçeklik yaklaşımından oluştuğu dile getirilebilir. Sönmez (2010), sosyal bilgilerin toplumsal gerçekler sonucunda oluştuğunu ifade ederek sosyal bilgiler disiplininin kapsamını insanların topluma adaptasyonunu sağlamak amacıyla ele alınan olgular ve ilişkiler bütünü olarak belirtmektedir. Toplum yaşamında meydana gelen olgu ve ilişkileri bir bütün halinde bireye kazandırırken disiplinler arası bir yaklaşım benimsendiği, derslerin ortak amaçlarının sosyal bilgiler dersiyle bir bütün olarak öğrencilere aktarıldığı ifade edilmektedir (Doğanay, 2009; Sönmez, 2010; Şimşek, 2016). Toplumun dünü ve bugünü ve yarını hakkında önemli bilgiler edindiren sosyal bilgiler, başka toplumların yaşantı özellikleriyle ilgili de bilgi vermektedir. Bireylerin sosyo-kültürel deneyimler yaşayabileceği sosyal bilgiler disiplini, içerik olarak insanlık tarihinin ve içinde bulunulan çağın özelliklerini ve değerlerini ele almaktadır (Akdağ, 2014; Tunca, 2015).

2.1.1. Sosyal Bilgilerin Türkiye’ deki Gelişimi

Sosyal bilgilerin tam olarak ne zaman ve nerede ortaya çıktığı bilinmemekle beraber temellerinin çok erken dönemlere dayandığını söylemek mümkündür. İslamiyet öncesi Türklere bireyin içinde yaşadığı toplumun kurallarını benimseyerek toplumsallaşma sürecine dâhil edilmesi ve toplumun normlarına, kurallarına uyum sağlayabilir hale gelmesinde “Toplum Töresi” olarak ifade edilen eğitim biçimi etkili olmuştur. Yine bu dönemlere ait eserler de genellikle insanlara yol gösterebilecek ilkeler, iyilik, cömertlik, bilgelik ve cesaretin önemi gibi ahlak ve değer esasları konu edilmiş, “Alp İnsan” tipi ön plana çıkmıştır. “Oğuz Kağan Destanı”nda Oğuz Kağan; Türk kültür ve töresinin kazandırmış olduğu davranışları taşımaktadır. Diğer yandan 8. asırda Göktürkler döneminde dikilmiş olan Orhun Yazıtları sosyal bilgiler dersi kapsamında giren konular açısından anlamlı bir örnektir. Metinlerde milletin yurdunda oturması, birbirleriyle iyi geçinmesi, yabancı tuzaklara düşmemesi uyarısında bulunmakta ve barışa vurgu yapmaktadır. Orhun Yazıtları’nda ayrıca Türklerin tarihi öğretilmekte, ulus bilincinin tanımı yapılmaktadır (Sakaoğlu, 2003; Önder, 2014).

Türklerin İslamiyet'i kabul etmesiyle toplum yapısında birtakım değişiklikler oluşmaya başlamış ve ahlak anlayışı, dünya görüşü, toplumdaki insan tipi, yeni bir kültürden etkilenme gibi eğitimi ön plana çıkaran anlayış gelişmiştir. Bu süreçte öncesinde var olan savaşçı, cihangir, alp tipinin özellikleri ile kaynaşan “gazi” ve “veli” insan tipleri ortaya çıkmıştır. Eğitim ve öğretim, kültür ve yaşam medeniyeti içerisinde önemli bir yer tutan Türk-İslam devletleri, Selçuklularla birlikte eğitimi kurumsallaştırmış ve bir gelenek yaratmıştır. Bu kurumsallaşmayla birlikte medreseler açılmış ve sosyal bilgilerin oluşmasında etkili bilimler ayrı ders olarak bu kurumlarda okutulmuştur (Bilgili, 2013). Selçuklularla başlayan bu kurumsal düzen ve gelenek diğer Türk-İslam devletleri ve Osmanlı Devleti tarafından da sürdürülmüştür. Osmanlı zamanında da çeşitli medreselerde tarih ve coğrafya okutulmuştur (Bilgili, 2013; Sözer, 1998).

Osmanlı eğitim sisteminde 1500 ile 1800 yılları arasında küçük değişiklikler yapılmış ve 1800'lü yıllardan devletin yıkılışına kadar Osmanlı Devleti'nin bütün kurum ve kuruluşları köklü bir değişim ve dönüşüm içerisine girmiştir. Bu değişim ve dönüşümden eğitim sistemi ve kurumları da nasibini almıştır. 1839'da ilan edilen Gülhane-i Hatt-ı Hümayunuyla birlikte “Tanzimat-ı Hayriye” dönemi başlamıştır. Bu dönemde temel hak ve hürriyetlerle ilgili birtakım yenilikler gerçekleştirilmiş, eğitim programlarında yeni düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Tanzimat döneminde sosyal bilgilerin oluşmasında etkili olan bilimlerden tarih ve coğrafya ayrı dersler şeklinde verilmiştir. Selim Sabit Efendi, bu derslerin verilmesinde ön ayak olmakla birlikte bu alanla ilgili ders kitaplarının oluşmasında da önemli çalışmalar yapmıştır (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2014).

1869'da Saffet Paşa'nın birinci Maarif Nazırlığı döneminde çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde tarih derslerine tüm eğitim ve öğretim basamaklarında yer verilmiştir. Osmanlı eğitim kurumlarında ilkökul düzeyindeki okullarda kısaltılmış Osmanlı tarihi, ortaokul düzeyindeki okullarda genel tarih ve Osmanlı tarihi, kız orta okullarda ise kısaltılmış tarih ve coğrafya, lise düzeyindeki okullarda genel tarih ve tarih, öğretmen okulları düzeyindeki okullarda ise genel tarih okutulmuştur.

II. Abdülhamit döneminde (1876-1909) Osmanlı'nın en köklü yaşanan değişim ve dönüşüm hareketleri yaşanmıştır. Eğitim süresi 3 yıllık olan ilkökul düzeyindeki eğitim kurumları için bu dönemde uygulamaya konulan öğretim programıyla birlikte kısaltılmış Osmanlı tarihi ve kısaltılmış Osmanlı coğrafyası okutulmaya başlanmıştır. 1899 yılında yayınlanan “Maarif Salnamesi”ne göre bütün ortaokul düzeyindeki okulların bütün sınıfları ile lise düzeyindeki okulların ilk sınıflarında tarih dersi okutulmuştur (Çapa, 2012).

Haşim Paşanın Maarif Nazırlığı döneminde ilkokul seviyesindeki eğitim kurumları için yeni bir öğretim programı uygulamaya konulmuşsa da yalnızca kısaltılmış Osmanlı tarihi dersi okutulmuştur. “İttihat ve Terakki Fırkası” iktidarı döneminde, 1913 tarihli “Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati” ile İptidai ve Rüşdiye adları ile bulunan okullar birleştirilmiş ve “Mekatibi İptidaiye-i Umumiye” olarak adlandırılan bu okullarda eğitim süresi altı yıl olmuş; coğrafya, tarih, iktisadiye ve malumat-ı medeniye ve ahlakiye derslerinin okutulması öngörülmüştür. Cumhuriyetin ilanının ardından ülkede çok sayıda inkılaplar gerçekleştirilmiştir. Eğitim de bundan nasibini almış ve öğretim programları hazırlanmıştır. Hazırlanmış olan bu programlarda ilkokullar için vatandaşlık bilgisi ve tarih derslerinin konularında değişiklik yapılarak cumhuriyetle ilgili konularda yoğunluk artmıştır (Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000). 1926’da hazırlanan programlarla birlikte sosyal bilimler alanına giren derslerin isimleri değiştirilmiş ve yine bu dersler ayrı isimler altında her okulların her kademesinde okutulmaya devam etmiştir (Sakaoğlu, 2003).

Cumhuriyet döneminde yaşanan siyasi gelişmeler, askeri müdahaleler ders programlarına etki etmiş, sosyal bilgiler derslerinin revize edilmesine, düzenlenmesine ve içeriğinin değiştirmesine de zemin hazırlamıştır. Nitekim bu dönemde 1962 ilkokul program taslağı, 1948 programının mahalli şartları göz ardı eden, yoğun ve katı anlayışına bir tepki olarak gelişmiştir (Akpınar ve Kaymakçı, 2012). 1960’lı yıllara kadar sosyal bilgileri oluşturan dersler ayrı ayrı okutulmuş bu dönemde ise sosyal bilgiler bir ders olarak ülkemizde ilk kez eğitim kurumlarında okutulmaya başlanmıştır. 1962 yılında uygulamaya konulan öğretim programıyla birlikte sosyal bilgileri oluşturan dersler birleştirilerek toplum ve ülke incelemeleri ismiyle müfredatta yerini almış ve okutulmaya başlanmıştır. Bu derse ilişkin her hangi bir yazılı materyal basılmamış olmasından dolayı eğitimciler bu ders için ayrı ayrı okutulan derslerin kitaplarını kullanmışlardır (Bilgili, 2008; Çelenk ve diğerleri, 2000; Erden, 1997).

1974 yılında uygulamaya konulan her kademedeki SBÖP eğitim şurasının temel amacı uygun bir şekilde geliştirilerek okutulmaya başlanmıştır. 1985 yılında ülkemizde yaşanan toplumsal ve idari değişimler neticesinde sosyal bilgiler dersi kaldırılmış ve yerine vatandaşlık bilgisi, coğrafya ve milli tarih dersleri okutulmaya başlanmıştır. 1993 yılına gelindiğinde ise mevcut devam eden öğretim programlarında bazı değişiklikler dışında herhangi bir gelişme yaşanmamıştır. Ancak 1997-1998 eğitim-öğretim yılında sosyal bilgilerden sonra okutulan bu dersler yürürlükten kaldırılarak sosyal bilgiler dersi eğitim kurumlarında tekrar okutulmaya devam etmiştir (Bilgili, 2013). 1997 yılı ve

devamında gerçekleşen siyasi ve politik gelişmeler ilköğretim programının tekrar kapsamlı bir şekilde ele alınmasını gerektirmiştir. Bu bağlamda, ilkokullar ile ortaokullar birleştirilerek 8 yıl eğitim süresi olan ilköğretime dönüştürülmüştür. Bu dönüşüm ile birlikte 1985 yılında sosyal bilgiler dersinde meydana gelen değişiklikleri uygulamadan kaldırılmış ve ilköğretimlerin belirli sınıf kademelerinde sosyal bilgiler dersi okutulmaya başlanmıştır (Akpınar ve Kaymakçı, 2012; Ünal ve Özmen, 2013).

2005-2006 eğitim-öğretim yılında ülke genelinde Milli Eğitim Bakanlığının 18. 11. 2003 tarih ve 12438 sayılı kararı ile “Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı” bünyesinde oluşturulan Komisyon tarafından hazırlanan “Sosyal Bilgiler Öğretim Programı” için yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan öğretim programı uygulanmaya başlanmıştır. Yapılandırmacılık, öğrenme yaşantısında öğrenciyi merkeze alan ve bilginin oluşmasında faaliyette bulunan bir konuma getiren ve öğrencinin eski öğrenmeleriyle yeni öğrenmelerini sentezleyebilmesidir (Akdağ, 2014; Ünal, 2012’a). 2018 yılında “Sosyal Bilgiler Öğretim Programı” geliştirilerek yeniden düzenlenmiş, uygulamaya konulan bu “Sosyal Bilgiler Öğretim Programı”nın özel amaçları belirlenmiştir.

2.1.2. Sosyal Bilgiler Programı

Türk eğitim sistemine, Sosyal Bilgiler dersi 1968 – 69 eğitim-öğretim yılında ilkokul düzeyinde, 1970 – 71 eğitim-öğretim yılında da deneme amacıyla ortaokul düzeyinde okutulan bir ders olarak resmen girmiştir. Ortaokullarda sosyal bilgiler dersi 1975 –85 yılları arasında bu isimle verilirken, 1985 yılından sonra vatandaşlık bilgisi milli coğrafya ve milli tarih üç ayrı ders şeklinde verilmeye başlanmışsa da 1997-1998 eğitim öğretim yılında, milli coğrafya ve milli tarih dersleri birleştirilerek ortaokul düzeyinde tekrar Sosyal Bilgiler ismiyle verilmeye başlanmıştır (Safran, 2014; Ünal ve Özmen, 2013). 2005 yılından itibaren ilköğretim programlarında yapılan değişikliklerle Yapılandırmacı yaklaşıma göre dizayn edilen yeni “Sosyal Bilgiler Dersi Programı”, 4., 5., 6., 7. sınıflar düzeyinde verilmeye başlanmış ve günümüzdeki şeklini almıştır.

Türkiye’de günümüzde 2005 yılında hazırlanıp 2006 yılında uygulamaya geçen yapılandırmacı yaklaşıma göre revize edilmiş SBÖP uygulanmaktadır. Bu değişimi 2004, 2015 ve 2017 programlarını değerlendirerek ortaya koymaya çalışan Gürel (2017) 2004’teki değer sayılarının 2015’de azaldığını fakat 2017’de toplumsal ihtiyaçlar da dikkate alınarak değer sayılarının nisbeten biraz artırıldığına dikkat çekmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açıklanan eğitim sisteminde yapılan değişikliğin ana nedenleri şu şekilde belirtilmiştir (MEB, 2005):

- “Günümüz dünyasında bilim ve teknolojiye meydana gelen baş döndürücü değişimin Türkiye’ye olumlu-olumsuz yansımaları ve bu yansımalar doğrultusunda ülkenin bu hızlı değişime ayak uydurması gerekliliği,
- Eğitim bilimlerindeki ve farklı alanlardaki yeni bilimsel bulguların, gelişmelerin ve değişmelerin yöntem ve içerik olarak ülkede uygulanmakta olan öğretim programlarına yansıtılması ihtiyacı,
- Ülkedeki eğitim kalitesini artırmak ve bölgeler arasında fırsat eşitliğini sağlama ihtiyacı,
- Ülkenin ekonomik ve demokratik yapısına duyarlı bir eğitim sisteminin kurulma gereksinimi,
- Toplumun, bireysel ve ulusal değerlerinin evrensel değerlere uygun olarak geliştirilmesi ihtiyacı,
- Hali hazırda uygulanmakta olan öğretim programları çerçevesinde öğrencilerin genelinde gözlemlenen okula ve öğrenmeye karşı isteksizlik olması,
- Uygulanmakta olan öğretim programlarında konuların çok kapsamlı tutulmuş olması ve ezbere dayalı bilgi yoğunluklu olmasının, program kapsamındaki konuların zamanında bitirilememesine ve çoğu zaman konuların sıkıştırılıp öğrenilmeden bitirilmesinin tercih edilmesine neden olması,
- Programlarda bulunan konuların önemli bir bölümünün çocukların merak ve ilgilerini karşılamaktan, yaş ve gelişim seviyelerine uygun olmaktan uzak olması,
- Ders programları çerçevesinde kazandırılmaya çalışılan yaşantı biçimlerinin günlük hayat içindeki yaşantı biçimleriyle çoğu noktada uyum içinde olmaması,
- Uygulanmakta olan Temel eğitim programları arasında birbirini tamamlayıcı bir bütünlüğünün olmaması,
- Temel eğitimde dikey ekseninde, birinci - sekizinci sınıf arası uygulanmakta olan ders programlarının kendi içinde kavram bütünlüğünden çok uzak olması,
- Temel eğitimde yatay ekseninde, aynı sınıf düzeyinde uygulanan ders programları arasında istenilen ve olması gereken paralelliğin sağlanamamış olması,
- Günümüz dünyasında eleştirel düşünme, yaratıcılık, işbirliği, karar verme ve problem çözebilme becerilerine sahip birey yetiştirilmenin çok önem kazanmış

olması ve bu becerilere sahip bireyleri yetiştirebilmek için eğitim programlarını revize etme ihtiyacının ortaya çıkması,

- Dünyadaki gelişmelere uyum sağlayabilecek, kendini doğru ifade edebilen, iletişim kurabilme becerisine ve girişimcilik ruhuna sahip bireyler yetiştirme gerekliliğinin ortaya çıkması,
- Eğitim çağındaki çocuklarımızın, ülke genelinde ya da uluslararası alanda yapılan değerlendirmelerde başarı düzeylerinin düşük olması ve beklenen başarıyı gösterememesi.”

Türk eğitim sisteminde değişimin oluşmasını sağlayan bu gerekçelerin SBÖP'nin değişimine de zemin hazırladığı düşünülmekte ayrıca SBÖP'nin değişim nedenleri arasında gösterilmektedir. Bu gerekçelerin dışında Kaymakçı (2009), SBÖP'nda yapılan değişimlerin gerekçelerini şu şekilde açıklamaktadır:

- Sosyal Bilgiler Öğretim Programı kapsamındaki konuların, eğitim gören bireylerin yaş ve gelişim düzeylerine uygun olarak meraklarını giderecek ve ilgilerine uygun olacak şekilde düzenlenmesi ihtiyacı,
- Programın öğrencileri olgusal bilgiler ile ezberlemeye yönlendirmek yerine, öğrencilerin karar verme, problem çözme, eleştirel düşünme, yaratıcılık gibi yeteneklerinin geliştirilmeye yönelik olması gereksinimi,
- Zorunlu eğitimin beş yıldan sekiz yıla çıkarılması sonrasında konu yoğunluğunun azaltılması ve konularda yapılan tekrarların ortadan kaldırılması gereksinimi,
- Dünya genelinde bilimsel çalışmalardaki gelişmelere uygun olarak programların revize edilmesi ihtiyacı,
- Eski Sosyal Bilgiler Programı'nın günümüz bilimsel gelişmelerin çok gerisinde kalması ve bunun sonucu olarak ülkenin gelişimsel ihtiyaçlarını giderememesi,
- Eski SBÖP'nin öğretmen merkezli olması ve günümüz öğrenci merkezli eğitim-öğretim yaklaşımlarından çok uzak kalması,
- Eski programın eğitim alanında gelişmiş dünyadaki eğilimleri izlemekten uzak görünmesi.

2006 yılında uygulanmaya başlayan Sosyal Bilgiler Programı ile günümüz eğitim yaklaşımlarına uygun olarak öğrenci merkezli, sosyal bilgiler dersi kapsamında bilgi ve beceriyi dengeleyen, bireyin günlük yaşamını ve bireyler arasındaki farklılıkları dikkate alarak bireyin çevreyle etkileşimine fırsatlar sunan modern bir anlayış yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır. Türk eğitim sisteminde yaşama geçirilen bu yeni anlayış ile bireyin bilgiyi

hazır olarak alması yerine, bilgiyi araştırıp yorumlayarak kendisinin yapılandırması hedeflenmektedir (Mazman Budak, 2012; Kaymakçı ve Er, 2013).

Yaşanan gelişmelerle birlikte toplumda yeni ihtiyaçların ortaya çıkması, eğitimin bu ihtiyaçlara cevap verecek bireyleri yetiştirme gerekliliğini hissettirmektedir. Bu bağlamda öğretim programında birtakım değişikliklere gidilmekte ve yapılan düzenlemelerle ihtiyaç duyulan nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi hedeflenmektedir. 2005 yılı SBÖP 2017’de ve 2018 yılında birtakım düzenlemeler ve değişikliklere tabi tutularak yenilenmiştir. SBÖP’nın yenilenme gerekçesi MEB’de (2017) şu şekilde ifade edilmiştir:

“Öğretim programları bireysel, toplumsal, ekonomik ve bilimsel alanlarda yaşanmakta olan değişim ve gelişime bağlı olarak belirli aralıklarla güncellenmektedir. Bireyin var olan deneyimlerini dikkate alan, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir bakış doğrultusunda öğrenci merkezli yaklaşımlar ön plana çıkarmaktır. Geçen süre zarfında program uygulamaları ve sonuçları ile bu uygulamalara yönelik yapılan araştırmalar Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında güncelleme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.” (MEB, 2017: 3).

Bu ifadelerde toplumu ekonomik, bilimsel ve sosyal anlamda etkileyen her değişme ve gelişmenin güncelleme ihtiyacını ortaya çıkardığı anlaşılmaktadır. 2017 yılı SBÖP taslağının olumlu ve olumsuz yanlarının araştırıldığı çalışmada, akademisyenler, programın içeriğinin sade ve anlaşılır olması, güncelliği yakalaması, millî-manevi çizgide olması yönüyle olumlu bir özelliğe sahip olduğunu belirtirken; programın amaçsız, gelişigüzel bir şekilde hazırlandığı, felsefesinin net olmadığı, bazı konulara yeterince yer verilmediği ve değerlendirme boyutunun açık bir şekilde belirtilmediğine dikkat çekerek bu yönlerden olumsuz özellik taşıdığını görüş olarak ifade etmişlerdir. Bununla birlikte programda değerlerin eğitime ilişkin zengin bir içerik oluşturulduğu ifade edilirken bazı değerlerin çıkartılmasının dayanağının açıklanmadığı ve bu durumun anlaşılır olmadığı belirtilmiştir. Program taslağında beceri öğretiminin tıpkı değerler eğitiminde yer verildiği gibi zengin bir içerikle hazırlandığı ancak beceri öğretiminin nasıl yapılacağı ile ilgili bilgi verilmemiş olması olumsuz bir özellik olarak belirtilmiştir (Çepni, Kılcan ve Palaz, 2019). Bu bağlamda bir toplumun geleceğini şekillendiren bireylerin donanımlı yetiştirilmesi için verilecek eğitimin yol haritası olan öğretim programının amaca tam olarak hizmet etmesi gerekmektedir.

Öğretim programıyla ilgili eksikliklerin değerlendirilmesi sonucu, birtakım değişiklikler yapılarak 2018 yılında program güncellenmiştir. 2005 öğretim programına göre programlar amaç bakımından değerlendirildiğinde ise, 2018 programının daha sade hazırlandığı, programda en büyük değişikliğin kazanımlar düzeyinde gerçekleştiğini, bilgi aktarımı yerine kazanım sayılarının azaltılarak beceri temelli bir anlayışa doğru kaydığı görülmektedir (Ünal ve Er, 2017). Öğrenme-öğretme sürecine yönelik bir değerlendirme yapıldığında 2005 programında yer alan öğrenme-öğretme süreci etkinlik örneklerinin 2018 programında kaldırıldığı maddeler halinde açıklamalara yer verildiği görülmüştür. Programların içerik boyutu incelendiğinde, 2005 yılı programında dokuz tane olan öğrenme alanı sayısı 2018 SBÖP’nda yediye düşürülmüştür ve “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı programa konulmuştur (Atik ve Akçay, 2017). 2005 programında 20 tane değer belirlenmişken bu sayı 2018 programında 18’e düşürülmüştür. Adil olma, temizlik, sağlıklı olmaya önem verme, misafirperverlik, hoşgörü değerleri kaldırılarak yerlerine adalet, tasarruf ve eşitlik değerleri konmuştur. 2005 programında 15 olan beceri sayısı 2018’de 27’ye çıkarılmıştır. Bu durum becerilerin öneminin daha da arttığını göstermesi bakımından önemlidir. 2005 programında kavram öğretimi tablo halinde açıklamalarıyla verilmişken 2018 programında kavram öğretimiyle ilgili herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Yine aynı şekilde 2005 programında 8 ara disiplin belirlenmişken 2018 programında ara disiplinlere yer verilmemiştir. Programların ölçme-değerlendirme boyutuna yönelik inceleme yapıldığında 2005 yılı SBÖP (2005)’da “Ölçme ve Değerlendirme” başlığı altında Alternatif ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarından bahsedilmiştir. 2018 yılı SBÖP’na (2018) bakıldığında “Öğretim Programlarında Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı” başlığı altında bu konuya yer verildiği, konuyla ilgili 7 madde belirlendiği ve alternatif ölçme-değerlendirme etkinlik örneklerinin verilmediği görülmektedir (MEB, 2018).

21.3. Sosyal Bilgiler Programının Genel Amaçları

Sosyal bilgiler dersi ulusal değerlere odaklanırken aynı zamanda evrensel değerlere de odaklanmalıdır (Ağlagül, 2009). Diğer bir ifadeyle ulusal değerlerle evrensel değerlerin dengeli olarak sosyal bilgiler dersi içerisinde dağıtılması gerekmektedir. Ayrıca sosyal bilgiler programının ulusal hedefleri yanında dünya üzerindeki genel hedefleri de bulunmaktadır bu genel hedefler dört alan olarak yorumlanmaktadır. İlki, bilgi edinme alanı olarak belirtir ki bu alanda öğrencilerin bilgiyi ne şekilde oluşturacağı, edinilen

bilgilerin hayata nasıl entegre edileceğini anlatmaktadır. İkinci alan, önceki öğrenilenlerle sonradan öğrenilenler arasında ilişki kurulmasıdır. Diğer alan, kişinin yaşadığı topluma ait inanç sistemiyle ilgili bilgi sahibi olması ve bu bilgilerin olumlu ya da olumsuz yanlarını düşünebilmesidir. Dördüncü alan ise bireylerin kendini sosyal bir varlık olarak tanımlayabilmesi ve demokratik süreçlere katılabilesidir (Öztürk ve Dilek, 2002).

Genel olarak bakıldığında sosyal bilgiler dersinin hayat bilgisinin devamı gibi görünüyorsa karşın aslında içerik olarak hayat bilgisi dersinden daha geniş olduğu ifade edilebilir. Tunca (2015) tarafından yapılan tanımlamada sosyal bilgilerin kapsamı açık bir şekilde belirtilmektedir. Tunca'ya (2015) göre sosyal bilgiler "Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim ve ortaokul dersi" olarak açıklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle sosyal bilgilerin dersinin kapsamı ortaya konulmaktadır.

Sosyal bilgiler dersinin öğretimini gerçekleştirmek amacıyla Türk Millî Eğitimi'nin temel ilkeleri ve genel amaçlarına uygun olarak hazırlanan SBÖP ile öğrencilerin birtakım hedeflere ulaşmaları amaçlanmaktadır.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın özel amaçları şunlardır (MEB, 2018):

1. "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2. Atatürk ilke ve inkıplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,

5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,
6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,
9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretimde bilimsel ahlaki gözetmeleri,
13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,
14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
16. Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
18. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır.”

Bireylerin geçmişini, bugünü ve geleceğini bilmesi ve çağın gereklerine göre yeterli donanıma sahip olabilmesi için belli bir program dahilinde eğitilmesi gerekmektedir.

Dolayısıyla toplumun beklediği etkin vatandaşın yetiştirilmesi için sosyal bilgiler programı önemli bir gerekliliktir (Öztürk ve Dilek, 2002).

2.2 Değer Kavramı ve Değerler Eğitimi

Sosyal bir varlık insan, toplum içinde yaşayan ve çevresiyle sürekli iletişim içinde olan varlıktır. İnsanların sosyalleşmesi ve bir arada yaşayabilmesi belli ilke ve kuralları gerekli kılmaktadır. İhtiyaç duyulan ilke ve kurallar bütünü toplumu bir arada tutan ve toplumun geneli tarafından kabul edilen değerler tarafından oluşturulmaktadır (Akarsu, 2015). Dolayısıyla değerler toplumun devamlılığı için büyük bir öneme sahiptir denilebilir. Bir kavram olarak “Değer” sosyal bilimlere, Znaniecki tarafından kazandırılmıştır. Değer kavramı, Latince “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamlarına gelen “valere” kökünden türetilmiştir (Bilgin, 1995).

Birçok araştırma ve felsefi tartışmaya konu olan değer kavramının tam olarak ne içerdiğine ilişkin henüz tam bir anlaşma sağlanamamıştır. Birçok kuramcı, değer kavramını açıklarken değişik kavramlarla ilişkilendirme yoluna giderek açıklamaya çalışmıştır. Değer kavramının farklı disiplinlerin içine girmiş olması bu kavramın açıklanmasını güçleştirmiştir (Güngör, 1993). Değer kavramı hakkında literatürde pek çok tanım yer almakla birlikte genel olarak değer, sosyal yaşam içerisinde var olan herhangi bir şeyin kabul edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç (Özkalp ve Kırel, 2003) insanların eylemlerine, düşüncelerine veya herhangi bir olaya karşı tutumlarına yön veren birer kriter veya standart olarak ortaya çıkan kültürel öğeler (Çağlar, 2005), toplum veya grup içerisinde herhangi bir fikir, nesne veya eylemin var olan önemini ortaya koyan davranış şekilleri olarak tanımlanabilir. Sosyal bilimlerdeki genel kabul görmüş haliyle değer kavramı, toplum içerisinde yaşayan bireylerin eylemlerini veya tutumlarını yönlendiren veya belirleyen, grup içerisinde insanların değerlendirilmesinde kullanılan ölçütler, bireyin doğru karar almasında yardımcı olan ilkeler bütünü şeklinde ele alınmaktadır (İmamoğlu ve Karakitapoğlu, 1999).

Schwartz ve Bilsky (2000) değerlerin ne olduğunun daha iyi anlaşılması için bazı özellikler belirlemişlerdir (Akt. Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000). Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- Değerler insanlar tarafından kabul edilen bir inançtır. Nesnel duygulardan arınmış bir durum veya fikir olmaktan öte, bir davranış ile duygularla iç içe bir form kazanırlar.
- Değerler insan davranışındaki hedef ve bu hedeflere ulaşmak için etkili olan insan davranışlarıyla şekil yönüyle ilgilidir.
- Değerler herhangi bir eylem veya durum ile sınırlı değildir. Örneğin saygı değeri ailede, iş ortamlarında veya sosyal hayatın olduğu tanımadığımız ilişkilerin tümünde geçerlidir.
- Değerler insan davranışlarının değişiminde bir rehber veya yol gösterici olarak rol üstlenirler.
- Değerler kendi aralarında önem derecelerine sahiptir ve bu önem derecelerine göre sıralanırlar. Değerlerin kendi aralarında oluşturdukları bu sıralama değerler arasında öncelikleri belirleyen bir değer sistemi oluşturur.
- Değerler zaman içinde ortaya çıkan ihtiyaçları karşılayabilmek için zamanla değişim gösterebilecek yapılardır. Zamanla toplumsal değişim ve bu değişim ile meydana gelen yeni ihtiyaçlar değerlerin öncelik sıralamalarında değişikliklere neden olabilir.

Değerlerin toplumsal sistem ve bu toplumsal sistem içinde yaşayan bireylerle ilişkili olduğu ve bireylerin davranışlarını dolaylı ya da direk olarak etkilediği kabul edilmektedir. Değerler, bilişsel, duyuşsal ve psikomotor boyutlar bakımında üç boyutlu olarak incelenmektedir. Bilişsel boyut, değerlerin farkına varılmasını ve farkına varılan değerleri kavrayarak kullanabilmeyi kapsar. Duyuşsal boyut, doğru-yanlış, iyi-kötü, uygun olan-olmayan gibi yargılamaları ve duygusal tepkileri kapsar. Psikomotor boyut ise duyuşsal alan ve bilişsel alan açılarından oluşan öğrenmelerin eylemlere dönüşmesini ve yönlendirmesini kapsamaktadır. Değerlerin bireyde oluşumu çocuklukta başlayıp geçen zamana ve yaşa bağlı olarak artmakta, öğrenme sonucu oluşmaktadır. Bu süreç boyunca oluşan veya öğrenilen değerler bireyler tarafından karar vermede, davranışta bulunmada, sosyal hayat içerisinde siyasi tercihlerde, grup veya toplumsal yargılamalarda bağlı olunan gruba uyumda sağlamakta kullanılmaktadır (Özgüven, 2000).

Değer kavramının tanımlarından anlaşıldığı üzere değer kavramının özellikleri noktasında şu sonuçlara ulaşılabilmektedir;

- Değer, toplum tarafından kabul edilen birleştirici olgulardır ve toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşılayan ve birey davranışlarını olumlu anlamda yönlendiren ölçütlerdir.
- Değer, bilinç içinde insan davranışlarını yönlendiren güdüler olmasının yanı sıra insanların duygu ve heyecanlarını ilgilendiren yargılardır.
- Değer, bir yandan bireyin davranışlarını, bu davranışları etkileyen bilişsel süreçleri etkilerken diğer yandan toplumun kültürel yapısıyla etkileşim içinde olarak bu kültürel yapıyı yansıtır şeklinde özetlenebilir.
- Değerlerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor olmak üzere üç boyutu vardır.
- Bireyde değer oluşumu bir süreçtir ve bu süreç içerisinde öğrenilen değerler çocukluktan itibaren zaman içerisinde artarak toplumsal hayat içerisinde kullanılırlar.

2.2.1. Değer Kavramı ve Özellikleri

Bireylerin kendilerine özgü birtakım değerleri olabildiği gibi toplumların da kendilerine özgü değerleri bulunmaktadır. Hatta tüm toplumların ortak değerleri de olabilmektedir. Diğer bir ifadeyle insanı ve toplumu aşan, genele hitap eden evrensel değerler vardır. Her alanın kendine has değerleri vardır şeklinde ifade etmek de mümkündür. Kasapoğlu (2013), çalışmasında değerlerin özelliklerini şöyle sıralamıştır:

Değerler,

- İnsanın içinden gelen bir güç olarak kişinin davranışlarını etkiler;
- Yaşamın yoğun karmaşası içinde ikilemde kalıp karar verme noktasında sıkıntı yaşandığında, kişinin karar verip ikilemden çıkmasına yardımcı olur,
- Toplumu toplum yapan bireylerin birleşmesine olanak sağlayan birleştirici olgulardır,
- Kişinin olay ve olguları yorumlarken, kişisel algıları ile gerçek durumları ayırt etmesine ve doğru bir şekilde yorumlanmasına yardımcı olur,
- Bireysel eylem veya davranışları yönlendirmeye veya kontrol etmeye yardımcı olur,
- Toplumların ve toplumu oluşturan bireylerin hedeflerini ve bu hedefler çerçevesinde yapmak istediklerini temsil eder,

- Bireylere ve değişik faktörlerin etkisine göre zamanla değişebilme özelliğine sahiptir,
- Duygusal yönü ile düşünce ve anlayışları güçlendirir,
- Toplumunu oluşturan bireyin kişiliğinin oluşmasını sağlayan dini, politik sosyal, ekonomik, estetik ve ahlaki boyutları içinde barındırır.

Genel olarak bakıldığında değerler, yaşanan değişimlerden etkilenen dinamik bir özellik taşımaktadır (Özensel, 2003). Toplumunu oluşturan bireyleri bir arada tutan bu inanç biçiminin toplumun geneli tarafından kabul görmüş olması gerekmektedir. Ancak bu şekilde değerler, davranış biçimi haline gelebilir. Bu davranış biçimiyle olayları değerlendirebilen birey, değerleri bir güç olarak hisseder, kişisel algı ve gerçek arasındaki ayrıma varmaimkânı elde eder (Sarı, 2005). Bu bağlamda değerler, taşıdığı özellik itibarıyla bireyin yaşantısını şekillendirmesinde birincil bir öneme sahiptir denilebilir.

2.2.2. Değerlerin İşlevleri

Değer kavramıyla ilgili yapılan tanımlarda birlik sağlanamadığı gibi değerlerin işlevleri konusunda da ortak bir bakış açısı ortaya konulamamış ve değerlerin işlevleri, felsefi tartışmalarla açıklanmaya çalışılmıştır. Yazıcı'ya (2007) göre değerlerin işlevleri şu şekilde belirtilmektedir:

- Bireysel davranışlarda bireye hedef belirler ve bireyi yönlendirir.
- Bireylerin davranışlarının toplum içinde değerlendirilmesinde veya yargılanmasında ölçüt görevi görür.
- Bireysel ve toplumsal faaliyetlerin temelini ve genel hedefini oluşturur.
- Bireyin sosyal ilişkiler içerisinde kendisinden ne beklediğini veya ilişki içine girdiği kişilerden ne beklemesi gerektiğini bilmesine yardımcı olur.
- Bireyin olay ve olgular arasında, haklı- haksız, olumlu-olumsuz, doğru-yanlış, ahlaki - ahlaki olmayan, iyi-kötü, etik - etik olmayan gibi değerlendirme veya sınıflandırma yapabilmesine olanak sağlar.

Özensel (2003) çalışmasında Gökçe'den aktardığı değerlerin işlevlerini şu şekilde vermiştir:

- Değer, kişinin kabul gören davranışlarda bilinçli ve amaçlı bir şekilde hareket etmesine yardımcı olan atıf noktasıdır.

- Değer/değerler, kültürü şekillendirmesinin yanında kültürü yönlendirici bir etkiye de sahiptir. Bu yönüyle kültürün esasını oluştururlar.
- Değer/değerler sosyalleşme sürecinde birey tarafından öğrenilmekte ve kişinin şahsiyetiyle özdeşleşmektedir. Böylelikle bireyin bir parçası olarak görülmektedir.
- Değer/değerler, hem zihinsel hem de duygusal yönü ortaya koyan ifadelerdir.
- Bu yönüyle değer, sosyal bir boyuta da sahiptir.

Silahlı (2000) ise çalışmasında Rokeach'dan aktardığı değerlerin işlevleriyle şu maddeleri sıralamıştır:

- **Standart olarak değerler:** Standart olarak değerlerin bireyin günlük hayatında iki farklı fonksiyonu vardır. Bir yandan bireyin toplumsal hayattaki davranışlarını yönlendirirken diğer yandan günlük hayatta bir olayla karşılaştığında bireyin olayları değerlendirmesine yardımcı olur.
- **Çatışma-karar durumunda değer sistemi:** Birey toplumsal hayat içinde zaman zaman çatışma ve karar verme durumlarıyla karşılaşabilir. Böyle durumlarla karşılaşan birey önceden öğrendiği değerlerin birkaçını aynı anda kullanarak karşılaştığı çatışma ve karar verme durumunu çözmeye çalışır.
- **Değerlerin seviyeleri:** Değerler eğitiminde öğretilen değerler tek başına var olmazlar. Diğer değerlerle birlikte bir araya gelerek tutarlı bir sistem oluştururlar ve birey bu sistem içerisinde günlük hayatta değerlerin bir kaçını aynı anda kullanarak tutarlı ve olumlu davranışlar sergilerler. Bu açıdan bakıldığında değerler önem sırasına göre kendi arasında sistematik sınıflandırma içine girerler.
- **Değer kazanımı:** Değerler kalıtsal olarak kişiden kişiye aktarılan biyolojik varlıklar değildirler. Birey değerleri eğitim, aile veya sosyal hayat içerisinde öğrenir. Değerlerin öğrenilmesi çocukluk yaşta başlar, zaman içinde artarak devam eder ve bireyin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik duruma göre şekillenir. Birey, günlük hayat içerisinde bulunduğu ortama göre değerler geliştirir.

Değerlerin işlevleriyle ilgili sıralanan maddelere bakıldığında bireylerin yaşadıkları topluma uyum sağlayabilmeleri için nasıl bir yol izlemeleri gerektiği anlaşılmaktadır. Bir taraftan değer geniş anlamda tanımlanırken diğer taraftan birey için itici bir güç olduğundan bahsedilmektedir. Değerlerin işlevlerine yönelik detaylandırma farklılığı dikkat çekse de ortaya konulan bakış açılarının birleştiği nokta, değerlerin işlevlerinin çok yönlü olmasıdır.

2.2.3. Değerler Eğitiminin Amacı ve Önemi

Küresel anlamda yaşanan birçok gelişme ile beraber ortaya çıkan değişimler, bireylerin yaşantılarına farklılık getirmekte ve önceliklerini etkilemektedir. En belirgin örnek olarak teknolojik gelişmelerin yarattığı toplumsal soyutlanma bireyi sosyal yaşantıdan uzaklaştırarak bireysel bir alana hapsetmektedir. Toplumla iç içe olmaktan uzak olan bireyin olayları anlama, analiz etme ve çıkarımlarda bulunma şekli de değişmekte ve yapmış olduğu değerlendirmelerde daha çok bireyselliği ön plana çıkaran kararlar almaktadır. Bu durum egoistlik, iletişim kopuklukları, depresyon, uzlaşmazlık gibi sorunları beraberinde getirerek bireyi, aileyi, kurum ve kuruluşları daha sonra da tüm toplumu hatta dünyayı tedirgin etmektedir. Bu sorunların temel nedeni ise değerlerin yozlaşmasından ve genç kuşaklara tam ve doğru aktarılmamasından kaynaklanmaktadır (Bektaş ve Karadağ, 2013; Özmen, C., Er, H., ve Gürgil, F., 2013).

Toplum tarafından saygın bir kişi olarak kabul edilen, iyi karaktere sahip insanların yetişmesi kendiliğinden olmamaktadır. Ülkemizde farklı inançlara ve yaşantıya sahip kişiler, değişik etnik gruplar bir arada yaşamaktadır. Bunlar arasında huzur, birlik ve barış ortamı sağlamak ve bunun devamlılığını sürdürmek ortak değerlerin benimsenmesiyle mümkündür. Öğretim programları doğrultusunda hazırlanan ders kitaplarında ortak değerlere yer verilmesi bu değerlerin benimsetilmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu açıdan toplumların sürekliliğini sağlamadaki etkisi dahi değerlerin eğitimdeki önemini vurgulamaktadır (Şen, 2007).

Çocuğun yaradılış dolayısıyla sahip olduğu en iyi yönü açığa çıkarmak, kişiliğini her anlamda geliştirmek, insana özgü kusursuzluğa ulaşmasını sağlamak, gerek bireyleri gerekse de toplumu zararlı, hoşça gitmeyen ahlaktan uzak tutmak, bunların yanı sıra iyi ahlaklı olmak ve bunun sürekliliğini sağlamak, ayrıca insanın bir konu hakkında bilgi sahibi olmasının ötesinde kaliteli bir hayat sürmek, hayatı daha iyi yaşamak, ruhsal açıdan denge sağlamak, kişiliği kuvvetlendirmek, ahlak ve karakteri sağlamlaştırmak değer eğitiminin amaçlarıdır (Aydın ve Gürler, 2013; Ünal, 2016). Atmaca (2011) da değerlerin hızlı ve sürekli bir değişim içerisinde olduğunu kabul etmektedir. Tabii ki bu değişim toplumsal açıdan olumsuzluklar da doğurabilmektedir; farklı milletlerin, farklı değerlerinin sosyal onay almaksızın kabul edilmeye çalışılması, toplum değerleri açısından tehlike arz etmektedir. Değişimler, daha çok genç nesil üzerinde etkilidir. Böylece ailesinin, büyüklerinin değer algılarından ayrı değer algısı oluşmuş çocuklar yetişmektedir. Yaşlı

kuşak, genç nesillerin gün geçtikçe hoşgörü, dayanışma, sevgi ve saygı, adil olma, dürüstlük, doğruluk, çalışkanlık vb. değerlerden uzaklaştıklarını ifade etmektedir. Değerler açısından gereğince olgunlaşmayan veya değer olguları yeterince gelişmemiş kişiler gerek kendisine gerekse de çevresindeki insanlara zarar verici hareketlerde bulunabilirler (Doğanay, 2006). Bu sebeple değer eğitimi, eğitim sistemi içinde çok önemli bir yere sahiptir. Ayrıca “değer eğitiminin, milli kimliğin korunmasında ve geliştirmesinde çok büyük rolü vardır” (Tozlu ve Topsakal, 2007). Günümüzde toplumsal, siyasi, kültürel alanda yaşanan gelişim ve değişimler neticesinde kişilerin etkin iletişim kurarak, yaşanan problemlere ahlak kurallarına göre çözüm bulabilmeleri için değer eğitimi olabildiğince büyük önem taşımaktadır.

2.2.4. Değerler Eğitiminde Yaklaşımlar

Değerlerin toplumsal bütüleşme ve sosyal uyumda etkin olması nedeniyle yeni yetişen nesle nasıl kazandırılacağı da tartışma konusu hale gelmiştir. Değerlerin nasıl kazandırılacağıyla ilgili görüşler incelendiğinde, genelde şu yaklaşımların benimsendiği görülmektedir (Ersoy ve Şahin, 2012; Dilmaç ve Ekşi, 2007; Kan, 2010): Değerlerin doğrudan telkin yoluyla öğretimi, değer açıklama (belirginleştirme), değer analizi, bütüncül yaklaşım, dolaylı aktarım.

Değerlerin doğrudan telkin yoluyla öğretiminde değer öğretmen tarafından doğrudan anlatılır, örneklendirilir, soru-cevap ve örneklerle öğrencinin anlaması sağlanır (Taşpınar ve Atıcı, 2002). Bu yöntem özellikle ilköğretim süresindeki öğrencilere değer kazandırmada tercih edilir. Bu amaçla hikayeleri öyküler ve çeşitli metinler kullanılır. Değerin belirginleştirilmesinde ise değer ne olduğu etraflıca, açık-seçik olarak ortaya konur. Burada amaç öğrencinin hangi değeri benimsemesi değil, kendi değerini oluşturmasını sağlamaktır (Ersoy ve Şahin, 2012). Bu süreçte öğrenciye alternatifler sunulur ve öğrencinin kendi değerini oluşturması için serbest bırakılır.

Değerlerin kazandırılmasında bir diğer tercih edilen yaklaşım değer analizidir. Bu yaklaşımda öğrencinin bir değerle ilgili yaşanan tartışmalı konular üzerine araştırma yapması sağlanır (Kan, 2010). Araştırma sürecinde öğrenci hangi değeri neden ve nasıl sahiplenmesi gerektiğini kavrar. Değer aktarımında tercih edilen bütüncül yaklaşımda ise öğrencilerin farklı görüşlerle değerlerin yerindeliğini, toplumsal gerekliliğini, yaşanabilecek sorunlara karşı etkililiğini mantıksal çerçevede ele alırlar (Kaymakçı, 2013;

Kasapoğlu, 2013). Öğrencilerin bir davranışı doğrudan ders ortamında kazanması yerine dolaylı yoldan okul kültürü, program biçimi, ders işleyiş yöntemleri, öğrenmen-öğrenci ilişkisi üzerinden kazanması da mümkündür. Örtük program olarak benimsenmiş bu yaklaşım değer aktarımında da tercih edilmektedir (Keskin, 2010). Genel anlamda doğrudan öğrenim içeriğinin bir ders ya da etkinlik adı altında verilmesine karşı duran bu yaklaşımda öğrencinin öğrenme ortamının düzen ve organizasyonundan öğrenme kazanımı elde etmesi beklenir. Öğretmenlerin öğrencilere karşı tutumları, okul yönetiminin okulda kurdukları düzen, bahçe düzenlemeleri, sınıf içinde öğrencilerin derse katılım biçimleri veya oturma düzenleri, okul kültürü gibi alanların değerler endeksli oluşturulması bu yaklaşıma uygundur.

2.2.5.“Sosyal Bilgiler Öğretim Programı”nda Değerlerin Tarihi Gelişimi

Sosyal bilgiler, sosyal ve insanı konu alan diğer bilimlerin içerik ve yöntem bilgisinden faydalanarak bireyin fiziksel ve sosyal çevresiyle geliştirdiği ilişkisini disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve açıklamaya çalışan, değişimin sürekli yaşandığı küreselleşme sürecine uygun, demokratik, bilgi ve beceri sahibi, düşünen ve analiz eden yurttaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı olarak ifade edilmektedir (Doğanay, 2002). Bu çalışma alanının taşıdığı amaçları yerine getirebilmesi için gerçekleştirilen sosyal bilgiler öğretiminde bireyin istenilen düzeyde etkili bir vatandaş olması için toplum tarafından onaylanan değerleri öğrenmeye ihtiyacı vardır. Sosyal bilgiler öğrencilerin içinde buldukları toplumu ve sorunlarını bilmelerini, iyi bir yurttaş olmalarını, sorumluluklarını bilmelerini, kendisiyle ve çevresiyle ilişkilerini anlamalarını, hem dünyadaki hem de ülkesindeki değerleri kavramalarını sağlaması bakımından önemli bir derstir (Aykaç, 2007). Değerlerin sosyal bilgiler dersindeki öneminden bahseden birçok çalışma mevcuttur; (Aktan ve Padem, 2013; Batmaca, 2016; Kan, 2010; Kuş, Merey ve Karatekin, 2013; Yiğittir ve Er, 2013; Er ve diğerleri, 2016; Yıldırım, Becerikli ve Demirel, 2017; Kınacı, 2018; Çengelci, 2010).

Sosyal bilgiler öğretimi ile ilgili hazırlanan ilk program olan 1924 tarihindeki programdan 2005 tarihli programa kadar değerlerin program içerisinde yer alma durumu, Keskin (2012) tarafından dönemselsel bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Bu sınıflandırma ve dönem özelliklerini vermek gerekirse;

- Atatürk Dönemi (1923-1938): 1924, 1926 ve 1936 yıllarında ilkokul programları yayınlanmıştır. Üçprogramda da tarih, coğrafya ve yurtbilgisi dersleri bağımsız dersler olarak verilmiştir. Tarih dersinde Türk tarihine ve büyüklere duyarlılık, coğrafya dersinde Türk ekonomisine duyarlılık değeri kazandırılması amaçlanmıştır. En çok değer barındıran ders yurt bilgisidir. Bu üç programda yardımlaşma, dayanışma, sorumluluk, bağımsızlık, milliyetçilik ve vatanseverliğe de vurgu yapılmıştır.
- Milli Şef Dönemi (1938-1950): Bu dönemde ilkokul programı 1948 tarihli, ortaokul programı ise 1938 ve 1949 tarihli olarak yer almaktadır. 1948 tarihli ilkokul programı ile 1938 tarihli programda kazandırılacak değerlerin aynı olduğu görülmüştür. 1938 ve 1948 tarihli ortaokul programlarında sosyal bilgiler alanına giren dersler tarih, yurt bilgisi ve coğrafya olarak okutulmuştur. Hoşgörü, çalışkanlık, aile birliğine önem verme, vatanseverlik, yardımlaşma/dayanışma ve duyarlılık değerleri programda sıkça vurgulanan değerlerdir. Bu programda yer verilen değerlerin seçimiyle ilgili olarak ulusallıktan evrensele doğru bir yönelmenin söz konusu olduğu belirtilebilir.
- Demokratik Parti Dönemi (1950-1960): İlkokul ve ortaokullarda okutulan sosyal bilgiler kapsamında yer alan derslerin öğretimiyle ilgili yeni bir öğretim programı hazırlanmasına gerek duyulmamış, bir önceki dönemde uygulanan program aynen tatbik edilmiş ve programda geçen değerler bu dönemde de değiştirilmeden ve ek bir değer ilave edilmeden verilmiştir.
- Kaotik Dönem (1960-1980): Yeni bir programa ihtiyaç duyularak 1968 tarihli ilkokul programı oluşturulmuş ve önceki programlarda bağımsız disiplinler olarak verilen dersler birleştirilerek sosyal bilgiler dersi adı altında okutulması uygun görülmüştür. Hazırlanan yeni programda temizlik, saygı, sevgi, hoşgörü, dayanışma, yardımlaşma, misafirperverlik, duyarlılık, sorumluluk gibi değerler vurgulanmıştır. Milliyetçilik ve vatanseverlik değeri sıklıkla vurgulanmaktadır. 1973 tarihinde basılan program ortaokul kademesinde 1985'e kadar uygulanmıştır. Hazırlanan programla ortaokullarda sosyal bilgiler dersi kapsamında tekdisiplin anlayışı benimsenmiş, birbirinden bağımsız olarak okutan dersler sosyal bilgiler adı altında toplanmıştır (Keskin, 2002). Programın içeriğinde 1968 tarihli ilkokul programıyla verilen değerler karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca milli/ulusal değerlerin ağırlığının da arttığı söylenebilir.

- Askeri Müdahale Dönemi (1980-1990): Bu dönemde ilkokullarda 1968 tarihli program kullanılmış ve yeni bir program yayımlanmamıştır. Ortaokullar için değişikliğe gidilerek 1985 tarihli program uygulamaya konulmuştur. Yeni programda milli tarih ve milli coğrafya dersi yer almıştır. 1985 tarihli öğretim programına göre okutulacak olan milli coğrafya dersinde sorumluluk ve duyarlılık değerlerine vurgu yapılırken milli tarih dersinde bağımsızlık ve duyarlılık, değerleri ön planda tutulmuştur.
- Değişim Dönemi (1990-2000): 1990 ve 2000 yılları arasında gerek dünyada gerekse de Türkiye’de önemli gelişmeler ve değişimler yaşanmıştır. Değişim olgusunun ortaöğretimde ders geçme ve kredili sisteme geçilmesi ve 1977’de yayınlanan sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim kanunun uygulamaya konması değişim olgusunun eğitime yansıdığıının en önemli göstergesidir. Sorumluluk ve duyarlılık ana değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca barış, sevgi, saygı, hoşgörü, yardımlaşma/dayanışma, vatanseverlik gibi değerlere de değinilmiştir.
- Küreselleşme Dönemi (2000’li yıllar): 2004’te uygulamaya konulan sosyal bilgiler programının, değer eğitimi kavramını ilk kez direkt konu edinen ve değer öğretim yaklaşımlarını ayrıntılarıyla izah eden tek program olduğu görülmektedir (Keskin, 2010).

2004’te hazırlanan SBÖP öğrenci ve etkinlik merkezli hazırlanmış ayrıca yapılandırmacı yaklaşım benimsenmiştir. Gelişmiş ülkelerde (ABD gibi) uygulanan programa fazlaca benzerlik göstermesi programın dikkat çeken özelliğidir (Keskin, 2008; Ünal, 2012b). Hazırlanan bu programda öğrenme alanlarıyla uyumlu her sınıf seviyesine göre üniteler belirlenmiş ve her ünite için bir değer oluşturulmuştur. 2004 yılında hazırlanan programda şu değerler yer almaktadır (MEB, 2005): estetik, özgürlük, temiz olma, yardımsever, vatansever, saygılı, sorumluluk sahibi, sevgi dolu, misafirperver olma, hoşgörülü, dürüst, duyarlı, çalışkan, bilime ve dayanışmaya önem verme, barıştan yana olma, bağımsız olma, aile birliğine ve sağlıklı olmaya önem verme, adaletli olma.

Sosyal bilgiler öğretimiyle ilgili program geliştirme çalışmaları devam etmiş ve 2018 yılında programda birtakım yenilikler yapılmış ve bazı düzenlemelere yer verilmiştir (Akpınar ve Kaymakçı, 2012). 2005 SBÖP’ de yapılan revize çalışmasıyla; daha çok beceri temelli bir anlayış benimsenmiş, öğrenme alanlarının sayısı dokuzdan yediye indirilmiş, “Etkin Vatandaşlık” adında yeni bir öğrenme alanı eklenmiştir (Atik ve Akçay, 2017). 2005 SBÖP 20 olan değer sayısı 2018 programında 18 değere düşürülmüştür. 2005

programında yer alan temizlik, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, hoşgörü ve adil olma, değeri programdan çıkarılarak bu değerlerin yerine 2018 programında adalet, eşitlik ve tasarruf değerlerine yer verilmiştir (MEB, 2018).

2.2.6. 2018 “Sosyal Bilgiler Öğretim Programı”ndaki Değerler

Geçmişten günümüze kadar geçen süre içerisinde vatandaşlık kavramına yönelik anlayış, kapsam ve boyutları genişlemiş ve toplum yapısının değişmesiyle birlikte bu kavrama yönelik bakış açısı da değişmiştir. Önceleri, var olan toplum düzenini olduğu gibi kabul eden bireyler yetiştirmek amaçlanırken, günümüzde sorumluluklarını bilen, gerek ülkesine gerekse de tüm insanlığa karşı kendini sorumlu hisseden ve gören kişiler yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Yani olaylara ve yaşanan gelişmelere insaniyet çerçevesinden bakabilen, insana yakışır yaşam ve düşünce ilkesini benimsemiş, kısacası dünya vatandaşı yetiştirilmesi amaçlanmaktadır (Kan, 2009). Ayrıca küreselleşen dünyada Türk öğrencilerden, ülkesinde ve dünyada yaşanan gelişmeleri gören, izleyen, anlamlandırabilen, yorumlayan, çözümleyen ve tüm bunlardan sonuçlar çıkartan bireyler olmaları beklenmektedir (Açıkalın, 2010). Bütün toplumlar eğitim yoluyla, var olan değerleri sorgulayarak yeni değerler üretebilen, yaratıcı düşünebilen ve eleştirel bakabilen vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

Genel manada eğitim programlarının ortak amacı toplumlarda sorumluluk sahibi, sosyal yaşam içerisinde etkin bireyler yetiştirmektir. Bu amaç doğrultusunda belirlenen hedefler daha çok duyuşsal davranış özelliklerinden oluşturulmaktadır (Öztürk ve Otluoğlu, 2002). Eğitim aracını kullanarak, toplumlar, eleştirel düşünebilen, yaratıcı düşünme yeteneğine sahip, sorgulayan, yorumlayan ve yeni şeyler üretebilen bireyler yetiştirmeye çalışırlar. Ayrıca bireylere duyuşsal özellikler de kazandırılmaya çalışılır. Duyuşsal özellikler duyuşsal eğitim vasıtasıyla kazandırılmakta olup, bu eğitim süreci karakter eğitimi veya değerler eğitimi olarak adlandırılmaktadır. (Bacanlı, 2005). Milli Eğitim Temel Kanun’u incelendiğinde bu kanunun genel amaçlarında yer alan özellikler sosyal bilgiler dersinin özünü yansıttığı görülmektedir. Bu doğrultuda bireylerin topluma adaptasyonu ve bu bireylerin demokratik değerlere sahip bireyler haline gelmeleri noktasında Sosyal Bilgiler dersi büyük bir öneme sahiptir (Bağcı, 2007).

Sosyal Bilgiler dersi sosyal bilimlerden elde edilen bilgilerin verildiği bir ders olmaktan öte bireylere evrensel ve milli değerlerin kazandırılmaya çalışıldığı bir derstir

(Kan, 2010; Gürel ve Çetin, 2018). SBÖP öte yandan kazandırmaya çalıştığı milli değerler açısından bakıldığında milli menfaatleri odak noktasına alan bir özellik sergiler. SBÖP aynı zamanda bir Vatandaşlık Eğitimi Programı olduğundan, topluma ve tüm insanlığa yararlı etkin bireylerin yetiştirilmesi için değerler eğitimi büyük önem taşımaktadır.

SBÖP çerçevesinde önceden belirlenmiş değerler bireylere kazandırılmaya çalışılır. Fakat bu değerlerin verilmesi sürecinde değerler eğitimiyle alakalı değişik görüş bulunmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ilköğretim programında değerler eğitime yönelik eğitim paydaşlarına yol göstermesi açısından şu önerileri sunmuştur;

1. Değerleri açıklamak,
2. Değerler bağlamında ahlaki muhakeme yapabilmek,
3. Değerleri analiz edebilmek
4. Değerlerin bireylere gözlem yoluyla kazandırılması.

Değerler eğitimi açısından çok büyük öneme sahip olan SBÖP’de doğrudan değerler eğitime yer verilmiştir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi içinde barındırdığı değerler eğitimi aracılığıyla bireylere; toplumun birlik-beraberliğini, devamlılığını sağlamak için önceden belirlenen değerleri kazandırmaya çalışmaktadır.

MEB (2018) tarafından belirlenen programın temel değerleri Tablo 2.2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. 2. SBÖP’ de Yer Alan Değerler

1	Adalet	10	Estetik
2	Aile Birliğine Önem Verme	11	Eşitlik
3	Bağımsızlık	12	Özgürlük
4	Barış	13	Saygı
5	Bilimsellik	14	Sevgi
6	Çalışkanlık	15	Sorumluluk
7	Dayanışma	16	Tasarruf
8	Duyarlılık	17	Vatanseverlik
9	Dürüstlük	18	Yardımsızlık

Kaynak: MEB, 2018

2005 SBÖP’ de 20 adet olarak verilen değer sayısı tabloda da gösterildiği üzere 2018’de revize edilen SBÖP’ de 18 değere indirilmiştir.

2018 SBÖP’ de yer verilen öğrenme alanlarında aktarılabacak olan değerlerin sınıf düzeyi ve öğrenme alanı bazında dağılımı Tablo 2. 3’te gösterilmiştir.

Tablo 2.3. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi 6. ve 7. Sınıf Öğrenme Alanlarına Göre Değerlerin Dağılımı

ÖĞRENME ALANI	6. SINIF DÜZEYİ	7. SINIF DÜZEYİ
Birey ve Toplum	Dayanışma, Yardımseverlik	Özgürlük, Sorumluluk
Kültür ve Miras	Duyarlılık	Duyarlılık, Estetik
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Duyarlılık, Vatanseverlik, Sorumluluk	Özgürlük
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilimsellik	Bilimsellik, Özgürlük
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Vatanseverlik, Duyarlılık, Sorumluluk	Dayanışma, Dürüstlük, Çalışkanlık
Etkin Vatandaşlık	Eşitlik	Barış
Küresel Bağlantılar	Duyarlılık	Barış, Saygı

Sosyal bilgiler dersinde öğrenme alanları içerisinde edindirilmek istenen değerlerle bireylerin diğer bireylere değer vermesi, empati kurması, farklı görüş ve kültürel yapılaraya saygı ve hoşgörü göstermesi gibi bireysel gelişmelerin gerçekleşmesine olanak sağlanır. Bunun yanı sıra bireylerde devlet ve toplum sistemleriyle alakalı görüş geliştirmelerine, bireylerde yaratıcılık, eleştirel düşünebilme ve problem çözebilme gibi becerilerin gelişimine katkı sağlar.

2.3.Ders Kitabı

Eğitim öğretim sürecinde öğrencilerin dersleri öğrenmesi için yazılı materyal olarak hazırlanan ders kitapları, belirli bir sistemle hazırlanan programa dayalı olarak öğretimsel bir amaç için basılmaktadır (Heyneman, 2006). Kaymakçı’ya (2013) göre, “Öğretim araç ve gereçleri en genel anlamıyla öğrencilere içeriğin sunulması sırasında yararlanılan nesnelere dir. ” Öğretimde araç gereç için kullanılan ve tarihi oldukça eskilere dayanan ders

kitapları, öğrenme ve öğretme ihtiyacında en sık başvurulan materyaller olarak belirtilmektedir (Ulusoy, 2014). Diğer bir ifadeyle bilimsel ve teknolojik anlamda birçok gelişme kaydedilmesine rağmen günümüz şartlarında ders kitapları, güncelliğini yitirmeyen ve en sık tercih edilen öğrenme ve öğretme materyalidir (Kızılcıoğlu, 2005). Öğretim sürecinde hem öğrenen hem de öğretene açısından yönlendirici özelliğe sahip olan ders kitapları, sınıf içi aktivitelere yön verme, öğretene tarafından aktarılacak konuya yönelik ön hazırlık imkânı sunma, öğrenenin konuya dair önceden fikir edinme olanağı bulması gibi fayda sağlayan kaynaklardır (Ulusoy, 2014).

Günümüzde ders kitapları öğretim programına uygun olarak hazırlanan ve bu açıdan da programa uygun sıralı ve doğru bir organizasyon sağlayan eğitim materyallerinden biridir (Şahin, 2004). Eğitim konusunda yapılan çalışmalar öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor davranışlarının geliştirilip pekiştirilmesinde ders kitaplarının büyük bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor yönlerine hitap eden ve 2005 yılında SBÖP ile uygulanmaya başlanan sosyal bilgiler ders kitapları güncellenmiştir. Yapılandırmacı anlayış doğrultusunda düzenlenen ders kitaplarında, davranışçı anlayışa göre yazılan ders kitaplarının aksine doğrudan bilgi aktarım, tanımlar veren, sınıflandırmalar yapan, değerleri şekillendiren uzun, kapsamlı bilgi kalıplarına yer verilmemektedir (Akbaba, 2013). Yapılandırmacı yaklaşımda öğrenciyi merkeze alan bir anlayış benimsenmediği için bu doğrultuda hazırlanan ders kitaplarında da öğrencilerin deneyimlerini harekete geçiren, kavramların tanımlarını sezdiren, öğrencinin kendisinin çıkarımlarda bulunmasını mümkün kılan özellik olması önem taşımaktadır.

Etkili bir ders kitabının eğitim ve öğrenci için yararlarını şu şekilde sıralamak mümkündür (Kalıpcı, 2008):

- Daha çok sunuş yoluyla gerçekleştirilen öğretme işini görsel öğelerle destekleyerek kuvvetlendirir;
- Ders sırasında hem öğrenci hem de öğretmen için geri dönüt sağlayarak işlenenlerin yeniden gözden geçirilmesini sağlar;
- Öğrencilerin etkinlikler yoluyla eğlenerek öğrenmesine katkı sunarak her öğrencinin bağımsız çalışmasını destekler;
- Önerilen kaynaklarla araştırma yapmaya yönlendirir;

- Öğrencilerin olaylara çok boyutlu açıdan bakmalarını sağlayarak kendi bakış açılarını oluşturmalarını ve “Eleştirel Düşünme” becerilerinin gelişimini sağlar;
- Öğretimi sıradanlıktan kurtararak derse olan ilgiyi artırır;
- Öğrencileri çalışmaya özendirir;
- Problemleri anlamaya ve çözüm yolu üretmelerine olanak sağlar;
- Ünite sonlarında yer alan değerlendirme bölümleriyle öğrencilerin kendilerini sınavabilmeleri için seçenekler sunar;
- Önemli bölümlere yönlendirme yaparak öğrencilerin bilginin özünü görmelerini sağlar.

Öğretimde yazılı materyalin öğretim programı, öğretmen ve öğrenci arasında bir köprü vazifesi gördüğü ifade edilebilir. Dolayısıyla “Bir yazılı materyalin (ders kitabı, ders notları, kılavuz kitaplar, okulgazetesi, bildiriler, vs.) öğretim etkililiği özellikle üç temel değişkene bağlıdır: (1) materyalin okunabilirlik düzeyi, (2) materyalin içeriği ve (3) materyalin tasarımı (düzenlenmesi, dış görünümü)” oldukça önem taşımaktadır. Ayrıca ders kitabında kullanılan kelimelerin anlaşılır sadelikte olması, sayfa görünümüne de dikkat edilmesi gerekmektedir (Yalın, 2014).

2.3.1. Ders Kitaplarının Eğitim Öğretimdeki Yeri ve Önemi

Öğrenme ve öğretmenin sağlanabilmesi için hazırlanan ders kitaplarının içerikleri, ilgili dersin öğretim programına göre oluşturulur. Ders kitaplarının öğretim programına göre içeriğinin oluşturulması, öğretmenlerin etkinlik hazırlarken çalışmalarını kolaylaştıran bir özelliktir. Öğretmenlerin birçoğu hazırlayacağı etkinliklerde öğretim programına bakmak yerine ders kitaplarını kullanmaktadırlar. Bu tercih, ders kitaplarının önemini ortaya koyan uygulamadır (Gülersoy, 2013). Öğrenciler yönüyle de oldukça önemli bir kaynak olan ders kitapları yalnızca bilgi aktarma görevi üstlenmemektedir. Öğrencinin bilgi, beceri edinmesi ve düşünebilmesini, farklı deneyimleri bir arada görmesini, toplum kurallarını öğrenmesini, topluma uyum sağlayabilmesini, değerleri fark edip tutum geliştirmesini sağlayan ders kitapları istendik davranış şekilleri de kazandırmaktadır (Yanpar Yelken, 2012).

Öğrenciyi öğrenmenin merkezine alan yaklaşıma göre oluşturulan eğitim öğretim ortamlarında ve öğrenme sürecinde en çok başvurulan araç-gereç ve öğretim materyallerinin başında gelen ders kitabının öğrencilerin gelişim özelliklerini göz ardı

etmeden hazırlanmış olması gerekmektedir. Eskiden beri eğitimciler ve bu öğretim araç-gereci öğrenme ortamının devamlılığı için esas olan ana öğelerin başında gelmektedirler.

Eğitim-öğretim sürecinde konuların daha iyi anlatılması ve daha iyi anlamasının sağlanması adına destekleyicilerle ortamın zenginleştirilmesi gerekmekte olup ders kitapları, araç-gereç ve öğretim materyalleri bu destekleyicilerin başında gelmektedir. Eğitiminin ihtiyacına, toplumun beklentisine ve yaşanan dönemin özelliklerine göre eğitim-öğretim süresinde kullanılan bu araç-gereç ve öğretim materyalleri de şekil değiştirmektedir. Ders kitapları eğitim-öğretim süresince geçmişten günümüze kadar en çok başvurulan araç-gereç ve öğretim materyali olmuş ve bulunulan dönemin ve kullanılan eğitim kurumunun durumuna göre değişiklik göstermiştir. Bir konu anlatılırken eğitici tarafından öğrenciye verilmek istenilen bilginin öğretilme sürecinde öğrencilerin gelişim düzeylerini göz önünde bulundurarak hazırlanmış araç-gereç ve öğretim materyallerinin en çok bilineni hiç kuşkusuz ders kitaplarıdır (Ulusoy, 2014).

Ders kitabı, disiplinlerle ilgili ilk algılama ve bilim alanlarına ilişkin kavramlandırma, bilgi altyapısını oluşturma ve beceri kazanımına dair çerçeve oluşturma işlevleri taşımasından dolayı öğrenciler açısından önemli bir kaynak niteliğindedir. Diğer bir ifadeyle ders kitapları, tarih, Türkçe, kimya, sosyal bilgiler veya diğer derslerle ilgili ilk algılamaları oluşturmada, söz konusu bilim alanlarına ait temel kavram, bilgi ve becerileri bireylere edindirmektedir. Bu şekilde ders kitapları yalnızca alanla ilişkili, bilgi aktarımı yapmakla kalmaz, o alana dair bilimsel metodolojiye, problem çözme süreçlerine yönelik yöntemlerin de öğrenciye kazandırılmasının altyapısını hazırlamaktadır (Kabapınar, 2014). Tüm bunlardan başka ders kitapları bir ülkede benimsenen eğitim felsefesi ile öğrenme anlayışı konusunda da ön bilgi oluşturmada, öğrenme ve öğretme kavramlarına dair anlamları şekillendirmektedir.

2.3.2. Bir Ders Kitabında Bulunması Gereken Özellikler

Eğitim öğretim süreçlerinin program çerçevesinde sürdürülmesinde yararlanılan basılı materyallerle ilgili akla ilk gelen ders kitaplarıdır. Kitaplarda öğrenciyi okumaya teşvik edici bir konunun olması, öğrencilere kahramanlık ve yurt sevgisi gibi duyguları aşılması, dil bilgisi bakımından kusursuz olması, kuru öğütlerden kaçınması, metinlerin görsellerle desteklenmiş olması, boyut, harf puntosu ve bilgi bakımından öğrencinin gelişim seviyesine uygun olması gibi özellikler aranmaktadır (Meydan ve Akdağ, 2014).

Demirkaya' ya göre (2013); ders kitaplarının içeriği seçilirken; anlamlılık, geçerlik, ilgi çekicilik, kullanılışlık, öğrenilebilirlik, uygulanabilirlik gibi ölçütlere önem verilmelidir. Seçilen içeriğin organizasyonunda bilimin doğası, öğrencinin büyüme ve gelişimi gibi süreçler de dikkate alınmalıdır. Ders kitaplarının eğitim-öğretim sürecinde etkili bir şekilde kullanılması öğretmen-öğrenci-ders kitabı üçgeni arasındaki etkileşimli iletişime bağlıdır. Ders kitapları öğrencileri bilgileri ezberleyen pasif alıcı rolünden çıkararak, öğrencilerin öğrenirken aktif oldukları bir rol üstlenmelerini sağlamalıdır. Bu bağlamda ders kitabı hazırlanırken öğrenciyi araştırmaya, soruşturmaya, düşünmeye ve yaparak yaşayarak öğrenme sevk etmelidir.

Eğiticilerin müfredat kapsamında öğretmek istedikleri konuların aktarılmasında kullanılan, yönetmelik kriterlerine uygun oluşturulmuş ders kitapları, anlam bütünlüğü bakımından konuların dizilişi, konu öncesinde öğrencileri konuya hazırlama ve öğrencilerin eski öğrendikleriyle yeni öğreneceklerini yapılandırmaya teşvik etmesi, içerisinde yer alan etkinliklerin konuyla bağdaşıklığı ve verilmek istenilen hedefe yaklaştırması öğrenmelerin kolaylaştırılmasına yardımcı olacaktır. Eğiticiler öğretmek istedikleri konuları öğrencilere aktarırken ders kitabını dikkate alarak anlatım yöntemini ve sınıf düzeyini belirlemektedir (Kılıç ve Seven, 2011).

Eğitim öğretim sürecinde öğrencilere aktarılmak istenenlerin kaynağı konumunda olan ders kitaplarının dil ve anlatım yönünden yalın ve anlaşılır özellikte olması, hedeflenen başarının elde edilmesini sağlamaktadır. Öğrenciler açısından hem ulaşılabilir ilk kaynak hem de bir öğretici özelliği barındıran ders kitapları, anlatım şekli, aktarımda kullanılan kelime, kavram, cümle ve deyimler bakımından dil bilgisi kurallarına ve öğrencilerin gelişimlerini de göz önünde bulundurarak dil gelişimine uygun olmalıdır (Işıldak, 2001).

Toplumlar; etkin, etik, ekonomik, sosyal kıymet ve benimsenmiş ilkeler doğrultusunda okullarda öğretim programları kapsamında planlar yaparak öğrencilere verilen eğitimlerle geleceğin bilinci yurttaşlarını yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Ülkemiz de bu amaç yolunda eğitim kurumlarımızın sosyal bilgiler dersi bulunan kademelerinde program dahilinde toplumun beklentilerini ve günümüz ihtiyaçlarını karşılayabilen yurttaşlar yetiştirmeyi hedeflemektedir. Toplumumuzun ve ülkemizin geleceği için önemi vurgulanan sosyal bilgiler dersi için hazırlanan kitabın hedefleneni yakalama yolunda; bilimsel içeriğe sahip olması, kullanılan malzeme, tasarımı, dil ve anlatımının sade ve akıcı olması, ölçme ve değerlendirmenin bulunması gibi özellikleri barındıracak şekilde

hazırlanması gerekmektedir (Kılıç ve Seven, 2011). Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğinin 6'ncı maddesini 1'inci ve 2'inci fıkrası ile 8'inci maddesinin 1'inci fıkrasında yer alan Millî Eğitim Bakanlığına bağlı örgün ve yaygın eğitim kurumlarında okutulacak ders kitaplarının nitelikleri ve bu kitapların hazırlanması ile bunlara ait açıklamalara yer verilmiştir.

Ders kitaplarının nitelikleri adı geçen yönetmelikte oluşturulacak her hangi bir ders kitabının Türkiye Cumhuriyeti anayasasına ve kanunlarına uygun olmayan durumları barındırmayacağı, konu içerisinde yer alan bilimsel verilerde eksik ve yanlışların olmayacağı, her insanı eşit sayacak ve temel hak ve hürriyetlerin savunuculuğunu yapan, kitabın içerisinde öğrencileri olumlu veya olumsuz yönlendirmelerde bulunacak reklamlara yer verilmemesi, öğretim programının ön gördüğü ve öğrencilere kazandırılması gereken davranışlara yer verilmesi ve konu bütünlüğüyle görsellerin birbirini destekleyici nitelikte olması ve bunların yanında hazırlanan kitapların okutulacak öğrencilerin gelişim düzeylerini göz önünde bulunduracak nitelikte olması gerektiğine yer verilmiştir (MEB, 2012).

Ders kitaplarının hazırlanması hususunda adı geçen yönetmelikte kitabın kurum içi veya kurum dışında hazırlanmasına bakmaksızın yaygın ve örgün eğitim kurumlarında okutulacak olan her hangi bir ders kitabının hazırlanmasında 4 ana bölüm bulunmaktadır. Bu bölümlerle ilgili olarak nasıl düzeleceğine ilişkin bilgiler ilgili yönetmelik bendinin fıkralarında yerini almıştır (MEB, 2012).

2.3.3. Sosyal Bilgiler 6. ve 7. Sınıf Ders Kitabının Özellikleri

Ders kitapları hazırlanırken öğrenci merkezli bir anlayışla hareket edilmesi gerektiği en önemli kriter olarak bilinmektedir. Diğer bir ifadeyle ders kitabının en önemli özelliği öğrenci merkezli bir anlayışla hazırlanmasıdır. Nitekim öğretim programlarının içeriğinin öğrencilere aktarılmasında kullanıcak en baş kaynak ders kitaplarıdır. Ders kitapları yazılırken program geliştirme ilkeleri göz önünde bulundurulmalı, yer alacak bilgi ve yöntemlerin güncel olmasına dikkat edilmeli, en yeni araştırmalara yer verecek şekilde ilerlenmelidir. Bununla birlikte topluma uyumu öğretebilmek için yaşanan toplumun özelliklerine yer verilmesi, toplumun gerçek sorunlarının ele alınması, bireyin kendini tanımasına olanak sağlaması gibi konular, ders kitapları hazırlanırken dikkat edilmesi gereken hususlardır (Pingel, 2003).

Ders kitapları, öğrencilerin günlük yaşantılarında karşılaşabileceği türden örneklerle oluşturulmalı ve kullanılan dil günümüz Türkçesi olmalıdır. Ayrıca neden sonuç ilişkileri öğrencilerin ayırt edebileceği netlikte verilmelidir (Şahin ve Küçükahmet, 2001). Öğrencilerin gelişimsel özelliklerindeki farklılıklar göz önünde bulundurularak her öğrencinin ilgisini çekebilecek özellikte, zihinsel gelişimlerine uygun ve okul türlerine ve bölgesel farklılıklara göre ders kitapları çeşitlendirilmelidir (Ceyhan ve Yiğit, 2005).

6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları, her açıdan birbirini tamamlayan kriterler doğrultusunda oluşturulmalıdır.

6. ve 7. Sınıflara göre hazırlanan sosyal bilgiler kitabında içerik kadar öğrenci için önemli bir özellik kitabın fiziksel özelliğidir. Diğer bir ifadeyle kitapların içerik kadar görsel yönden de okuyucuya hitap etmesi önem taşımaktadır. Nitekim öğrenci kitabı okumadan önce kitabın fiziksel özellikleriyle karşılaşmaktadır. Bundan dolayı kitapların görsel tasarımı öğrencilerin ilgisine hitap şekilde hazırlanmalıdır.

Ders kitaplarını 6. ve 7. Sınıf için önemli yapan bir diğer özellik eğitsel özellikleridir. Ders kitaplarında 6 ve 7. Sınıf gelişim seviyesine uygun olarak hangi konuların işleneceği, aktarılacak bilgi düzeyinin belirlenmesi ve bu belirlemeyi yaparken nasıl bir ölçüt kullanılacağı önemlidir (Tertemiz, Ercan ve Kayabaşı, 2001). Konuların nasıl aktarılacağı da eğitsel özellik kapsamındadır. Öğrenciye bilginin doğrudan verilmesi yerine onu düşünmeye sevk edecek şekilde, araştırmaya ve elde ettiklerini sınıflandırarak anlamlandırmaya yönlendirecek şekilde konu aktarımı yapılması gerekmektedir (Kılcan, Keçe ve Çepni, 2013; Ünal ve Özmen, 2013). Ders kitaplarının eğitsel özellikleri arasında değinilmesi gereken bir diğer husus da öğrencilere aktarılabilecek bilgilerin güncel ve doğru olmasıdır. İyi bir ders kitabı içeriği doğru olarak sunmalıdır. Nitekim öğrenci sınıf ortamı olmadan doğru bilgiye elindeki ders kitabı vasıtasıyla ulaşabilmelidir (Küçükahmet, 2003).

6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının dil ve anlatım yönüyle de öğrencinin ihtiyacını karşılayacak özellikte olması gerekmektedir. Öğrenci ders kitabını elindeki birincil kaynak olarak değerlendirmekte ve bu kaynaktaki bilgilere dil ve anlatım kanalıyla ulaşabilmektedir. Dolayısıyla ders kitapları için tercih edilen metinlerin dil ve anlatım özellikleri, öğrencinin metni anlamlandırmasını sağlayan önemli bir etkidir (Çetinkaya ve Uzun, 2011). Anlatımın başarılı olabilmesi için dil ve anlatım özellikleri doğru kullanılmalıdır. Özellikle imla kurallarının eksiksiz uygulanması, metni bir başkası için okunur ve anlaşılır yapmaktadır (Demir, 2013; Kılıç ve Seven, 2011). Dilsel özelliğe

dikkat edilirken metnin öğrencinin seviyesine uygun özellikte seçilmesine de dikkat etmek gerekmektedir.

6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında bilgilerin görsel öğelerle desteklenmesi, alıcı için verilmek istenen mesajın doğru bir şekilde algılanması için önem taşımaktadır. Dolayısıyla ders kitaplarında görsel öğelerin kullanımına özen gösterilmesi gerekmektedir. Görsel öğeler; öğrencilerin ilgi ve dikkatlerini artırmasını, kavramların somutlaştırılmasını sağlaması, bilginin düzenlenmesini ve daha iyi anlaşılmasını mümkün kılması yönüyle önemli bir etkiye sahiptir (MEB, 2005). Dolayısıyla öğrencinin öğrenme sürecinin başarılı bir şekilde sürdürülmesi için ders kitaplarındaki görsel öğelerin artırılması önemli bir katkı sağlayacaktır.

2.4. Öğretim Materyali Olarak Metin Türleri

Duygu ve düşüncelerin yazılı ya da sözlü ifade şekli olarak belirtilen metinler, bir iletişim biçimidir. Diğer bir ifadeyle belli bir düşünce ya da duygunun anlamlı bir bütünlük içerisinde tutarlı ve bağdaşıklık ölçütleriyle anlatıldığı sözlü ya da yazılı dil ürünleri metin olarak ifade edilmektedir (Onursal, 2009).

Edebi ürünler, topluma ait duygu ve düşüncenin ifadesi olarak ele alındığında önemi daha da artmaktadır. Nitekim ilettiği her düşünce ve duygu vasıtasıyla toplumun yaşam biçimi, kültürü, değerleri, bakış açısı alıcıya ulaşmaktadır. Eğitim ve öğretim faaliyetleri içerisinde aktarılmak istenen her kazanım için yararlanılan metinler, belli amaçları gerçekleştirmek için bir araç görevi görmektedir. Ders kitaplarına seçilen her metin ele aldığı konu ve içerik yönüyle; tarihi, ekonomik, sosyal, sanatsal, kültürel, güncel olaylar, dini, ahlaki bilgi verdiği gibi aynı zamanda mesaj da iletmektedir (Aytaş, 2006). Dolayısıyla bir metin belli yapısal ve içerik özellikleri taşımalıdır. Bu özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Erkul, 2004):

- Metnin ses, kelime ve cümle olarak birbirini takip eden dil düzenlemeleri olması gerekmektedir.
- Zengin anlam içeriğine sahip olmalı ve dil birliğine önem vermelidir.
- Belli bir anlam bütünlüğü sağlanmış parçalardan oluşmalıdır.
- Sıradan cümlelerin bir araya gelmesiyle değil yoğun anlam ünitesiyle oluşmuş cümlelerden kurulu bir bütün olması önem taşımaktadır.

- Yazar tarafından belli bir amaca hizmet için yazılmış dil düzenlemeleri olması gerekmektedir.

Öğrenciler, metinler aracılığıyla eleştirel ve yaratıcı düşünmeyi öğrenirken çoklu bakış açısı geliştirme becerileri de edinmektedir. Örnek vermek gerekirse, tarih konulu bir metin de yer verilerin kişilerin biyografilerini okurken biyografi türünü özelliklerini sezen öğrenci aynı zamanda tarihe yöne veren kişilerin karakter özelliklerini, iyi ve kötü ayrımını, vatan, ulus, millet olmanın ne anlama geldiğini, ait toplumun geçmişte neler yaşadığını ve nasıl yaşadığını, kültürel özellikleri, kullanılan dili öğrenme fırsatı bulmaktadır.

Sosyal bilgiler dersinin bireyin topluma uyumunu kolaylaştıran ve gerçek yaşam deneyimleri edindiren bir ders olduğu bakış açısıyla düşünülecek olursa bu dersin önemi daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı da sosyal bilgiler dersinin daha etkin bir şekilde aktarılması önemlidir sonucuna ulaşılır (Er ve Şahin, 2012; Sidekli, S., Er, H., Yavaşer, R. ve Aydın, E., 2014) Öğrencilerin olaylara eleştirel bir bakış açısı geliştirip analiz yapabilme yetisi kazanmaları için derslerde verilen metin türlerindeki çeşitliliğin sağlanması önemli bir gereklilik olarak kendini hissettirmektedir (Mc Gowan ve Guzzetti, 1991).

Metinler, taşıdığı oldukları edebi özelliklerine göre türlere ayrılmaktadır. Metinlerin yapısal ve içerik özellikleri tür olarak sınıflandırılmasını gerekli kılmış olup farklı bakış açıları tarafından metinler tasnif edilmiştir. Metin türlerinin farklı bakış açılarına göre yapılan tasnifi Tablo 2. 4'te gösterilmiştir.

Tablo 2. 4. Metin Türlerinin Tasnifi

Kaynak	Tür	Alt Tür
Akyol (1999)	Hikâye Edici	Öykü, şiir, roman, oyun, senaryo vb.
	Bilgilendirici	Makale, gazete haberleri vb.
Hatipoğlu (2000)	Düşünce	Makale, fıkra, deneme, eleştiri, inceleme, monografi ve biyografi, anı, gezi yazısı, söyleşi, rapor, röportaj
	Anlatı	Hikâye ve Roman, dramatik türler
	Yazışma	Mektup
	Yazınsal	Ders kitaplarındaki metinler
Özmen (2001)	Kurgusal Yazınsal	Öyküler, masallar, otobiyografiler, biyografiler, efsaneler, mitolojiler, fabllar, çeşitli türde şiirler, şarkılar, fıkralar, anılar, gezi yazıları, günlükler, çeşitli türde oyunlar, denemeler.

	Bilgi Veren Yazınsal	Makaleler, eleştiri, gazete ve dergi haberleri, mektuplar, köşe yazıları, röportajlar
Cemiloğlu (2001)	Olaya Dayalı	Hikâye, roman, tiyatro, masal, efsane, destan, fabl, anı, gezi yazısı
	Düşünceye Dayalı	Makale, deneme, söyleşi, fıkra, eleştiri, inceleme
	Duyguya Dayalı	Şiir
Adalı (2003)	Kurgulayıcı	Öykü, şiir, roman, oyun, senaryo vb.
	Bilgilendirici	Makaleler, gazete haberleri vb.
	Hikâye Edici	Öykü, şiir, roman, oyun, senaryo vb.

Farklı bakış açılarına göre yapılan tasnifler öğretim programı ve ders kitaplarında da karmaşanın oluşmasına neden olmaktadır. 2018 tarihli Türkçe öğretim programında metin türleri; bilgilendirici, hikâye edici ve şiir olarak üç ana grupta toplanmıştır. Metnin türünü belirlerken bilgilendirici, hikâye edici ya da şiir olarak adlandırmak için biçimsel özelliğin dikkate alındığı ifade edilebilir. 2018 Türkçe öğretim programında haber yazıları bilgilendirici metin türü olarak ifade edilmiştir.

Metinler birer öğretim materyali olarak değerlendirildiğinde belli kazanımların seçilen metinler vasıtasıyla edindirildiği ifade edilebilir. Ancak İşeri (2002), çalışmasında ders kitapları için seçilen metinlerin programla uyuşmadığını, sınıf düzeyine uygun olmadığını ve beklenen davranışları kazandırmada yetersiz kaldığını belirtmiştir. Bir metnin ne tür özellikler taşıması gerektiği MEB (2019) programında yer almaktadır. Bu özellikler şu şekilde sıralanmaktadır (MEB, 2019):

1. “Ders kitaplarına alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden, edebî ve kültürel değer taşıyan metinler alınmalıdır. Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türkleri edebiyatlarından eserlere yer verilmelidir.
2. Seçilen metinler ikincil aktarımlar yerine yazarın eserinden alınmalıdır.
3. Ders kitaplarında “Bu kitap için yazılmıştır.” ifadesini içeren metinler kullanılmamalıdır. Yalnızca 1.sınıf ders kitaplarında ders kitabının yazarı/yazarları tarafından yazılan en fazla iki metne yer verilebilir.
4. Aynı yayınevine ait kitaplarda bir sınıf düzeyi için seçilen metin, başka bir sınıf düzeyinde kullanılmamalıdır.
5. Öğrencilerin duyu ve düşünce dünyasını zenginleştirmek amacıyla aynı yazar ve/veya şairlerden (serbest okuma metinleri hariç, ders kitabı yazarı/yazarları tarafından yazılan metinler dâhil) en fazla iki metin seçilmelidir.
6. Dünya edebiyatından seçilen metinler, doğru ve nitelikli çevirilerden alınmalıdır.

7. Ders kitabında temaları destekler nitelikte edebî ve estetik değer taşıyan serbest okuma metinlerine yer verilmelidir.
8. Tamamı ders kitabına alınamayacak uzunluktaki roman, hikâye, tiyatro, destan gibi türlerdeki eserlerden yapılan alıntılarda eserdeki bağlamın yakalanabilmesi için metnin başında eserin seçilen bölümüne kadar olan kısmın kısa özeti verilmelidir. Seçilen metnin eserin hangi bölümünden alındığına dair kısa bir açıklama yapılmalıdır.
9. Metinlerdeki eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler (argo ve küfür, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, cinsellik, şiddet vb. içeren unsurlar) metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla çıkarılmalıdır.
10. Yazarın söyleyişinden ya da Türkçenin dönemsel söyleyiş özelliklerinden kaynaklı yazım farklılıkları hata olarak nitelendirilip düzeltilmez. Metin içerisinde yer alan dönemsel farklılıklara (yazım ve noktalama) yönelik açıklamalar dipnot şeklinde verilmelidir. Ayrıca bu hususlardan öğretim amaçlı olarak yararlanılabilir.
11. Ders kitabında gazete haberi, reklam, dilekçe, tutanak, öz geçmiş, ağ günlüğü (blog), sosyal medya uygulamalarında yer alan yazı türlerinde ders kitabının yazarı/yazarları tarafından üretilen metinler de kullanılabilir. Bu türler 3 ve 5. maddelerdeki açıklamalar kapsamında değerlendirilmez.
12. Metinlerde tema ve kazanımlara uygun olarak metnin bütünlüğü ve tutarlılığı korunmak kaydıyla bazı bölümler çıkarılarak kısaltmaya gidilebilir. Çıkarılan bölümler parantez içinde üç nokta ile gösterilmelidir.
13. Çeşitli metinler içinde yer alan kimi bağımsız ve kendi iç bütünlüğüne sahip anı, fıkra, anekdot vb. bölümler metin olarak seçilebilir.
14. Yazar ve şairlerin biyografilerinde yalnızca edebî yönleri ön plana çıkarılmalıdır.”

Her bir metin öğretimin bir parçası olduğundan taşınması gereken özellik önem kazanmaktadır. Nitekim metinler, öğretimin gerçekleştirmek isteği amaçlara ulaşmak için öğrenciyle kurulan iletişim anlamına gelmektedir. Dersin etkililiği açısından da son derece önemli olan metinlerin yukarıda belirtilen özellikler bağlamında seçilmesi gerekmektedir.

Özetle, ele alınan konunun etkililiği, öğrencinin dikkati ve merakını uyandırma, öğrenciyi eleştirel düşünmeye yönlendirme, analiz becerisi kazandırma, olaylara farklı bakış açılarıyla yaklaşarak çok yönlü değerlendirme yapma becerisi edindirme, toplumca benimsenen değerlerin aktarılmasını sağlama gibi birçok işlevsel özellik barındıran metinlerin tür olarak çeşitlendirilmesi, öğretimde etkin kullanılması ve bu metinlerin

belirtilen özelliklere dikkat edilerek seçilmesi, öğretim programında planlanan hedeflere ulaşılmasını kolaylaştıracaktır.

2.4.1. Haber Metinlerinin Özellikleri

Toplumsal olaylar içerisinde haber değeri taşıyan konu, gündemi meşgul eden olgu, durum ve olayların yazıya aktarılma şekliyle yazıyı iletirken kullanılan tekniklerin etkili bir şekilde uygulanmasına kadar birçok aşamanın art arda gerçekleştiği süreç, haber metinleri olarak tanımlanabilir. Yaşanan olayların toplumu oluşturan fertlere iletilmesi için hazırlanan yazının hangi kriterlere göre düzenlenmesi gerektiği ve içeriğin okuyucu tarafından algılanabilmesi için uygulanacak yöntemlerin desteğiyle düşünme faaliyetinin başlatılması, haber sürecinin iki yönü olarak belirtilmektedir (Kurtoğlu, 2003). Diğer bir ifadeyle haber yapma süreci; haberin oluşturulması ve haberdar olan kişinin haberi algılaması şeklinde iki aşamadan oluşan bir süreçtir.

Haber hazırlayan kişilerin haberi oluştururken kurdukları cümlelerin belli özelliklere sahip olması gerekmektedir. Çifçi (2011) tarafından haber cümlelerinin nitelikleri şu şekilde belirtilmiştir:

- **Gramer yönüyle haber cümlesinin taşıması gereken özellikler:** Haber cümlesinde az da olsa sıfat ve zarf kelime türlerinin kullanılması, az bilinen kelime ve terimlerin kullanılmamasına özen gösterilmesi, cümlenin yüklemine görülen, geçmiş, gelecek ve şimdiki zaman kipleriyle oluşturulmuş olması, anlam yönüyle olumlu cümle yapısı özelliğinde olması, mecaz anlamlı yüklem kullanılmamasına dikkat edilmesi, kısa, yalın, açık ve anlaşılır cümleler oluşturulmaya özen gösterilmesi gerekmektedir.
- **Haber cümlelerinin içerik yönünden özellikleri:** Haber metinlerinin başlama şekli 5N+1K'ya uygun olmalı, abartılı cümlelerden kaçınılması, nesnel cümlelere yer verilmesi, anlam karışıklığından uzak kesin ifadelerle kurulan cümlelerin seçilmesi, söz sanatları kullanmadan cümle oluşturulması önem taşımaktadır.
- **Haber cümlelerinin sunum tekniği açısından özellikleri:** Haberin kaynağının belli olması, metinlerin doğruları aktarması, özne ve yüklem birbirinden uzak olmamalı, haber metinlerinin soru cümlesi şeklinde kullanılmamasına dikkat edilmesi, okuyucunun ilgisini çekecek şekilde cümle kuruluşu olmasına özen gösterilmesi önemlidir.

Haber metinlerinin oluşturulması aşamasında nelere dikkat edilmesi diğer bir ifadeyle haber metinlerinin ne tür özellikler taşıması gerektiği Dilidüzgün (2010) tarafından şu şekilde belirtilmiştir:

Olayların değiştirilmeden verilmesi: Haber metinlerinde yer verilen olayları değiştirmeden vermeye özen göstererek olduğu gibi aktarılması gerekmektedir. Olaylara dair şahitlerin verdiği ifadelerin doğrudan alıntılanması, haber kaynağı olarak güvenilir kişi ve uzmanları kullanmak, olaylarla ilgili kesinlik bildirecek rakamlardan yararlanmak önem taşımaktadır.

Olaylar arasındaki ilişkiyi belirlemek: Yeni durumlardan bahsederken bilinen modellere benzeterek açıklama yapmak, olaylara benzer diğer durumları vermek, olayları anlatırken bilindik şekiller içinde aktarmak gerekmektedir.

Olaylar verilirken okuyucuda davranışsal ve duyuşsal değişiklikler ortaya çıkaracak şekilde bilgi aktarmak: Olayların etki yaratması için duygu içeren alıntılarla destekleyerek farklı durumlardan bahsetmek okuyucunun dikkatini çekmesi için önemlidir.

Haber metinleri oluşturulurken gerekli veri ve doküman incelemesi aşamasında haberin konusu, ne tür bilgilere yer verilip verilmeyeceği, aktarılırken bilgilerin hangi sırayla verileceğinin belirlenmesi haberi yazacak olan muhabir tarafından düzenlenir. Genellikle haber metinlerinin bütünlük içerisinde sunulması için en sık kullanılan yöntem olarak 5N1K modelinden yola çıkılarak hareket edilmektedir. 5N1K ile oluşturulmayan haberlerin dikkat çekme özelliği azalmakta ve okuyucu tarafından ilgi görmemektedir (MEB, 2013).

2.4.2. Sosyal Bilgiler ve Haber Metinleri

Gazeteler ve buna bağlı olarak haber metinleri, öğretmenlerin derslerde güncel olayları anlatırken yararlanabileceği önemli kaynaklardır. Konuyla bağlantılı kullanılan haber metinleri, sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan bilgileri tamamlama görevi üstlenebildiği gibi öğrencilerin belirlenen hedefleri yakalayabilmelerine yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla sosyal bilgiler derslerinde haber metinlerinden yararlanmak, öğrencilerin okumalarına, eleştirel düşünmelerine ve problem çözme becerilerine fayda sağlayacaktır (Street, 2002).

Derslerde güncel haber metinlerinden yararlanmak sosyal bilgiler dersinin amaçlarına ulaşabilmek için öğrencilerin düşünme becerilerinin gelişimine katkı

sağlayabildiği gibi geçmiş, bugün ve gelecek hakkında yorum yapabilmelerini de sağlamaktadır. Dolayısıyla ders öğretmenin eğitim – öğretim ortamlarını düzenlerken haber metinleri kullanması son derece önemlidir (Deveci, 2005).

Haber metinlerinden sosyal bilgiler dersinin başında veya sonunda, hedeflenen kazanıma ve işlenecek konuya uygun olarak çeşitli biçimlerde yararlanılabilmektedir. Bu kullanım biçimlerinden bazıları şunlardır:

Gazete Makaleleri: Ders öğretmeni öğrencilerin eleştirel okuryazarlık becerilerini geliştirme adına toplumsal problemler hakkında konuşmalarını kolaylaştırmalıdır. Sosyal bilgiler dersinde öğrenciler ahlaki değerlendirme yapabilecekleri olaylar, geçmişten ve günümüzden insanlar, uluslararası etkinlikler, yerel ve ulusal haberler ve kendi hayat hikâyeleri hakkında konuşabilir; edebiyat karakterlerini, çevreyi, ekonomiyi, medyayı ve popüler kültürü tartışabilirler. Bu tür tartışma ve değerlendirmeler için gazete makaleleri teşvik edici olabilir (Wolk, 2003).

Haber Panosu: Haberin, öğrencilerin işlenecek konulara ilgisini artıracak ve günün etkinliklerini tanıtacak biçimde bir haber panosu oluşturularak kullanılabilir. Yerel haberler, dünyada meydana gelen olaylar, radyo ve televizyon, film, tiyatro ve sanat eserleri, sağlık, ulusal bilim vb. çok çeşitli alanlara yönelik materyaller panoda sergilenebilir. Okumayı teşvik etmek amacıyla panodaki haberlerin takip edilmesi okul içinde bir moda haline getirilebilir (Cummings ve Bard, 1964).

Haber Haritaları: Bu yöntemde haberler haritalarla birlikte kullanılabilir. Haberlerde geçen olayların nerede gerçekleştiğini haritalardan incelemek konuyu daha anlaşılır hale getirmekte ve öğrencilerin coğrafya bilgisinin yanında konum bulma becerisinde de gelişim sağlamaktadır (Ünlüer, 2008).

Haber Defteri / Dosyası: Konuya ilgi duyan bir öğrencinin sorumluluğunda bir haber defteri / dosyası oluşturulabilir. Bu dosya, öğrencilerin tartışmalar yapacakları zaman kullanacakları bir başvuru kaynağı olarak kullanılabilir (Cummings ve Bard, 1964).

Gazete: sosyal bilgiler ders kitapları incelendiğinde birçok gazete ve internet haberinin konu anlatımında kullanıldığı görülmektedir. Derslerde konuyu gazetelerdeki günlük haberler ile bağlantılı olarak aktarılması hem öğrencilerin derse karşı merakını artıracak hem de yakından uzağa ilkesi çerçevesinde içinde bulunan toplumun daha iyi tanınmasına imkân sağlamış olacaktır (Yaşar ve Gültekin, 2009).

Haber Yayını: Öğrenci grupları tarafından hazırlanacak okuldan, ülkeden ve dünyadan haberler herkese açık bir adres üzerinden hafta boyunca yayınlanır. Bu yöntem öğrencilerin güncel haberlere ilgi duymasını sağlamak için kullanılabilir (Cummings ve Bard, 1964).

2.4.3. Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Haberlerin Değer Aktarımındaki Rolü

Değer bir toplumun milli ve manevi kaynaklarından damıtılarak geçmişten bugüne ulaşan ve geleceğe aktarılması gereken bir mirastır. Değerler eğitimi ise toplumun değer olarak gördüğü ilke, inanç ve amaçları öğretmek amacıyla yürütülen planlı girişimlerdir (MEB, 2018). Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarından biri de bu değerlerin öğrencilere kazandırılmasıdır. Bu çerçevede birçok materyal kullanılmakla birlikte bu materyallerden biri de haberlerdir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersinde kullanılacak olan haberlerdir. SBÖP' nin temelinde yer alan değer, kavram ve genellemeleri öğrencilere kazandırabilecek ölçüde ve ders kitabını tamamlayıcı nitelikte olması gerekmektedir (Street, 2002).

Sosyal bilgiler sosyal yaşama dönük bir ders olduğundan konular,yakından uzağa ilkesi çerçevesinde aileden başlayarak okul, toplum, bölge, ülke ve dünyayı tanımalarını sağlayacak şekilde genişletilmelidir. Konular genişletilirken sosyal bilgiler dersiyle güncel olaylar arasında ilişki kurulmasına dikkat edilmelidir (Deveci, 2005).

Sosyal Bilgiler dersiyle öğrencilerin sorumluluklarını bilen ve karşılaştığı sorunlara çözüm bulabilen, çevrelerinde olup bitenlere karşı hassasiyet gösteren bireyler olmaları hedeflenmektedir. Bu bağlamda derste kullanılacak haber metinleri ile öğrencinin belli değerleri alması ve bunları özümsemesine dikkat edilmelidir.

Haberin ilgi çekici niteliği, her düzeye hitap eden bilgiler barındırması ve güncel bir kaynak olması bu metinleri sosyal bilgiler dersinin amaçlarına uygun hale getirmektedir. Haber, öğrencilere sosyal problemleri inceleme yoluyla gözlem yapma, bilgiyi araştırma, soru sorma,kendini geliştirme, görüşlerini diğer öğrencilerle tartışma ve gerekirse görüşlerini değiştirme imkânı sunmaktadır (Kabapınar ve Baysal, 2004).

Öğrenciler haber aracılığıyla kendi düşünce yapılarını yeniden şekillendirebildikleri gibi öğretim programından edindikleri bilgileri kafalarında anlamlı bir bütün haline getirip, inceledikleri haberlerden sonuçlar çıkarıp, toplumsal problemlerin çözümü adına araştırma becerilerini kullanabilmektedirler (Sunal ve Haas, 2002).

Haberlerden yararlanılarak öğrencilerin kültürel değerlere önem vermeleri gerektiği öğretilir. Bu çerçevede sosyal bilgiler dersinin tarih konularında, işlenen tarihsel döneme şahitlik eden birincil kaynaklar şeklinde yararlanılabildiği gibi öğrencilerin geçmiş dönemlere dair bakış açılarının geliştirilmesi sağlanabilir.

Haberler, bilimsellik değeri çerçevesinde öğrencilerin problem çözme becerilerini geliştirmeye katkı sağlayarak öğrencilere olgusal bilgi ile görüşü, bilimsel olanla olmayanı ayırt etme becerisi kazandırmalıdır. Örneğin sınıfa taşınan coğrafi içerikli güncel haberler, küresel meseleler, farklı insanların / toplumların coğrafyaya etkileri, coğrafya hakkındaki düşünceleri vb. konularda, öğrencilerin bilgi edinmelerini ve çalışma yapmalarını sağlayacaktır.

Çevresel sorunlar ve doğal afetler gibi olumsuz durumlarla ilgili haberler, yanı sıra nüfus, zenginlik, spor etkinlikleri gibi konularda da birtakım olumlu haberler, öğrencinin barış, saygı, duyarlılık gibi değerleri kazanmasında etkili olacaktır. Bu tür metinler aynı zamanda hem öğrencilerin derse ilgisini artıracak hem de eleştirel düşünme becerilerini geliştirecektir (Ünlü, 2014).

Sosyal bilgiler dersinin vatandaşlıkla ilgili konularında da öğrencilerin düşünme ve karar verme becerilerini geliştirecek birçok güncel haberlerden faydalanmak mümkündür. Bu tür metinler öğrencinin vatanseverlik duygularını geliştirdiği gibi dürüstlük, adalet, başkalarına saygı gibi evrensel değerlerinin gelişmesine de katkı sağlayacaktır. Ayrıca derste kullanılan haberlerden, öğrencilerin derse ilgi düzeyini artırmaya yardımcı olacağı gibi öğrencileri eleştirel okuyucular, bilinçli vatandaşlar ve sürekli değişen dünyaya katkıda bulunan üyeler olmaya hazırlamalıdır. Haberler öğretmenlerin, öğrencilerde karar verme becerilerini teşvik etmelerinin bir yoludur (Street, 2002). Böylelikle öğrenciler, kendilerine sunulanları olduğu gibi kabul etmek yerine, kendi anlamlarını oluşturmak için teşvik edilmiş olacaktır.

Haberler temel alan bir öğretim anlayışında sosyal olayların analiz edildiği öğrenme etkinlikleri, öğrencilerde derse ilgiyi, katılımı ve öğrencinin bilimsellik, duyarlılık ve sorumluluk düzeyini üst seviyeye çıkaran tartışma ortamları doğurmaktadır (Kabapınar ve Baysal, 2004). Öğrencilere haberi okumayı öğretmek ve çeşitli platformlarda çıkan haberler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak, onları eğitimi ve bilinçli vatandaş olmaya hazırlar. Aktif, duyarlı, sorumluluklarını bilen bir vatandaşlık, toplumsal bilinç ve temel haklar konusunda eleştirel olmayı gerektirmektedir. Haberlerde eleştirel okumanın

geliştirilmesi sadece vatandaşlar için faydalı olan gazete okuma becerilerinin değil, aynı zamanda vatandaşların çevrelerindeki dünyayı fark etmelerini ve buna göre hareket etmelerini sağlayan yaşam becerilerinin kazandırılmasını teşvik edecektir (Segall ve Schmidt, 2016).

Haberin kullanıldığı sosyal bilgiler öğrenme ortamlarının, öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal becerilerinin ve değer algılarının geliştirilmesindeki rolü fark edilmektedir. Sosyal bilgiler dersinin tarih, coğrafya ve vatandaşlıkla ilgili konularında öğretim programındaki bilgilerin öğretilmesi imkânının yanı sıra bilgiyi beceriye dönüştürmede ve üst düzey düşünsel becerilerin kazandırılmasında hatta sevgi, saygı, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik gibi değerlerine eğitimini gerçekleştirmede haberler olumlu etkiler sağlayabileceği görülmektedir (Street, 2002). Haberler öğrencilerin çevrelerinde ve dünyada yaşanan gelişmelere karşı duyarlı, ilgili, güncel gelişmeler hakkında farkındalığa sahip ve problem çözme becerisini kazanmış bireyler olarak yetişmelerine olumlu etkileri vardır.

Neticede sosyal bilgiler derslerinde ilgili konuya ve verilmek istenen değerlere uygun seçilen haber metinleri toplumlarıyla uyumlu, kendilerinin ve toplumlarının ihtiyacı olan becerileri kazanmış, “etkin vatandaş” profiline ulaşan ve “yaşam boyu öğrenme” becerilerine sahip bireyler yetiştirme adına önemli bir materyal olabilmektedir.

2.5. İlgili Araştırmalar

Ulusal Kaynaklarda;

Ol’ un (2019) “Sosyal Bilgiler Derslerinde Gazete Haberlerini Kullanmak: Bir eylem araştırması” adlı yüksek lisans araştırmasında gazete haberlerinin kullanıldığı sosyal bilgiler dersinde, uygulama süreci boyunca verimli çalışmaların ortaya çıktığını, gazete haberlerini temel alan etkinliklerin, öğrencilerin derse katılımına, verimliliğine ve başarısına olumlu etkilerde bulunduğunu ve gazete haberlerinin sosyal bilgiler öğretiminde etkin bir şekilde kullanılabilmesinin mümkün ve yararlı olduğu sonucuna varmıştır.

Uçar (2019) “İlkokul Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi” adlı yüksek lisans çalışmasında değerlerin ders kitaplarında nasıl aktarıldığını araştırmış, en sık sorumluluk (%25,3), dostluk (%16), saygı (%14,1) ve özdenetim (%12,5) kök değerlerine yer verildiğini, dürüstlük (%0,6), sabır (%2), adalet (%2,5) ve yardımseverlik (%5,4) kök değerlerine ise en az yer verildiğini tespit etmiştir. Değerlerin

verilmesinde en çok dolaylı yoldan ve metinler üzerinden verme yolunun tercih edildiği sonucuna ulaşmıştır.

Çar'ın (2018) "Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Gazete ve İnternet Haberlerinin İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinde 2017–2018 eğitim öğretim yılı itibariyle MEB'e bağlı okullarda okutulan ders kitaplarında, gazete ve internet haberlerinin kullanım durumunu ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması temelinde doküman incelemesinden yararlanılmıştır. Araştırmada 5. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan gazete ve internet haberlerinin incelenmesi şeklinde veri toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda, ders kitaplarında kullanılan gazete haberlerinin öğretim programının kazanımlarıyla uyumlu olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca 7. Sınıf düzeyinde kullanılan gazete haberi sayısının ve oranının, 5. Sınıf düzeyine göre düşük olduğu tespit edilmiştir.

Akıncan'ın (2018) "Ulusal Gazetelerdeki Haberlerin Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Yardımseverlik ve Dayanışma Değerleri Açısından İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinde, yardımseverlik ve dayanışma değerlerinin gazete haberlerindeki durumu hakkında genel bir görüşe varmak amaçlanmıştır. Araştırmada ulaşılan veriler, nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeliyle elde edilmiştir. Araştırmanın veri toplama araçları, 2013-2014 yılı içerisinde 4 ulusal gazetede yayınlanmış 3686 yayına yönelik doküman analizi ve 2015-2016 yılında Tokat ilinde sosyal bilgiler öğretmenliği yapan 14 öğretmene uygulanan ankettir. Araştırma sonucunda, 2013-2014 yılı içerisinde değerlerle ilişkili olan 21751 haber içerisinde, yardımseverlik ile ilgili haberlerin %0,23, dayanışma ile ilgili haberlerin ise %16,70 oranında olduğu görülmüştür. Yardımseverlik ile ilgili haber sayısı 52, dayanışma ile haber sayısı ise 3634'tür. Araştırmaya katılan öğretmenler, yardımlaşma ve dayanışma ile ilgili gazete haberlerinin, gazetelerde sayıca az olduğunu belirtmiş ve insanlarda olumlu birtakım hisler uyandırabilmesi açısından bu tarz haberlerin kullanılmasının önemini açıklamışlardır.

Önlen' in (2017) "Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Sevgi, Saygı ve Hoşgörü Değerlerinin Ulusal Gazete Haberlerine Yansımaları" başlıklı yüksek lisans tezinde SBÖP programında bulunan sevgi, saygı ve hoşgörü değerlerinin yazılı basında kullanılma durumu, gazetenin hangi bölümünde sunulduğu, değerlerle ilişkili haberlerin sayısı, oranı ve niteliğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Elde edilen veriler, betimsel içerik analiziyle değerlendirilmiştir. Araştırmada dört ulusal gazetenin 2013 yılı içerisindeki

haberleri incelenmiştir. Gazete haberleri “Gazete Haberi Değerlendirme Formu” aracılığıyla analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, sevgi, saygı ve hoşgörü değerlerini yansıtan gazete haberlerinin, gazetelerde yeterince bulunduğu ancak gazetelerin iç sayfalarında yer aldığı için dikkat çekici olmadığı sonucuna varılmıştır.

Çuhadar’ın (2017) “Yerel Gazetelerin Yaşam Boyu Öğrenmeye Katkılarının Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezinde, okur görüşlerinden yola çıkılarak gazete haberlerinin yaşam boyu öğrenmeye katkılarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nicel ve nitel araştırma yöntemlerinden beraber yararlanılan karma desenden yararlanılmıştır. Araştırmanın nicel boyutunda tarama modeli, nitel boyutunda olgu bilim deseni kullanılmıştır. Araştırmanın nicel boyutunda çalışma grubunu Bartın ilinde yayınlanan dört yerel gazete ve yerel gazete okuru olan 431 kişi, nitel boyutta kamu kurumlarında çalışan 42 kişi oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama araçları: kişisel bilgi formu, “Yerel Gazetelerin Yaşam Boyu Öğrenmeye Katkısı Anketi”, görüşme formu ve yerel gazetelerdeki haberlerin taranmasıdır. Araştırmada yerel gazetelerde haber anlamında kısıtlılık söz konusu olsa bile, haberleri okuyan kişilerde yaşam boyu öğrenme becerilerinin geliştiği sonucuna varılmıştır.

Bekdemir ve Işkın (2017) “Sosyal Bilgiler 6. ve 7. Sınıf Çalışma Kitabı Etkinliklerinin Doğrudan Verilmesi İstenen Değerleri Karşılama Düzeyinin İncelenmesi” başlıklı makalede, 6. ve 7. yıl sosyal bilgiler faaliyetlerinin doğrudan öğretilecek değerleri sağlamak için yeterli olup olmadığını araştırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, 6. ve 7. yıl sosyal bilgiler ders kitaplarındaki faaliyetler, istenilen değerlerin sağlanmasında yeterliliği açısından incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Çalışma, iki sınıf grubunun faaliyetlerinin istenilen değerleri vermekte tam olarak yeterli olmadığı sonucuna varmıştır. Değerler çoğunlukla kişilerarası bir boyuta sahip olduğundan, drama ve rol yapma, öğrencilerin etkileşime girmesine izin veren uygun teknikler olarak önerilmektedir. Çalışmada bireylerin söylediklerinden ziyade gördükleri ve deneyimledikleri şeylerden daha kalıcı olarak etkilendikleri belirtilmiş olup öğrencilere yalnızca kâğıt temelli ve sözlü etkinliklerin aksine somut deneyimlerin sunulmasının önemi vurgulanmıştır. Bu şekilde, öğrenilen her şeyin öğrenciler üzerinde daha kalıcı bir etkiye sahip olabileceği ve bunun da öğretilen değerlerin içselleştirilmesini sağlayacağı anlamına geldiği belirtilmiştir.

Arıtaşı (2017) “Erol Güngör’e göre; Dil ve Değerlerin Sosyal Bilgiler Eğitimindeki Yeri” adlı yüksek lisans çalışmasında 6. sınıfta doğrudan verilmesi gereken değerlerin

Bilimsellik, Doğal çevreye duyarlılık, Kültürel mirasa duyarlılık, Sorumluluk, Yardımseverlik, Hak ve özgürlüklere saygı ve Çalışkanlık, 7. sınıfta doğrudan verilmesi gereken değerler ise Farklılıklara saygı, Vatanseverlik, Estetik, Dürüstlük, Bilimsellik ve Adalet olduğunu tespit etmiştir.

Konak'ın (2017) "Günlük Gazetelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerler Açısından İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ve yarı yapılandırılmış görüşmelerden veri sağlanmıştır. Doküman analizi kapsamında, Basın İlan Kurumu verilerine göre tirajı en yüksek 10 gazetenin, 2016 yılının temmuz, ağustos ve eylül aylarında beşer gün olmak üzere, toplamda 150 nüshası, SBÖP' de yer alan 20 değer açısından incelenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde ise, Afyonkarahisar il merkezinde görev yapan 24 sınıf öğretmeniyle görüşmeler gerçekleştirilerek, değerler eğitiminde gazete haberlerinden yararlanmaya yönelik fikirler açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın sonucunda SBÖP' de yer alan tüm değerlerin günlük gazetelerde çeşitli seviyelerde bulunduğu tespit edilmiştir. Bu açıdan birçok değerın öğretiminde gazete haberlerinden yararlanılabileceği anlaşılmıştır. Ayrıca sınıf öğretmenlerinin görüşlerinde gazete haberlerinin içeriğinin ilkokul öğrencilerine uygun görülmemesi ve derslerde kullanılabilecek gazete haberlerine düzenli olarak ulaşamama gibi sebeplerden ötürü gazete haberlerinden derslerde yeterince yararlanılmadığı sonucuna varılmıştır.

Karabıyk (2016) "İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz ve Ders Kitabı" adlı kitabında değerlerin aktarımında doğrudan açıklama yerine metinlerin kullanımının etkili olduğu sonucunu bildirmektedir.

Çelikkaya ve Yakar'ın (2015) "Sosyal Bilgiler Programında Gazete, Dergi ve İnternet Haberlerinin Kullanılması" başlıklı yayımladıkları kitapta, Millî Eğitim Bakanlığı ve özel yayınevleri tarafından basılan 4. Sınıftan 7. Sınıfa kadarki sosyal bilgiler kitaplarında gazete, internet ve dergi haberlerine yer verilme durumunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Yapılan çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitaplarının incelenmesiyle, ders kitapları ve çalışma kitapları hakkında tek elden bilgiler elde edilmiş ve veriler tümevarım analiziyle değerlendirilmiştir. Araştırmada, gazete ve dergi haberlerinin kaynaklarından kesilerek parça halinde, internet haberlerinin ise ilgili internet sayfasından alıntılar yapmak suretiyle kitaplarda kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca gazete, dergi ve internet haberi temalarından, sosyal bilgiler kitaplarında en çok kullanılanın gazete haberleri

olduğu, ardından sırasıyla internet haberi ve dergi haberinin kullanıldığı sonucuna da varılmıştır. MEB kitaplarında, özel yayınevlerinin kitaplarına göre tüm temalarda daha çok haber kullanıldığı, son bir iki yıl içerisinde meydana gelmiş güncel olaylara kitaplarda yeterince yer verilmediği ve en fazla haber temasının 6. sınıf düzeyinde, en az haber temasının 7. sınıf düzeyinde kullanıldığı bilgisi ulaşılan sonuçlarda yer almaktadır.

Ersoy ve şahin (2012) “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi” başlıklı makalede ilköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer verilen değerler eğitimiyle ilgili etkinlikleri, değerler eğitimi yaklaşımları yönünden incelemiştir. Çalışmada inceleme nesnesi, 2010-2011 eğitim ğretim dönemlerini içeren Millî Eğitim Bakanlığı ve Talim Terbiye Kurulu Başkanlığından onaylı 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları içerisinden tesadüfi olarak belirlenen 2 adet sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı ve 2 adet sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabıdır. Çalışmada yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tercih edilmiştir. Araştırmacı kendisinin geliştirdiği Etkinlik Kriterleri izelgesi (EK) ile değerler eğitimi yaklaşımlarına etkinliklerin uygunluğunu incelemiştir. Çalışmanın sonucunda ilköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan değerler eğitimiyle ilgili etkinliklerde telkin ve değer analizine yer verildiği, ahlaki muhakeme, gözlem/model alma yoluyla öğrenme ve değer açıklama yaklaşımına ise değinilmediği tespit edilmiştir.

Topkaya (2011) “Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerlerin Ders Kitaplarına Yansıma Düzeylerinin Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans çalışmasında ğretim Programındaki değerlerin ders kitaplarına yansıma durumlarını incelemiş ve değerlerin aktarımı için gazete, dergi veya internet haberleri metinlerinin kullanımının 6. sınıflarda %5,9, 7. sınıflarda ise bu oranın %6,3 oranında olduğunu tespit etmiştir.

Deveci’ nin (2005) “Sosyal Bilgiler Dersinde Gazete Kullanımı” adlı makale çalışmasında nitel araştırma yöntemlerine dayalı olarak doküman incelemesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Sosyal bilgiler dersinde gazete haberlerinin yerini ve önemini ortaya koymak amacıyla yapılan çalışmada önce güncel olayların ğretiminde gazete haberlerinden yararlanma durumuna değinilmiş, ardından gazete haberlerinin kullanıldığı öğrenme-öğretme süreci, ğrenci ve ğretmen rolleri tasvir edilmiştir. Son aşamada gazete haberleri kullanımına dair örneklerden ve yapılabilecek etkinliklerden bahsedilmiştir. Çalışmada, ğrencilerin düşünme, karar verme ve okuma becerilerinin geliştirilmesinde ve

öğrencileri yaşama hazırlamada, gazete haberlerinin derslerde kullanılmasının önemli faydaları olabileceği sonucuna varılmıştır.

Uluslararası Kaynaklarda;

Veugelers (2010) “Değerlerin öğretiminde farklı yollar” adlı makalede öğretmenlerin değerleri öğretirken hangi metotları kullandıklarını araştırmaktadır. Bu doğrultuda 5 öğretmen ve 118 öğrenci ile görüşmeler yaparak verilerini toplamıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin önemli bulduğu değerleri öğrencilere aktarmaya çalıştığı, öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyini dikkate almadığı sonucuna ulaşmıştır.

Frydaki (2009) “Öğretimde Değerler ve Değerlerde Öğretim: Yunanistan Örneğini İçeren Teori ve Araştırmanın İncelenmesi” adlı makalede tarihsel, teorik ve araştırma temelli yaklaşımlarla değerler öğretimine genel bir bakış açısı getirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla farklı temel değerlerin öğretim yollarına ilişkin değerler ve eğitim arasındaki ilişkiyi ve öğretmenlerin öğretim sürecine kendi değerlerini nasıl yaydıklarını ve böylece öğrencilerin kendi değerlerinin gelişimi nasıl etkilediğine yönelik araştırmaları incelemektedir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin çeşitli yollarla değerleri öğrencilerine aktardığı ancak değerlerin öğretiminde öğrencilerin kendi değerlerini ve kişisel kimliklerini kendi deneyimleriyle kazanmalarını dikkate almadıkları sonucuna ulaşmıştır.

Kumar (2009) “Newspaper Reading Among College Students In Development Of Their Analytical Ability” başlıklı çalışmasında eleştirel düşünme becerisi üzerinde haber metinlerinin etkisini Hindistan’daki lise öğrencilerine uyguladığı anket yöntemiyle belirlemiştir. Araştırmasında haber metinlerinin yalnızca öğrencileri geliştirmediği öğretmenlerin de gelişiminde önemli bir rol üstlendiğini, haber metinlerinin eleştirel düşünmeyi destekleyerek geliştirdiğini ifade etmiştir. Haber metinlerinin öğrencilerin daha fazla sözcük öğrenmesini ve sözlü çeviri yazılarına erişim sağlamasını kolaylaştırdığı da araştırmada üzerinde durulan konulardandır. Ayrıca haber metinlerinin anlama için gerekli olan bilgi okuma, eleştirel düşünme, analitik beceriler ve sentez becerileri için doğru bir uygulama metni olduğu da ifade edilmiştir. Araştırmanın sonucunda Hindistan’da haber metinlerinden olması gerektiği kadar faydalanılmadığı belirlenmiş olup araştırmacı tarafından öğretmenlerin haber metinlerini derslerde kullanarak öğrencilerin analitik düşünme yeteneğini geliştirmeye yönelik planlı hareket etmeleri gerektiği önerilmiş, gazete okumanın müfredatın bir parçası olmasının öğrenciyi çok yönlü geliştirdiği vurgulanmıştır.

Araştırmada, haber metinlerinin öğretim yöntemi olarak kullanılmasının oldukça önemli olduğu sonucunun altı çizilmiştir.

Jarman ve McClun (2007) yapmış oldukları birçok araştırma sonrasında öğretmenlere, “Developing Scientific Literacy: Using News Media in the Classroom” adlı kitap çalışmasında haber metinlerinden eğitimde nasıl etkin bir şekilde kullanabileceğini anlatmışlardır. Araştırmada haber metinlerinin bilgi ve öğretimle ilgili zengin içeriğe sahip olduğu ve bu anlamda önemli bir kaynak olarak büyük bir potansiyel taşıdığına vurgu yapılmıştır. Haber metinlerinin teorik bilgilerle “gerçek dünya” arasında değerli bir köprü oluşturduğu ifade edilmiştir. Dünya genelinde bir eğitim reformu olarak gençler arasında “bilimsel okuryazarlık” ı desteklemek ve geliştirmek için eleştirel okuma becerisinin haber metinlerinin okutulmasıyla desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Lovat (2005) “Değerler Eğitimi ve Öğretmenlerin Çalışmaları: Nitelikli Bir Öğretmenin Bakış Açısı” adlı makalesinde öğretmenlerin değerler eğitimindeki durumunu belirlemeye, değerler eğitiminde fark yaratan öğretmen tipini belirlemeye, değerler eğitiminde okulların ve öğretmenlerin rolünü belirlemeye çalışmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin sadece bilgi ve becerilerini öğrencilerine aktarmadıkları, çalışma ile ilgili belirli değerler geliştirmeye öğrencileri teşvik ettikleri, okulun türünün, öğretmenlerin öğrettiği konunun ve öğretmenin kişisel özelliklerinin bu teşvik ettiği değerler üzerinde bir etkiye sahip olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Hicks (2001) “Gazetelerle Öğretim” başlıklı kitabında yaptığı araştırmada nitel bir yöntem kullanmıştır. Bu araştırmada İngiltere’deki gazete ile eğitim-öğretim yapılan 11 okuldaki gözlem ve görüşme sonunda, gazetenin İngiliz Eğitim Programında sosyal bilgiler dersinde yararlı bir biçimde kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Jarman ve Mc Clun (2001) tarafından yazılan makalede Kuzey İrlanda'daki 50 ortaöğretim okulunda görev yapmakta olan fen bilgisi öğretmenleri ile görüşme ve anket uygulaması yapmıştır. Yapılan uygulama sonrasında öğretmenin büyük bir bölümünün gazeteleri ve haber metinlerinden derslerde materyal olarak yararlandığı belirlenmiştir. Öğretmenlerin haber metinlerini derslerde materyal olarak seçmesinin altında öğrencilerin öğrendikleri bilgileri günlük yaşamlarına aktarmalarına destek olma ve derse ilgiyi artırma amaçlarının bulunduğu tespit edilmiştir. Bilimsel okuryazarlıkla ilgili mevcut kaygılar değerlendirildiğinde yalnızca birkaç öğretmen, öğrencilerin medyadaki bilimsel raporları

eleştirel biçimde değerlendirme becerilerini geliştirmek amacıyla gazetelerin kullanımına atıfta bulunmuştur.

Lentnek (1997) üniversite bünyesinde yapmış olduğu araştırmasında, öğretimde gazete haberlerinden yararlanılmasının ilköğretim 5. sınıf öğrencileri üzerinde önemli bir etkisinin olduğuna değinerek öğrencilerin güncel olay bilgileri, eleştirel düşünme becerileri ve tutumlarının, derslerde gazete haberlerinin kullanılmasıyla geliştiğini belirtmiştir. Deneysel yöntemin kullanıldığı çalışmanın sonunda, haberlerin kullanıldığı grupta yer alan öğrencilerin kontrol grubundaki haberlerin ve güncel olayların kullanılmadığı öğrencilere kıyasla güncel olayları anlamada, eleştirel düşünme becerileri ve tutumlarında olumlu yönde farklılaşma olduğu ifade edilmiştir.

BÖLÜM III

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde, araştırmanın modeline, veri toplama aracına, verilerin analizine yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma betimsel tarama modelinde nitel bir çalışma şeklinde tasarlanmıştır. Araştırmada veri toplamak için tarama modeline uygun olarak “doküman incelemesi” yönteminden, verilerin analizi için “Doküman analizi” tekniğinden yararlanılmıştır. “Tarama modelleri geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilemez” (Karasar, 2009). Doküman incelemesi ise basılı veya elektronik materyallerin analizinde tercih edilen sistematik bir işlem olup elde edilen verilerden anlam çıkarmak ve anlayış kazanmak için yorumlamalar yapılır. Bu yöntemde dokümanlar analiz edilerek veriler belirlenir, değerlendirilir ve sentezlere ulaşılır (Özkan, 2019). Doküman analizi tekniği ise veri niteliği taşıyan yazılı materyalin detaylı ve sistematik bir şekilde incelenmesini, analiz edilip çözümlenmelerin yapılmasını kapsayan sistemli bir süreçtir (Kıral, 2020). Bu teknik genelde araştırılan durumla ilgili kavramsal veri elde etmek amacı taşımaktadır. Doküman Analizi süreci; dokümana ulaşmayı, dokümanın detaylı okunmasını, içerikleri analiz etmeyi, elde edilen bulguların liste, grafik, tablo veya doğrudan özgün metin paylaşımıyla betimlenmesini ve bulguları yorumlanmayı izleyen süreci kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

3.2. Araştırma Materyali

Bu araştırmanın materyali, 2018-19 Eğitim Öğretim Yılında ilköğretim 6. sınıf için Yıldırım ve arkadaşları (2019) ve 7. sınıf için Gültekin ve arkadaşları (2019) tarafından yazılan sosyal bilgiler ders kitaplarıdır. Bu kitapların MEB tarafından oluşturulan komisyonlar tarafından yazılmış olması ve MEB yayınlarınca basılmış olması nedeniyle araştırma materyali olarak seçilmiştir. Seçilen sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haber

metinleri, SBÖP’ de yer alan kök ve yardımcı değerler bakımından analiz edilerek değerlere ne şekilde yer verdiği belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada dikkate alınan bu değerler Adalet, Aile birliğine önem verme, Bağımsızlık, Barış, Bilimsellik, Çalışkanlık, Dayanışma, Duyarlılık, Dürüstlük, Estetik, Eşitlik, Özgürlük, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Tasarruf, Vatanseverlik, Yardımseverliktir.

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma materyali olan 6. ve 7. sınıf ders kitaplarındaki “Genel Ağ haberi” olarak geçen her metinde hangi değer veya değerlerin kazandırıldığı çözümlenmeye çalışılmıştır. Öncelikle metinler “öğrenme alanı”, “ilgili haber” ve kazandırıldığı düşünülen “değer” lerin belirlenmesi için “Haber Metinleri, Öğrenme Alanı ve Değer Eşleştirme Uzman Formu” oluşturulmuştur (Bkz. Ek 1). Bu kontrol formuna göre ders kitaplarında yer alan haber metinleri öğrenme alanı bakımından hangi değerleri kazandırdığı çözümlenmiş, belirlenenler listeye kaydedilerek açıklanmıştır.

Araştırmada elde edilen verilerin analizi yapılırken güvenilirliği sağlamak amacıyla elde edilen bulgular bilgisayar ortamında listelenmiş, her bir metin ve içerdiği değerler sayfa numaraları ile belirtilmiştir. Araştırmacının elde ettiği bulguların listelenmesi, içeriklerinin analizi ve tablolarda üç alan uzmanının görüşlerinden de yararlanılmış, bu üç uzman görüşleri arasında tutarlılığın olup olmadığı belirlenmiştir. Bu amaçla 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabından her öğrenme alanından 10 haber metni, 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabından her öğrenme alanından 7 haber metni örnek olarak alınarak uzman görüşlerine sunulmuştur. Uzmanlar arasındaki uyum ise “Güvenilirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)” formülüyle hesaplanmıştır (Miles & Huberman, 1994: 64). Uzmanların görüşleri arasındaki uyum katsayısı % 99 olarak hesaplanmıştır (her iki sınıf için $17/17 + 1 = 0,99$). Bu değer veri analizinin “Güvenilir” olduğunu göstermektedir.

Bu çözümlere örnek olması bakımından “*Bilim Teknoloji ve Toplum*” öğrenme alanının “Bilimsellik” değerini, “*Üretim Dağıtım ve Tüketim*” öğrenme alanının ise kaynakların bilinçli tüketilmesinin vurgulandığı düşünülerek “doğal çevreye duyarlılık” değerini vurguladığı işaretlenmiştir. Haber metinlerinde hangi değerlerin kazandırılmaya çalışıldığına dair çözümlene örneği için 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan aşağıdaki haber metni örnek verilebilir:

Asalet ve Merhametin Simgesi Sadaka Taşları

“Bir elin verdiği diğer el görmeyecek.” sözünün canlanmış hâlidir sadaka taşları.

Osmanlı Devleti’nde insan merkezli mahalle anlayışının en güzel yansımalarından olan sadaka taşlarından Edirne’de de bir adet bulunmaktadır. Genellikle cami etrafında bulunan ve üzerinde para koyabilecek bir oyugu bulunan sadaka taşları, mesaisine akşam karanlığında başlardı. Dar ve çıkmaz sokaklı Osmanlı mahallesine karanlık çöktüğünde canlanırdı sadaka taşları.

Sadaka taşlarına para bırakıldıktan sonra ihtiyacı olan kişi sadaka taşından sadece ihtiyacı kadarını alır ve diğer ihtiyaç sahiplerini de düşünürdü. Hatta 17. yüzyılda İstanbul’u anlatan bir Fransız gezgin, karşılaşılmış olduğu medeniyet karşısında çok şaşırılmış olduğundan olacak ki takip etmiş, sadaka taşında bulunan paraların tam bir hafta boyunca yerinde kaldığını belirtmiştir.

Genel Ağ haberi 05/10/2017 (Düzenlenmiştir.)

Resim 3.1. Asalet ve Merhametin Simgesi Sadaka Taşları (Yıldırım ve diğ., 2019: 35)

Bu metinde (Resim 3.1.) Edirne halkına ait bir sadaka kültürü haberleştirilmiştir. Bu nedenle bu metin bir “haber metni” dir. Haberin içerik konusunda ise “toplumun zengin insanların fakirlerin geçimlerini sağlaması için yardımlaşmanın ‘sadaka taşı’ uygulamasıyla yaygınlaştırılmaya çalışıldığı” işlenmiştir. Bu nedenle hem araştırmacı hem de her iki uzman görüşlerine göre “bu metin bir haber metni ve yardımlaşma değerini kazandırmaya yönelik” olduğu kanaati oluşmuştur. Haber metinleri sonrasında yer alan soru ve etkinlikler de analiz edilmiştir. Araştırmamızda yer alan diğer haber metinlerinde de bu yol izlenmiştir.

Değerlerin aktarımında izlenen yolun tespiti için MEB (2005) öğretim programında, Kan (2010) ve Ersoy ve Şahin (2012) çalışmalarında bahsettikleri şu yöntemler kullanılmıştır:

- Doğrudan (değeri telkin) değer öğretimi
- Değer açıklama (değeri belirginleştirme)
- Değer analizi
- Ahlaki muhakeme (ikilemler)
- Değer gözlemi

Doğrudan değer öğretimi değerın doğrudan etrafıca aktarımını ifade etmektedir. Değer kavramsal olarak açıklanır, çerçevesi çizilir, ne olduğu veya olmadığı örneklerle belirtilir. Değer açıklama ya da belirginleştirme ise değerın etrafıca belirginleştirilmesini fakat öğrencinin nasıl bir değeri edineceğinin kendisine bırakılmasını önemser.

Değer analizinde ise değer çeşitli olaylar, hikayeler veya haberler bağlamında bir değerin toplumsal yansımaları irdelenir. Değerler bağlamında ahlaki muhakeme yönteminde ise değerin ikilemli özelliği irdelenir. Böylece öğrenciye değerin benimsenmesi veya benimsenmemesi halinde ne gibi sonuçlarının olacağı öğrenciye düşündürülür. Bu yöntemde de bir haber metni, örnek olay ve öyküler sık tercih edilir.

Metnin kurgusuna göre öğrencinin değeri önemsemesi ve benimsemesi beklenir. Değerlerin gözlem yoluyla aktarılması ise öğrencinin rol model bir kişilik veya örnek alacağı bir yerin gezilmesi sonucunda öğrencinin değerleri kazanması amaçlanır. Bu bağlamda araştırmaya konu olan 6. ve 7. sınıf ders kitaplarındaki haber metinlerinde yer alan değerler, değer aktarımında izlenen yöntemlerden faydalanılarak nitel araştırma yöntemi ile çözümlenerek analiz edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGU VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde, çalışmanın amacı doğrultusunda elde edilen bulgular ve bu bulgulara dayalı olarak yorumlara yer verilmiştir.

4.1. Birinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorumlar

Birinci alt problemde SBÖP' de 6. sınıf kazanım ve açıklamalar bölümünde yer alan değerlerin öğrenme alanlarında hangi değerlerin doğrudan yer aldığı, bunun yanı sıra kazanımlardan yola çıkılarak hangi kazanımda hangi değere dolaylı olarak yer verildiği incelenmiştir.

Tablo 4.1. SBÖP' de 6. Sınıf Kazanım ve Açıklamalardaki Değerler

DEĞERLER	ÖĞRENME ALANLARI							Toplam (F)
	Birey ve Toplum	Kültür ve Miras	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Etkin Vatandaşlık	Küresel Bağlantılar	
Adalet						X*		1
Aile birliğine önem verme								-
Bağımsızlık								-
Barış								-
Bilimsellik				X				1
Çalışkanlık								-
Dayanışma	X					X*		2
Duyarlılık		X	X		X		X	4
Dürüstlük								-
Estetik								-
Eşitlik						X		1
Özgürlük	X							1
Saygı	X							1
Sevgi								-
Sorumluluk	X				X			2
Tasarruf								-
Vatanseverlik			X		X			2
Yardımseverlik	X							1
Toplam (f)	5	1	2	1	3	3	1	16

X* Bu değerler Öğretim Programında yer almamaktadır. Kazanımlar incelendiğinde değerlere dolaylı olarak vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır.

Birey ve Toplum öğrenme alanında Dayanışma, Özgürlük, Saygı, Sorumluluk, Yardımseverlik değerlerinin programda direk olarak yer aldığı görülmektedir.

Kültür ve Miras öğrenme alanında Duyarlılık değerinin Kültürel Mirasa Duyarlılık olarak vurgulandığı görülmektedir.

İnsanlar Yerler ve Çevreler öğrenme alanında Doğal Çevreye Duyarlılık olarak yer almaktadır. Türkiye'nin jeopolitik, iklim, ulaşım, yer şekilleri, iklim özellikleri, bitki örtüsü, nüfus dağılışı, ekonomik faaliyetler, yeraltı, yerüstü zenginliklerinden yola çıkarak Vatansızlık değerlerinin vurgulandığı görülmektedir.

Bilim Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında Bilimsellik değerinin vurgulandığı görülmektedir.

Üretim Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında ülkemizin kaynakları ve ülkemizin kaynaklarının bilinçsizce tüketilmesinden yola çıkarak doğal çevreye duyarlılık değerinin vurgulandığı ayrıca Vatansızlık değerinin de programda yer aldığı görülmektedir. Ülke ekonomisinin kalkınması için vergi vermenin önemi üzerinde durularak vatandaşlık sorumluluğu değerinin vurgulandığı görülmektedir.

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında Demokratik değerler arasında yer alan eşitlik değeri vurgusu yapıldığı görülmektedir. Öğretim programında yer alan “SB. 6. 6. 5. *Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar.*” kazanımından yola çıkarak da Adalet değerinin vurgulandığı görülmektedir. “SB. 6. 6. 4. *Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar.*” kazanımının açıklamasında 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik günü ele alındığı, böylece Dayanışma değerinin vurgulandığı görülmektedir.

Küresel Bağlantılar öğrenme alanında popüler kültürün kültürümüz üzerindeki etkilerinin sorgulanması Kültürel mirasa Duyarlılık değerinin vurgulandığını göstermektedir.

Tablo 4.1'e bakıldığında, SBÖP 6. sınıf kazanım ve açıklamalar bölümünde öğrenme alanlarında yer verilen değerlerden en çok, duyarlılık değerinin 4 kez; sorumluluk, dayanışma, vatansızlık değerlerinin 2 kez; adalet, bilimsellik, eşitlik, özgürlük, saygı, yardımseverlik 1 kez yer verildiği anlaşılmıştır. Toplamda öğrenme alanlarında değerlerin 16 kez yer aldığı görülmektedir.

Aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, çalışkanlık, dürüstlük, estetik, sevgi, tasarruf değerlerinin 6. sınıf kazanım ve açıklamalar bölümünde doğrudan yer almadığı görülmüştür.

4.2.İkinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorumlar

İkinci alt problemde SBÖP’ de 7. sınıf kazanım ve açıklamalar bölümünde yer alan değerlerin öğrenme alanlarında hangi değerlerin doğrudan yer aldığı bunun yanı sıra kazanımlardan yola çıkılarak hangi kazanımda dolaylı olarak hangi değere yer verildiği incelenmiştir.

Tablo 4.2. SBÖP’ de 7. Sınıf Kazanım ve Açıklamalardaki Değerler

DEĞERLER	ÖĞRENME ALANLARI							Toplam (F)
	Birey ve Toplum	Kültür ve Miras	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Etkin Vatandaşlık	Küresel Bağlantılar	
Adalet								-
Aile birliğine önem verme								-
Bağımsızlık								-
Barış						X	X	2
Bilimsellik				X			X	2
Çalışkanlık					X			1
Dayanışma					X			1
Duyarlılık		X					X	2
Dürüstlük					X			1
Estetik		X						1
Eşitlik								-
Özgürlük	X		X	X				3
Saygı							X	1
Sevgi								-
Sorumluluk	X							1
Tasarruf								-
Vatanseverlik								-
Yardımseverlik								-
Toplam (f)	2	2	1	2	3	1	4	15

Birey ve Toplum öğrenme alanında kazanım ve açıklalar bölümüne bakıldığında düşüncüyü açıklama özgürlüğüne, kitle iletişim özgürlüğüne vurgu yapıldığı görülmektedir. İletişim araçlarından yararlanılırken sorumluluklarını yerine getirmek ifadesinden sorumluluk değerinin doğrudan vurgulandığını göstermektedir.

Kültür ve Miras öğrenme alanında Duyarlılık değerinin Kültürel Mirasa Duyarlılık olarak vurgulandığı görülmektedir. “SB. 7. 2. 5. Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir.” kazanımından Osmanlı kültüründeki sanat ve estetik anlayışı estetik değerinin vurgulandığı görülmektedir.

İnsanlar Yerler ve Çevreler bu öğrenme alanında seyahat özgürlüğü dolayısıyla özgürlük değerlerinin vurgulandığı görülmektedir.

Bilim Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında Bilimsellik değerinin vurgulandığı görülmektedir. Ayrıca “SB. 7.4.4. Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendirir.” kazanımından özgürlük değerine vurgu yapıldığı görülmektedir.

Üretim Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında Kızılay Yeşilay gibi toplum yararına çalışan yarı resmî kurumlar ile sivil toplum kurum ve kuruluşlarından yola çıkılarak dayanışma değerine vurgu yapıldığı görülmektedir. Ayrıca dürüstlük ve çalışkanlık değerlerine vurgu yapılmaktadır.

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında demokrasini ortaya çıkışı ile barış değerine vurgu yapılmıştır.

Küresel Bağlantılar öğrenme alanında Türkiye'nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlardan yola çıkılarak barış değerinin vurgulandığı görülmektedir. Ayrıca saygı değerinin de bu öğrenme alanında direkt yer aldığı görülmektedir.

Tablo 4.2'e bakıldığında, SBÖP 7. sınıf kazanım ve açıklamalar bölümünde öğrenme alanlarında yer verilen değerlerden en çok özgürlük değerinin 3 kez, barış, bilimsellik ve duyarlılık değerlerinin 2 kez, çalışkanlık, dayanışma, dürüstlük, estetik, saygı ve sorumluluk 1 kez yer verildiği anlaşılmıştır.

Adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, eşitlik, sevgi, tasarruf, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerinin 7. sınıf kazanım ve açıklamalar bölümünde doğrudan yer almadığı görülmüştür.

4.3.Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorumlar

Üçüncü alt problemde Millî Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulunun 18/04/2019 gün ve 8 sayılı kararı ile sosyal bilgiler Ders kitabı olarak okutulmasına karar verilmiş olan ve Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından basımı gerçekleştirilen Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabındaki öğrenme alanları içerisinde haber metnlerinin yer alma durumu incelenmiştir.

Tablo 4.3. 6. Sınıf Ders Kitabındaki Öğrenme Alanlarına Göre Haber Metinleri

ÖĞRENME ALANLARI	HABERLER	Toplam (f)
ETKİN VATANDAŞLIK	24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi 'ne Katılım Arttı Otopark İçin Halk Oylaması Tekirdağ'da ÇEVKO Çocuk Tiyatro Oyunu İlgiyle İzlendi Yozgat Belediyesi Sosyal Medya İhbar Hattını Hayata Geçirdi Gösteri Ses Getirdi, Yol Genişletildi O Gece Ne Oldu? Toplanan Veriler Başka Şekilde de Kullanılabilir Manş Denizi'ni Yüzerek Geçen İlk Türk Kadını Nesrin Olgun Arslan, O Günden Bugüne Türk Kadının Dünya Sularında Temsil Etmenin Gururunu Yaşıyor Gaziantep'te Girişimci Kadınlar Şiddete Sıfır Tolerans	10
KÜRESEL BAĞLANTILAR	Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSÖY) Türkiye Suriyeli Mültecilere Sahip Çıkıyor Mevsimlik Tarım İşçileri Kayseri Milli Eğitim Müdürlüğü" Milli Üretelim Bilinçli Tüketelim Projesi" BTK Trenleri Milli Yük Vagonlarıyla Dünyanın Yükünü Taşıyor Türkiye Maarif Vakfı Türkiye'nin Dünyaya Açılan Penceresi Azerbaycan'ın Başkenti Bakü'de Bulunan ve Uzun Zamandır Kapalı Olan Şehitlik Camisi'nde Tadilat İşlemleri Tamamlanarak İbadete Açıldı.	8
BİREY VE TOPLUM	Yaşamdan Bir Öykü Çocukların içindeki Mozart'ı Keşfedin Asaletin ve Merhametin Simgesi Sadaka Taşları Tarihin Büyük İnsani Yardım Kampanyası Öğrencilerin Simit Parası İhtiyaç Sahiplerini Sevindiriyor	5
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	Yerli Otomobil İçin Beş Firma: Milli Göreve Hazırız Dünyanın Beklediği Gözlemevi Erzurum'da İnsansı Robotlar Öğretmenlik İçin Kodlanıyor Büyük Yapay Zekâ Devrimi Neler Getirecek? İstanbul'da 15 İlçede Korsan Yayınla Mücadele	5
KÜLTÜR VE MİRAS	Pazırık Halısı Boyabat Kilimi Tarihi İpek Yolu Canlanıyor	3
ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	İşçilikten Patronluğa Uzanan Başarı Hikâyesi	1
		32

Tablo 4.3 6. sınıf sosyal bilgiler Ders kitabında yer alan öğrenme alanlarında yer alan haber metinleri incelendiğinde; *Birey ve Toplum* öğrenme alanında farklı konularda 5 haber tespit edilmiştir. *Kültür ve Miras* öğrenme alanı incelendiğinde yer alan haber sayısının 3 olduğu tespit edilmiştir. *Bilim Teknoloji ve Toplum* öğrenme alanı incelendiğinde 5 adet haberin yer aldığı görülmüştür. *Üretim Dağıtım ve Tüketim* öğrenme alanı incelendiğinde sadece 1 haberin olduğu görülmüştür. *Etkin Vatandaşlık* öğrenme alanında ders kitabında yer alan haber sayısının 10 olduğu tespit edilmiştir. *Küresel Bağlantılar* öğrenme alanının yer aldığı bölümde ise 8 haber tespit edilmiştir. Ders kitabında yer alan tüm öğrenme alanlarında kullanılan haber sayısının 32 olduğu tespit edilmiştir.

Ders kitabı incelendiğinde 6 öğrenme alanlarını haberlerin kullanıldığı görülmüştür. En çok haberin 10 haberle *Etkin Vatandaşlık* öğrenme alanında yer aldığı görülmüştür. En az haberin 1 haberle Üretim Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında olduğu görülmüştür. *İnsanlar Yerler ve Çevreler* öğrenme alanı incelendiğinde herhangi bir haberin kullanılmadığı görülmüştür.

4.4.Dördüncü Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorumlar

Dördüncü alt problemde Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulunun 25/05/2018 gün ve 78 sayılı kararı ile sosyal bilgiler Ders kitabı olarak okutulmasına karar verilmiş olan ve Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından basımı gerçekleştirilen Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabındaki öğrenme alanları içerisindeki haber metinlerinin yer alma durumu incelenmiştir.

Tablo 4.4. 7. Sınıf Ders Kitabında Öğrenme Alanlarına Göre Haber Metinleri

ÖĞRENME ALANLARI	HABERLER	Toplam (F)
ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	Yeşilay 34 Ülkeye Örnek Oldu Türk Kızılay'ından Derbendihan İlçesine Çadır Yardımı Meslek Lisesi Memleket Meselesi OSMEK'le Kendi İşlerini Kurdular Tahmin ve Erken Uyarı Sistemi İnsansız Hava Aracı Kargo Şirketleri Droneli Teslimata Hazırlanıyor	7
ETKİN VATANDAŞLIK	Cumhurbaşkanlığından Basın Açıklamaları Yades (Yaşlı Destek Programı) Millî Eğitim Bakanlığı 190 Milyon Adet Ücretsiz Ders Kitabı Dağıtacak 23 Ekim ve 9 Kasım 2011 Van'da Meydana Gelen Deprem	4
İNSANLAR YERLER VE ÇEVRELER	Kadın Girişimci Vize Sorunu Yaşana ABD'ye Halılarıyla Girdi Kübalılara Seyahat Özgürlüğü TANAP Projesi Bölgesel İş Birliğinin Tarihi Örneğidir	2
KÜRESEL BAĞLANTILAR	İslam İş birliği Teşkilatından İslam fobide Gerileme Açıklaması	2
BİREY VE TOPLUM	Akıllı Cihazlardaki Gizli Tehlike	1
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	Bal Mumu Tabletlerin En Eskisi Antalya Kaş'ta Bulundu	1
		17

Tablo 4.4 7. sınıf sosyal bilgiler Ders kitabında yer alan öğrenme alanlarında yer alan haberler incelendiğinde; *Birey ve Toplum* öğrenme alanında 1 haberin yer aldığı tespit edilmiştir. *İnsanlar Yerler ve Çevreler* öğrenme alanı incelendiğinde 2 haberin yer aldığı tespit edilmiştir. *Bilim Teknoloji ve Toplum* öğrenme alanında da 1 haberin yer aldığı görülmüştür. *Üretim Dağıtım ve Tüketim* öğrenme alanı incelendiğinde 7 haberin olduğu tespit edilmiştir. *Etkin Vatandaşlık* öğrenme alanında ders kitabında yer alan haber

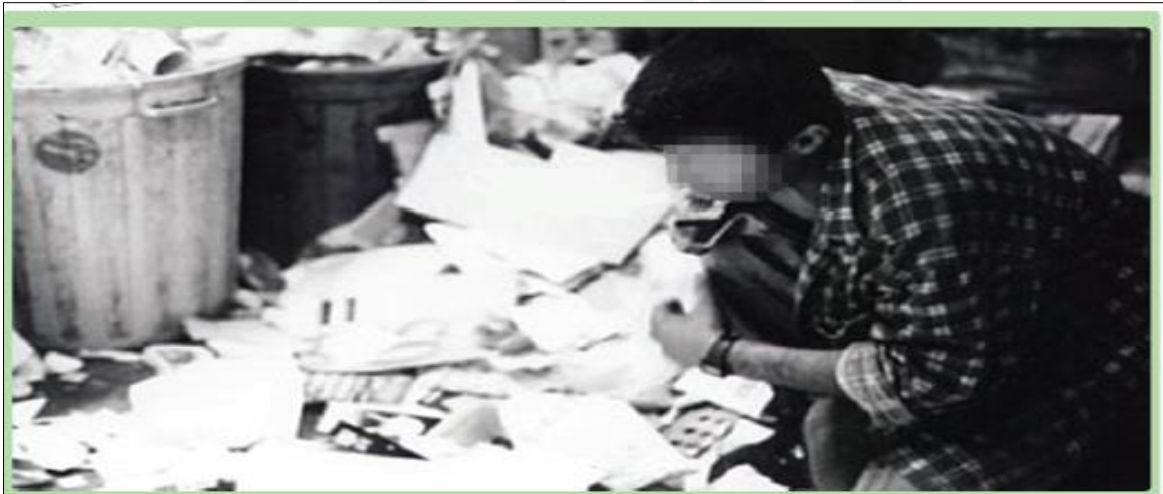
sayısının 4 olduğu tespit edilmiştir. *Küresel Bağlantılar* öğrenme alanının yer aldığı bölümde ise 2 haber tespit edilmiştir. Ders kitabında yer alan tüm öğrenme alanlarında kullanılan haber sayısının 17 olduğu tespit edilmiştir.

Ders kitabı incelendiğinde 6 öğrenme alanlarını haberlerin kullanıldığı görülmüştür. *Kültür ve Miras*, öğrenme alanı incelendiğinde herhangi bir haberin kullanılmadığı tespit edilmiştir. Öğrenme alanlarındaki haberler incelendiğinde en fazla haberin *Üretim Dağıtım ve Tüketim* öğrenme alanında yer aldığı görülmüştür. En az haberlerin 1 haberle *Üretim Dağıtım ve Tüketim* öğrenme alanı ve *Bilim Teknoloji ve Toplum* olduğu görülmüştür.

4.5.Beşinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorumlar

Beşinci alt probleme göre 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan haberlerin SBÖP de yer alan değerler açısından incelenmiş haberlerin değerlerle ilişkilendirilme durumu aşağıda verilmiştir.

Birey ve Toplum Öğrenme Alanı

1.21

Yaşamdan Bir Öykü

“Yürürken, kâğıt toplarken, sabahdan akşama bitap düşene kadar çalışırken hep yüzlerini seyrediyorum insanların. Okumak için kitap aldığım kitapçılar bile ön yargılı bana.”

19 yaşındaki genç, kâğıt toplayarak annesi ile üç kardeşini geçindiriyor. Sonra annesi de hayatını kaybediyor. O ise hâlâ Ankara’da kâğıt toplayarak hayatını sürdürüyor. Okumayı çok seven genç, seyyar kitapçıdan kitaplar alarak kendini geliştiriyor. Genç adamı en çok üzen şeylerden birisi de kâğıt topladığı arabanın yanında kitap okurken insanların ona bakışı.

Genel AĞ haberi 18/12/2017 (Düzenlenmiştir.)

Resim 4.1. Yaşamdan Bir Öykü (Yıldırım ve diğ., 2019: 29)

Yaşamdan Bir Öykü (Resim 4.1.) başlığıyla “[http://www. Sanalgaste. Com. Tr/kagit-toplayicisi-muhammetten-turkiyeye-ibret-veren-acik-mektup/1374/](http://www.Sanalgaste.Com.Tr/kagit-toplayicisi-muhammetten-turkiyeye-ibret-veren-acik-mektup/1374/)” internet

sitesinden alınarak kitaba eklenen bu haberde 19 yaşındaki genç kâğıt toplayarak ailesinin geçimini sağlamaktadır. Topladığı kitapları ise okumayı çok sevmektedir. En çok rahatsız olduğu konu ise kitap okurken çevredeki insanların ona önyargı ile bakmasıdır. Bu haberde kitap okuma sevgisinin vurgulandığı görülmektedir. Bu haberde SBÖP yer alan kök değerlerden *Sevgi* değerinin dolaylı olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Kitapta haber metni ile ilgili “Genç adamı üzen insanların bu davranışları hakkında neler söyleyebilirsiniz ?” sorusu ile öğrencilerin metin ile ilgili düşüncelerinin açıklanması istenmektedir.

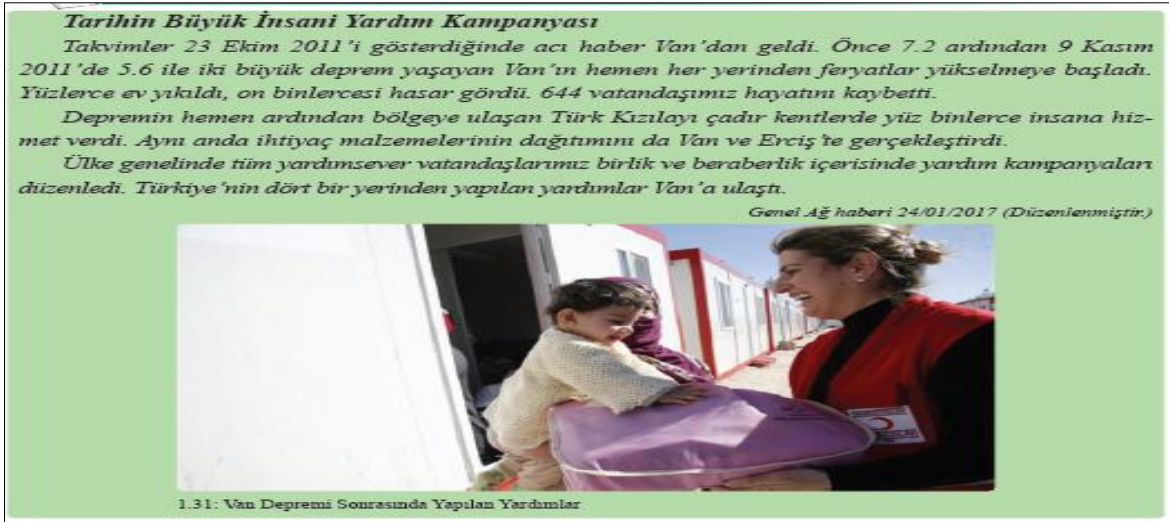
Resim 4.2. Çocukların İçindeki Mozart'ı Keşfedin (Yıldırım ve diğ., 2019: 30)

Resim 4.2.'deki bu haberin kaynağının gösterilmediği tespit edilmiştir. Otizmliler bir oğlu olan annenin yaşadıklarını anlatan bu haberde, otizmliler için çocukların çoğu zaman yaşlılarına göre hızlı öğrendiğini ve farklı özellikleri olan bireyler olduğunu, üstün yetenek sahibi Mozart'ın da otizmliler olduğunu ifade ederek bu çocuklara ön yargı ile yaklaşılması gerektiğini ifade etmektedir. Bu haberde farklı özellikleri olan özel gereksinimleri olan çocuklara karşı önyargısız bir biçimde insan sevgisi ile yaklaşmak değeri dolaylı yoldan vurgulanmıştır. Haber metninin devamında “Anne, otizmliler için çocuklara karşı gösterilen hangi davranışlardan rahatsız olmaktadır ?” sorusu yer almaktadır. Bu haber metninde otizmliler için öğrencilerle ilgili “ön yargı ile yaklaşılması” gibi olumsuz bazı ifadelerin yer alması öğrencilerde yanlış anlamalara neden olabileceği düşünülmektedir.

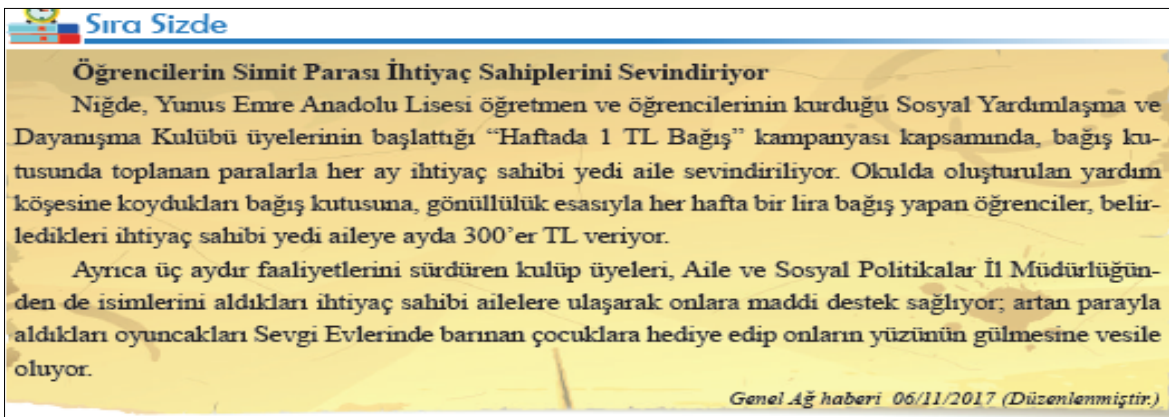
Resim 4.3. Asaletin ve Merhametin Simgesi Sadaka Taşları (Yıldırım ve diğ., 2019: 35)

Asaletin ve Merhametin Simgesi Sadaka Taşları (Resim 4.3.) başlıklı bu haber metni "http://selcuklunanadoluihl.Meb.K12.tr/icerikler/okulumuzda-quotsadaka-tasiquot-kulturunu-yasatiyoruz_5141067.html" haber linkinden alınmıştır. Bu metinde yardımlaşma Osmanlı toplumsal yaşam kültüründeki sadaka taşı örneğiyle verilmişti. Bu haber, yardımlaşma değerinin bireysel bir eylemden toplumsal eylem haline geldiğine doğrudan bir örnek olup değer açıklama yoluyla aktarılmıştır. "Osmanlı toplumundaki bu uygulamanın toplumsal birlik ve beraberliğe katkıları nelerdir?" "Günümüzde sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici benzer uygulamalar var mıdır? Örneklerle açıklayınız." Soruları ile öğrencilerin yardımlaşma ve dayanışma değerlerinin günümüzdeki örnekleri ile açıklamaları istenmektedir.

Resim 4.4. Tarihin Büyük İnsani Yardım Kampanyası (Yıldırım ve diğ., 2019: 36)

Tarihin Büyük İnsani Yardım Kampanyası (Resim 4.4.) başlıklı haber metninde Van'da 2011 yılı Ekim ve Kasım aylarında 644 vatandaşımızın ölümüne neden olan iki deprem haberi verilmiştir. Bu haberde insanın deprem gibi toplumsal etkileri olan afet durumlarında yardımlaşmanın boyutunun da toplumsal seviyede gerçekleşmesi gerektiği vurgulanmıştır. Yardımlaşma değerinin Türk toplumunun hem halk hem de devlet olarak nasıl benimsendiği Türk Kızılay'ı örneğiyle anlatılmıştır. Yardımlaşma değeri bu haberde doğrudan değer açıklama yöntemiyle verilmiştir. Kitapta “*Yukarıdaki haber metnine göre yardımlaşma ve dayanışmanın önemi hakkında neler söyleyebilirsiniz ?*” Sorusu ile yardımlaşma ve dayanışma değerlerinin önemi üzerine etkileşim sağlanmaya çalışılmaktadır.

Resim 4.5. Öğrencilerin Simit Parası İhtiyaç Sahiplerini Sevindiriyor (Yıldırım ve diğ., 2019: 38)

Öğrencilerin Simit Parası İhtiyaç Sahiplerini Sevindiriyor (Resim 4.5.) başlıklı haber metni kısmen düzenlenerek verilmiştir. Yardımseverlik değerlerin aktarımında

sadece değerin ne olduğu ve toplumsal-bireysel nasıl sahiplenildiği verilmez. Sadece haberin aktarımı değil, bu örnekte de olduğu gibi öğrencilerin bu değeri kendilerinin de benimsemeleri için öğrenci yardımlaşma haberi verilmiştir. Böylece öğrencilerin bu değeri nasıl benimseyebileceğinin yolu doğrudan değer açıklaması yoluyla gösterilmiş, “siz de böyle yapabilirsiniz” türünde bir yol gösterilmiştir. Kitapta haber metni ile ilgili 4 soru yer almaktadır. “Siz de okulunuzda yaptığınız benzer faaliyetlere örnekler veriniz.” Bu soru ile öğrencilerin okulda yapılan yardımlaşma ve dayanışma çalışmaları, faaliyetleri hakkında örnek vermeleri istenmektedir.

Kültür ve Miras Öğrenme Alanı

Resim 4.6.Pazırık Halısı (Yıldırım ve diğ., 2019: 54)

Pazırık Halısı (Resim 4.6.) başlıklı haber metninde Türk halkının kendi geçmişinden bir haber örneği verilerek haberin ilgi çekmesi düşünölmüş. Haberin tarih olarak MÖ’ si yıllara ait olması bir yandan ilgiyi artırırken, bir yandan da Türk tarihinin çok eski tarihlere ait olduğunu bilgisi öne çıkarılmıştır. Böylece öğrencilerin kendi tarihi geçmişlerine merakları artırarak kendi sahip oldukları kültüre duyarlı davranmaları dolaylı yoldan değer açıklama ile ortaya konmuştur.

Resim 4.7. Boyabat Kilimi (Yıldırım ve diğ., 2019: 54)

Boyabat Kilimi (Resim 4.7.) başlıklı haber metnine kitapta “hemen her toplumun kendine ait özgün bir eserinin olması” bakışıyla yer verilmiştir. Bu sayede öğrencilerin kendi toplumuyla gurur duyması, kendi toplumunun özgün bir eserinin olduğu bilgi ve bilinciyle sağlanmak istenmiştir. Haberde kültürel duyarlılık değerini aktarmak için dolaylı, etkin ve benimsetici bir dil kullanılmıştır. Kitapta “*Her iki dokuma görselini inceleyerek benzerlik ve farklılıkları nelerdir? Söyleyiniz.*” Sorusu yer almaktadır. İki kilim görseli ile öğrencilerin benzerlikleri ve farklılıkları bulmaları istenmektedir. Orta Asya ve Anadolu kültürüne ilişkin olarak örnek olarak verilen bu kilimlerle öğrencilerin kültürel mirasın gelişimine ilişkin karşılaştırma yapmaları beklenmektedir.

Resim 4.8. Tarihi İpek Yolu Canlanıyor (Yıldırım ve diğ., 2019: 98)

Tarihi İpek Yolu Canlanıyor (Resim 4.8.) başlıklı haber metni kültürel duyarlılık değerini farklı bir açıdan vermeye çalışmıştır. Tarihimizden bildiğimiz İpek Yolu'nun uzun süredir uluslararası nitelikte bir ticaret yolu olarak kullanılması bilgisinden hareketle, öğrenciler bu tarihi kültürü benimsemeleri istenmiştir. Habere taşınarak İpek Yolu'nun birçok ülkeden geçtiği bilgisi de eklenerek İpek Yolu kültürümüzün ne kadar değerli ve övünülmesi gereken bir değer olduğu dolaylı anlatım ve değer açıklama ile vurgulanmaya çalışılmıştır. Kitapta habere dayalı 2 soru yer almaktadır. “*Londra'dan Pekin'e kadar uzanacak olan bu projenin kültürler arası etkileşimdeki rolünü açıklayınız.*” Sorusu ile öğrencilerin kültürler arası etkileşimde bu projenin rolünün ne olacağı hakkındaki görüşlerini ifade etmeleri istenmektedir.

Bilim ve Teknoloji Hayatımızda Bilim Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı

Yerli Otomobil İçin Beş Firma: Millî Göreve Hazırız

Millî, yerli otomobil projesini yürütecek firmalar açıklandı. Aracın ticari satışına yakın zamanda başlanacağı belirtildi. Yerli otomobili üretecek firmalar; "Millî göreve hazırız." açıklamasını yaptı.

Genel Ağ haberi 02/12/2017 (Düzenlenmiştir.)

Resim 4.9. Yerli Otomobil İçin Beş Firma: Milli Göreve Hazırız (Yıldırım ve diğ., 2019: 140)

Yerli Otomobil İçin Beş Firma: Milli Göreve Hazırız (Resim 4.9.) başlığıyla verilen bu haberde bilimin ve bilimsel gelişmelere merak haberleştirilerek “bilimsellik” değeri öne çıkarılmıştır. Ülkemizin henüz yerli bir otomobilinin olmaması haber metnine ilgi çekicilik katmaktadır. Öğrencilerin de bu haberdan etkilenerak bilimsel çalışmalara ilgi duyması ve yerli otomobil üretiminde olduğu gibi hemen her alanda çaba sarf etmeleri gerektiği dolaylı olarak vurgulanmıştır. Metin içerisinde firmaların “*milli göreve hazırız*” sözlerinin yer alması, öğrenciyi eyleme geçirici, kendilerinin de bilimsel çalışmalara merak duyarak bu sorumluluğu almış olacakları düşünülmüştür.

Dünyanın Beklediği Gözlemevi Erzurum’da

Bilim insanlarının merakla beklediği Doğu Anadolu Gözlemevi Erzurum’da inşa ediliyor.

Doğu Anadolu Gözlemevi proje koordinatörü, dünyada tek olma özelliğine sahip gözlemevi için şunları söyledi:

"Büyük teleskopların tamamına baktığımızda Havai ve Şili’de var. Orada gündüz olduğunda, burası gece olduğu için oradaki projelerin devamı için şu anda burası cazip bir yer haline geldi. Bütün dünyanın, astronomi ve bilim camiasının gözü bu teleskopta. Nedeni ise gece gündüz farkını ortadan kaldıracak bir konumda bulunmamız. Erzurum’da kar yağışının fazla ancak nemin az olması, havanın soğuk olması, astronomik açıdan en önemli kriterlerden. Biz kızıl ötesi gözlem yapacağımız için soğuk hava ideal bir durum. Kar yağışı da atmosferi temizlediği için önemli."

Genel Ağ haberi 20/10/2017 (Düzenlenmiştir.)

Resim 4.10. Dünyanın Beklediği Gözlemevi Erzurum’da (Yıldırım ve diğ., 2019: 141)

Dünyanın Beklediği Gözlemevi Erzurum’da (Resim 4.10.) başlıklı gözlemevi inşasını haber metninde ülkemizin teknolojik alanda attığı adımları yeni yetişen neslin de bilmesi amaçlanmıştır. Projenin büyüklüğü ve önemi olarak dile getirilen Şili ve Hawaii’deki gözlemevlerinin ikamesi olacağı bilgisiyle, haberin içeriğinin çok değerli olduğu dolaylı anlatımla vurgulanmak istenmiştir. Bilimsellik değerinin bu kadar dikkat çekici ve değerli bir projeye ilgiyi artırmak yoluyla kazandırılması düşünülmüştür.

Resim 4.11. İnsansı Robotlar Öğretmenlik İçin Kodlanıyor (Yıldırım ve diğ., 2019: 144)

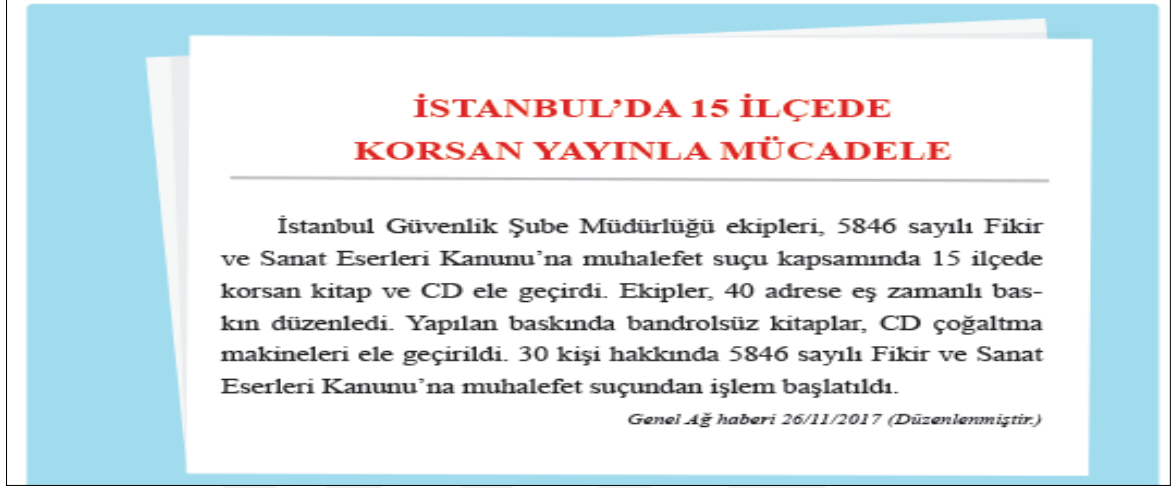
İnsansı Robotlar Öğretmenlik İçin Kodlanıyor (Resim 4.11) başlıklı haber metninde uzun süredir dünyanın gündeminde olan insansı robotları anlatarak öğrencilere bilimsellik değerini kazandırmayı hedeflemiştir. Özellikle öğretmen robotların olacağı ve öğrencilere danışmanlık edeceği bilgisi ise habere öğrencilerin ilgisinin daha da artmasını sağlamak amacı taşımaktadır. Böylece öğrenciler kendilerini de ilgilendiren bir haber yoluyla bilimsellik değerini benimsemiş olacağı düşünülmüştür. Kitapta “Teknolojik gelişmeler doğrultusunda sürekli olarak güncellenen robotlar, sosyal hayatın hangi alanlarında karşımıza çıkmaktadır? Söyleyiniz.” Sorusu ile öğrencilerin bilim ve teknolojik gelişmeler hakkında düşünmelerini sağlayacak ve öğrencileri araştırmalara yöneltecek bir soru sorulmuştur.

Resim 4.12. Büyük Yapay Zekâ Devrimi Neler Getirecek? (Yıldırım ve diğ., 2019: 145)

Büyük Yapay Zekâ Devrimi Neler Getirecek? (Resim 4.12) başlıklı haber metni son yıllarda bilim, teknoloji ve eğitimin de gündeminde olan yapay zekâyı gündeme

getirmiştir. Bu öğrencilerin de gündemindeki bir konu olması nedeniyle ilgiyle okuyacakları ve dolaylı anlatılan bilimsellik değerini böylece kavrayacakları düşünülmüştür. Kitapta “*Yapay zekâ gelecekte hayatımızı hangi yönlerden etkileyebilir?*” sorusu ile öğrencilerin yapay zeka ile ilgili gelecekte yaşanacaklar hakkında yaratıcı bir şekilde konuşup tartışmaları istenmektedir.

Resim 4.13. İstanbul'da 15 İlçede Korsan Yayınla Mücadele (Yıldırım ve diğ., 2019: 150)

İstanbul'da 15 İlçede Korsan Yayınla Mücadele (Resim 4.13) başlıklı haber metni bilimsel bilginin telif hakkını içermektedir. Düşüncenin özgünlüğü ve bilimsel çalışmalarla ortaya konan ürünlerin de haklar kanununa girdiği vurgulanmıştır. Kitapta “*Haber metninde bahsedilen İstanbul Güvenlik Şube Müdürlüğü ekiplerinin gösterdiği mücadelenin nedenini söyleyiniz.*” Sorusu ile öğrencilerin korsan yayınla mücadelenin ve telif haklarının önemini kavranması istenmektedir.

Üretiyorum, Tüketiyorum, Bilinçliyim Üretim Dağıtım ve Tüketim Öğrenme

Alanı

İşçilikten Patronluğa Uzanan Başarı Hikâyesi

Malatya'da temizlik işçisi olarak çalıştığı tekstil fabrikasında iplik üretiminden makinelerin bakımına kadar her şeyi öğrenen Şehriban ŞAHİN, Organize Sanayi Bölgesinde (OSB) kendi kumaş fabrikasını kurdu.

Ailesine ekonomik katkı sağlamak için iş hayatına atılan kadın işçi, kayısı fabrikasında mevsimlik işçi olarak çalışmaya başladı. Çalıştığı şirketin tekstil sektörüne yönelmesi üzerine buradaki görevine temizlik işçisi olarak devam etti. İş yerinde temizlik yapıp personele çay dağıtırken makinelerin nasıl çalıştırılacağını ve bakımını öğrenerek müdürlüğe kadar yükseldi. Bu arada kazandığı parayla kardeşlerini de okutarak yaklaşık 10 yıl önce kendi işinin patronu oldu.

İyi yerlere gelebilmek için hem gece gündüz çalıştığını hem de bilgisayar kursuna gittiğini söyledi. "İşi daha profesyonel ve düzgün yapmaya başladık, makinelere de merakım vardı, zaman geçtikçe makineleri söküp takmaya başladım ve işi tamamen öğrendim." diye konuştu. İplikten kumaşın üretim aşamasına kadar her şeyi öğrendikten sonra işten ayrıldığını ve bir atölye kurarak ticarete atıldığını bildirdi.

Beş personelle 24 saat örme penye kumaş ürettiklerini kaydederek, "Beş makinemiz var. Aylık 60 ton kumaş üretiyoruz. Hedefim makine sayısını çoğaltarak üretimi artırmak." dedi.

Genel Ağ haberi 17/11/2017 (Düzenlenmiştir.)

Resim 4.14. İşçilikten Patronluğa Uzanan Başarı Hikâyesi (Yıldırım ve diğ., 2019: 183)

İşçilikten Patronluğa Uzanan Başarı Hikâyesi (Resim 4.14) başlıklı haber metni duyarlılık, sorumluluk ve vatanseverlik değeriyle ilgilidir. Haberin okunabilirliğini artırmak amacıyla çarpıcı bir hikâyeye yer verilmiştir. Bir kadın işçinin çaycılıktan patronluğa uzanan hikâyesi toplumsal açıdan beklenmedik bir başarı olarak görülmüştür. Aynı zamanda kazandığı parayla hem kendi geçimini sağlamış olması hem de kardeşlerini okutması duyarlılık ve sorumluluk açısından da değer açıklaması örnek olay yöntemiyle öne çıkarılmıştır. Haber metnine dayalı olarak 3 soru bulunmaktadır. Bu sorulardan "Çalışmalarıyla nitelikli insan gücünün özelliğini taşıyan kişilere çevrenizden örnekler yazınız" sorusu ile öğrencilerin yakın çevresi ile ilgili buna benzer örnekler vermesi istenmektedir.

Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı

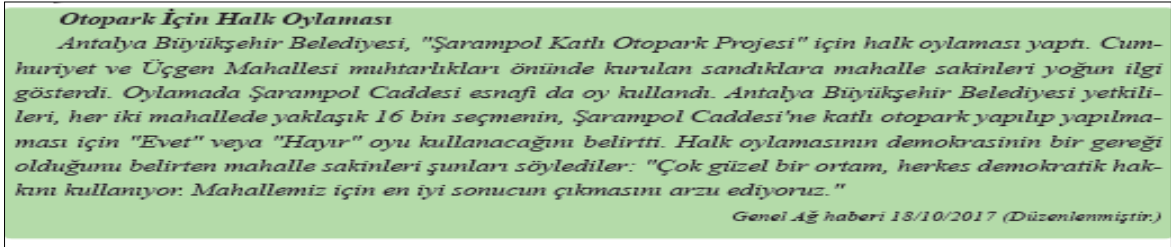
24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi'ne Katılım Arttı

24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi'ne katılım, 1 Kasım 2015 ve 7 Haziran 2015'teki seçimlere göre arttı. 59 milyon 367 bin 469 seçmenin oy kullandığı seçimlerde katılım oranı %86 oldu. Seçime katılımın yüksek olmasını demokrasi açısından sevindirici bulan siyaset uzmanları, "Türkiye siyasi hayatında herhâlde bu kadar yüksek siyasi katılım olan seçim çok enderdir. Bu oran siyasi tercih ve demokratikleşme düzeyi bakımından önem arz etmektedir." değerlendirmesinde bulundular.

Genel Ağ haberi 18/10/2018 (Düzenlenmiştir.)

Resim 4.15. 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi' ne Katılım Arttı (Yıldırım ve diğ., 2019: 205)

24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi' ne Katılım Arttı (Resim 4.15) başlıklı haber metninde son yıllarda toplumsal hayatın odak noktası olan siyasi seçimler haberleştirilmiştir. Öğrencilerin böylece demokratik değerlerden adalet, barış, eşitlik, özgürlük, saygı, sorumluluk, vatanseverlik değerlerinin benimsemesi sağlanmaya çalışılmıştır. Haberin "seçimlere katılımın arttığını" belirtmesi durağan bir haber yerine harekete geçirici bir nitelik kazandırmıştır. Böylece öğrencilerin de demokratik değerleri benimsemiş bir vatandaş olarak hareket etmelerine istenmiştir. Kitapta "Seçimlere katılım oranının yüksek olmasının yönetime katılma süreci açısından önemini açıklayınız." Sorusu ile öğrencilerin demokratik değerler hakkında görüş bildirmesini, demokratik değerleri kavraması amaçlanmaktadır.

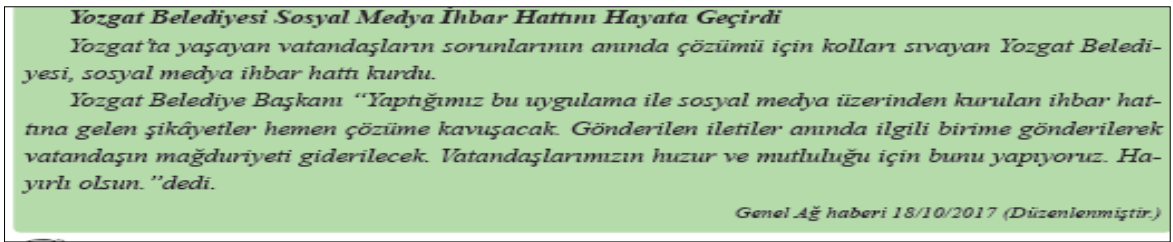
Resim 4.16. Otopark İçin Halk Oylaması (Yıldırım ve diğ., 2019: 205)

Otopark İçin Halk Oylaması (Resim 4.16) başlıklı haber metni toplumun güncel bir sorunun çözümünde demokratik yolu kullanmayı tercih ettiğini haberleştirmiştir. Seçim, demokrasi, aday ve oy kullanma gibi kavramların sadece siyasi seçimlerin dışında da toplumun gündeminde olduğu basit bir haber içeriğiyle aktarılmak istenmiş. Demokratik değerlerin bu denli hayatın içinde yer aldığı değer açıklaması yoluyla böylece vurgulanmıştır.

Resim 4.17. Tekirdağ'da Çevko Çocuk Tiyatro Oyunu İlgiyle İzlendi (Yıldırım ve diğ., 2019: 206)

Tekirdağ'da Çevko Çocuk Tiyatro Oyunu İlgiyle İzlendi (Resim 4.17) başlıklı haber metninde etkin vatandaşlık olarak doğal çevre duyarlılık değeri öne çıkartılmıştır. Haberin içeriğinde çocuklara yer verilerek habere öğrencilerin ilgisinin artırması, kendilerinin de benzer bir bilinçli davranış gösterebileceklerinin altı dolaylı anlatımla çizilmiştir. Kitapta “*Bir sivil toplum kuruluşu olan ÇEVKO vakfının tiyatro oyunu, çevre duyarlılığı açısından etkili olmuş mudur? Bu tür faaliyetlerin yapılabilmesi için sivil toplum kuruluşlarına nasıl katkıda bulunabiliriz? Açıklayınız.*” Sorusu ile öğrencilerin çevreye duyarlı olmaları için yapılmış bu etkinliklerin farkına varması ve sivil toplum kuruluşlarının önemi ile ilgili tartışmaları istenmektedir.

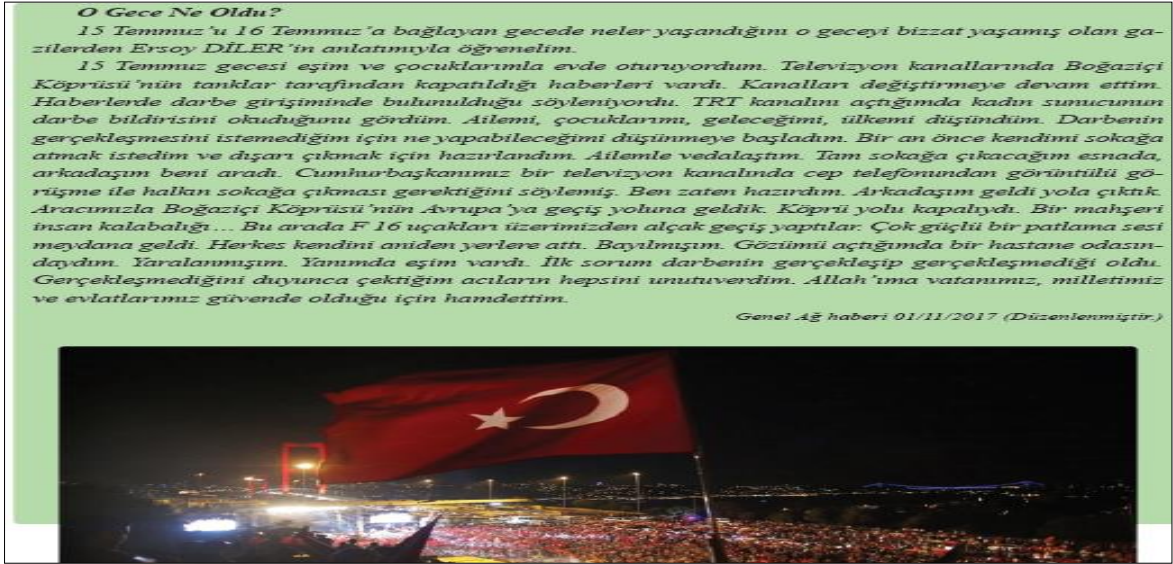
Resim 4.18. Yozgat Belediyesi Sosyal Medya İhbar Hattını Hayata Geçirdi (Yıldırım ve diğ., 2019: 207)

Yozgat Belediyesi Sosyal Medya İhbar Hattını Hayata Geçirdi (Resim 4.18) başlıklı haber metninde etkin vatandaşlık öğrenme alanında yerel yönetimlerin sorumlu davranışları haberleştirilmiştir. Demokratik değerlerin önemsendiği bu metinde demokratik seçim sonuçlarının sadece bir tercih değil, toplum yararına faydalı olduğu vurgulanmış, öğrencilerin de haberdeki gibi “ihbar hattı” üzerinden şikayetlerini iletebilecekleri öğütlenmiştir. Kitapta “*Yukarıdaki haber metninden yola çıkarak, yönetimin karar alma sürecinde sosyal medyanın etkisi hakkında neler söyleyebilirsiniz ?*” Sorusu ile öğrencilerin demokratik hakları sosyal medya aracılığı ile nasıl kullanılacağını anlatmaları istenmektedir.

Resim 4.19. Gösteri Ses Getirdi, Yol Genişletildi (Yıldırım ve diğ., 2019: 207)

Gösteri Ses Getirdi, Yol Genişletildi (Resim 4.19) başlıklı haber metninde toplumsal sorun olarak yollarda yaşanan kazalar gündeme getirilmiştir. Bu tür sorunların çözümünde demokratik haklar olan gösteri hakkının nasıl kullanıldığı ve bunun nasıl faydalı bir şekilde sonuçlandığı belirtilmiştir. Öğrencilere bu tür sorunların çözümü için demokratik değerlere göre hareket etmek gerektiği dolaylı yoldan anlatılmıştır. Bu haberden sonra demokratik hakların kullanılması için dilekçe etkinliği yer almaktadır.

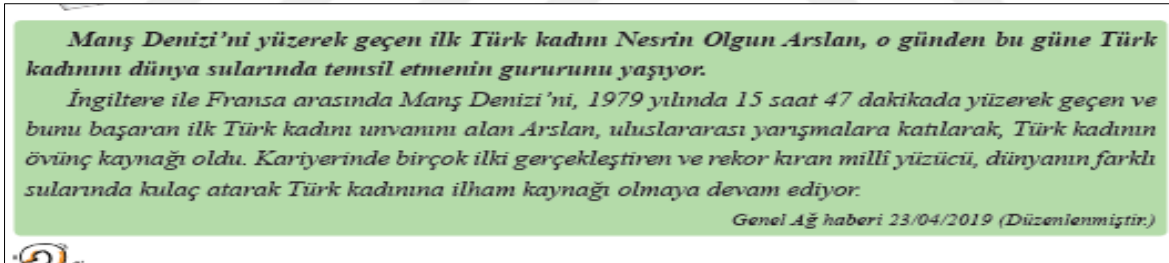
Resim 4.20. O Gece Ne Oldu? (Yıldırım ve diğ., 2019: 210)

O Gece Ne Oldu? (Resim 4.20) başlıklı haber metni 15 Temmuz Darbe girişimini gündeme almıştır. Demokratik değere sahip olan her toplumun seçimler yoluyla iktidar olan bir siyasi partinin ancak yine seçimler yoluyla gidebileceği, onun dışında darbe gibi yolların asla tasvip edilmediği değer açıklamasıyla vurgulanmıştır. Halkın hep beraber sokağa çıkıp demokrasiyi sahiplenmesi de dayanışma değerine bir örnektir. *Kitapta "15 Temmuz gecesi halkımızın birlik ve beraberlik içerisinde darbeye karşı çıkmasını demokrasi bilinci açısından nasıl yorumlarsınız? Söyleyiniz."* Sorusu ile öğrencilerin 15 Temmuz gecesini, birlik beraberlik dayanışma ve demokrasi kavramlarını yorumlamaları istenmiştir.

Resim 4.21. Toplanan Veriler Başka Şekilde De Kullanılabilir (Yıldırım ve diğ., 2019: 216)

Toplanan Veriler Başka Şekilde De Kullanılabilir (Resim 4.21) başlıklı haber metni bir yüz tanıma sisteminin iptalini konu alarak insanların demokratik haklarını olduğunu ve farklı amaçla da olsa, bu haklarının ihlaline sebep olabilecek uygulamalara müsaade edilmemesi gerektiği bilgisi verilmiştir. Bu yolla öğrencilere demokratik hakları korumak gerektiği kazandırılmaya çalışılmıştır. Kitapta metne dayalı olarak 3 soruya yer verilmiştir. “Çevrenizde buna benzer ihlaller yaşanmakta mıdır? Örnekler veriniz.” Sorusuyla öğrencilerin hak ihlali ve hak arama konusunda konuşmaları ve yakın çevresi ile ilişkilendirmesi istenmiştir.

Resim 4.22. Manş Denizi’ni Yüzerek Geçen İlk Türk Kadını Nesrin Olgun Arslan, O Günden Bu Güne Türk Kadınının Dünya Sularında Temsil Etmenin Gururunu Yaşıyor (Yıldırım ve diğ., 2019: 220)

Manş Denizi’ni Yüzerek Geçen İlk Türk Kadını Nesrin Olgun Arslan, O Günden Bugüne Türk Kadınının Dünya Sularında Temsil Etmenin Gururunu Yaşıyor (Resim 4.22) başlıklı haber metni her insanın kendi demokratik haklarını nasıl kullanarak yaşayabileceği örneklendirilmiştir. Bir kadın olarak kendisinden beklenmeyen bir başarıyı nasıl elde ettiği bu haberle öğrencilere haklarını kullanmaları örnek olayla dolaylı anlatılmıştır. Kitapta “Millî sporcumuz Nesrin Olgun Arslan, Türk kadınının toplumsal yönden temsiline nasıl bir örnek olmuştur? Düşüncelerinizi paylaşınız.” Sorusu ile öğrencilerin Türk kadınının ülkemizin temsiline nasıl katkısı olduğunu açıklamaları istenmiştir.

Resim 4.23. Gaziantep'te Girişimci Kadınlar (Yıldırım ve diğ., 2019: 220)

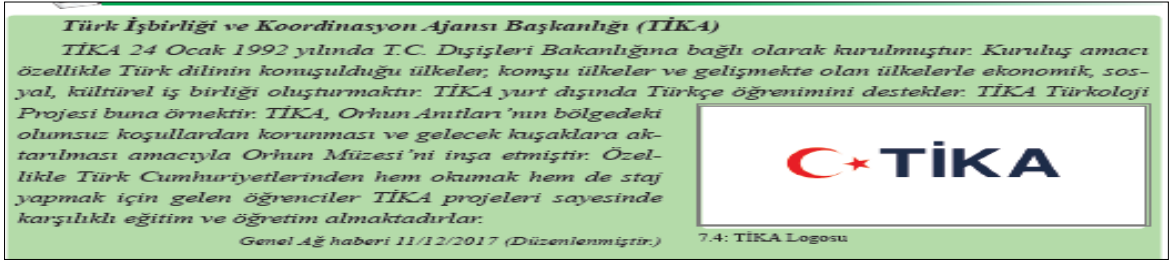
Gaziantep'te Girişimci Kadınlar (Resim 4.23) başlıklı haber metninde kadınların iş hayatına katılma demokratik hakkını nasıl kullandığını örneklendirmekle beraber çalışkanlık değerinin de üzerinde durulmuştur. Kadın girişimcilerin ortaya koymuş oldukları ürünler yörenin sanatına, kültürüne ve ekonomisine katkı sağlamaktadır. Kitapta haber metni ile ilgili 2 soru yer almaktadır. "Çevrenizden ekonomik hayata katkıda bulunan kadınlara örnekler veriniz" Sorusu ile kadınların ekonomiye katkısının önemi üzerine, öğrencilerin yakın çevreden örnekler vermesi istenmektedir.

Resim 4.24. Şiddete Sıfır Tolerans (Yıldırım ve diğ., 2019: 221)

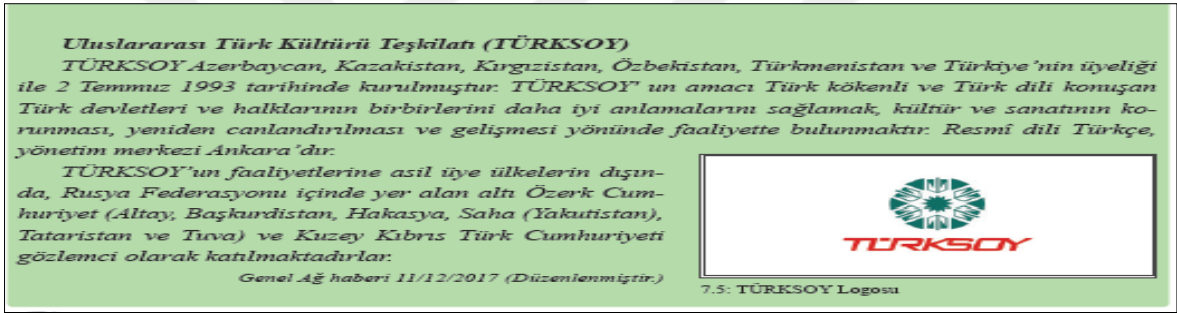
Şiddete Sıfır Tolerans (Resim 4.24) başlıklı haber metni kadınların toplumsal cinsiyet algıları nedeniyle erkekler tarafından şiddete maruz kaldıklarını haberleştirmiştir. Bu metinde toplanma demokratik hakkının nasıl kullanıldığı örneklendirilmiştir. Konunun son yıllarda sık gündem olması hem metin içeriğine ilgiyi artırmakta hem de öğrencileri bilinçlendirme amacı taşıdığı değer açıklaması yoluyla verilmiştir.

Uluslararası İlişkilerimiz Öğrenme Alanı

Resim 4.25. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) (Yıldırım ve diğ., 2019: 232)

Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) (Resim 2. 25) başlıklı haber metninde toplumsal duyarlılık değerinin örgütlü bir hali olan TİKA yer almıştır. İnsanın sadece kendi yakın çevresiyle ilgili değil, uzaktakilerle de ilgili bir duyarlılık ve dayanışma duygusu taşıması gerektiği örnek olayla dolaylı vurgulanmıştır.

Resim 4.26. Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (Türksoy) (Yıldırım ve diğ., 2019: 232)

Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (Türksoy) (Resim 4.26) başlıklı haber metninde toplumsal duyarlılık, sorumluluk ve dayanışma değerleri TÜRKSÖY içeriğiyle verilmeye çalışılmıştır. Özellikle Türk milletinin ve yakın toplulukların sorunlarına karşı duyarlı olunmasının öğütlendiği bu haber metni ile öğrencilere bu tür etkinliklere katılım sağlamaları yoluyla duyarlılıklarını sergileyebilecekleri örnek olayla dolaylı belirtilmiştir. Kitapta "TİKA ve TÜRKSÖY'un Türk Cumhuriyetleriyle olan ilişkilerimize katkıları nelerdir? Açıklayınız." İki haberi de kapsayan soru yer almaktadır. Öğrencilerin TİKA ve TÜRKSÖY kuruluşları hakkında konuşmalarını sağlayarak, kardeş ülkeler ile ilişkilerimizin kavranması istenmektedir.

Resim 4.27. Türkiye Suriyeli Mültecilere Sahip Çıkıyor (Yıldırım ve diğ., 2019: 235)

Türkiye Suriyeli Mültecilere Sahip Çıkıyor (Resim 4.27) başlıklı haber metni toplumsal duyarlılık değerini vurgulamak için çevre bölgemizde yaşanan göç sorununu gündeme getirmiştir. Bu haberle öğrencilerin sadece kendilerini ilgilendiren değil, yakın bölgelerde çıkabilecek sorunlara karşı nasıl sorumlu olunacağı, yardımseverlik ve dayanışma örnek olay ile haberleştirilmiştir. Kitapta “Türkiye olarak Suriyeli mültecilere sahip çıkmamızı insani değerler açısından açıklayınız.” Sorusu ile öğrencilerin, yardım değerini insani değerler boyutunda açıklaması istenmektedir.

Resim 4.28. Mevsimlik Tarım İşçileri (Yıldırım ve diğ., 2019: 236)

Mevsimlik Tarım İşçileri (Resim 4.28) başlıklı haber metniyle çalışkanlık değeri aktarılmak istenmiştir. İnsanların çalışmak için sınırları aştığı Gürcistanlı işçiler örneğiyle dolaylı verilmiştir. Kitapta “Yukarıdaki haberden yola çıkarak sınır komşumuz Gürcistan

ile hangi alanda ilişkilerimiz gelişmektedir? Söyleyiniz.” Sorusu ile öğrencilere komşumuz Gürcistan ile ekonomik ilişkilerimiz sorulmaktadır.

Resim 4.29. Kayseri Milli Eğitim Müdürlüğü “Milli Üretelim Bilinçli Tüketelim Projesi” (Yıldırım ve diğ., 2019: 240)

Kayseri Milli Eğitim Müdürlüğü “Milli Üretelim Bilinçli Tüketelim Projesi” (Resim 4.29) başlıklı haber metni vatanseverlik ve duyarlılık değerlerinin aktarılmıştır. Bu haberde milli üretime karşı bilinçli olma açıktan öğütlenmiştir. Haber içeriğinde çocuklardan bahsetmesi ise çocukların bu bilinci taşımasını sağlama amaçlı olduğu düşünülmektedir.

Resim 4.30. BTK Trenleri Milli Yük Vagonlarıyla Dünyanın Yükünü Taşıyor (Yıldırım ve diğ., 2019: 245)

BTK Trenleri Milli Yük Vagonlarıyla Dünyanın Yükünü Taşıyor (Resim 4.30) başlıklı haber metninde “milli tren projesi” öne çıkarılarak vatanseverlik değeri örnek olay açıklamasıyla kazandırılmak istenmiştir. Kitapta haber metni ile ilgili 3 soru yer almaktadır. “Bakü-Tiflis-Kars Demir Yolu Projesiyle tarihteki hangi ticaret yolu canlandırılmak istenmiştir? Söyleyiniz.” Sorusu ile öğrencilerin ekonomik işbirliği yoluyla edilen ekonomik kazanımları fark etmelerini ve Türki cumhuriyetlerle işbirliği içerisinde tarihi İpek yolunun canlandırıldığını kavramaları istenmektedir.

Resim 4.31. Türkiye Maarif Vakfı Türkiye'nin Dünyaya Açılan Penceresi (Yıldırım ve diğ., 2019: 247)

Türkiye Maarif Vakfı Türkiye'nin Dünyaya Açılan Penceresi (Resim 4.31) başlıklı haber metninde vatanseverlik, yardımseverlik ve dayanışma değerlerinin öne çıkarılarak bu duruşun milli bir karakter haline geldiği vurgulanarak öğrencilerin de benimseme dolaylı yoldan tavsiye edilmektedir.

Resim 4.32. Azerbaycan'ın Başkenti Bakü'de Bulunan ve Uzun Zamandır Kapalı Olan Şehitlik Camisi'nde Tadilat İşlemleri Tamamlanarak İbadete Açıldı (Yıldırım ve diğ., 2019: 247)

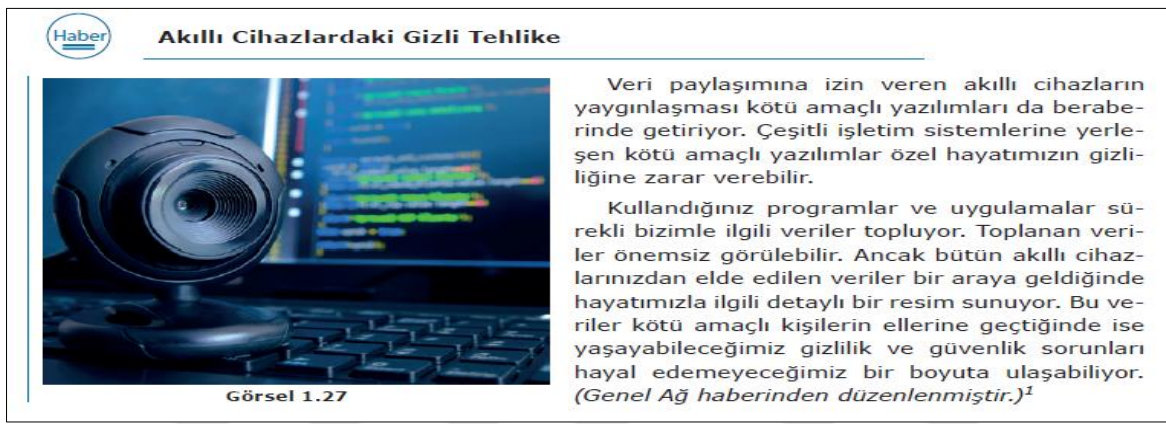
Azerbaycan'ın Başkenti Bakü'de Bulunan ve Uzun Zamandır Kapalı Olan Şehitlik Camisi'nde Tadilat İşlemleri Tamamlanarak İbadete Açıldı (Resim 4.32) başlıklı haber metninde vatanseverlik, kültürel mirasa duyarlılık, yardımseverlik değerlerini öğrencilere aktarmak için akraba topluluk olan Azerbaycan'daki camii inşaatı anlatılmıştır.

Vatanseverliğin sadece kendi ülkemizdeki faaliyetlerle değil, yurt dışında da geliştirilebileceği dolaylı yoldan örnek bir olayla vurgulanmıştır.

4.6. Altıncı Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorumlar

Beşinci alt probleme göre 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki haber metinleri SBÖP’ de yer alan değerler açısından incelenmiş olup haberlerin değerlerle ilişkilendirilme durumu aşağıda verilmiştir.

Birey ve Toplum Öğrenme Alanı

Resim 4.33. Akıllı Cihazlardaki Gizli Tehlike (Gültekin ve diğ., 2019: 34)

Akıllı Cihazlardaki Gizli Tehlike (Resim 4.33) başlıklı haber metni her ne kadar bilim ve teknolojiyle ilgili olsa da burada kişisel hak ve özgürlüklerin korunması daha ön plandadır. Yayın kullanılan bu teknolojinin insan özgürlüğünü tehlikeye sokabilecek kullanım alanları olduğu haberleştirilmiştir. Böylece öğrencilerin özgürlük değerini korumaları dolaylı yoldan istenmiştir. Kitapta “*Haber metninde olduğu gibi dijital ortamda kişisel verilerin çalınmasını önlemek için ne gibi tedbirler alınabilir? Söyleyiniz.*” Sorusu ile öğrencilerden dijital ortamda veri güvenliği ile ilgili tedbirli olmaları konusunda bilgi sahibi olmaları istenmektedir.

Kadın Girişimci Vize Sorunu Yaşanan ABD'ye Halılarıyla Girdi

İzmir'de, tasarladığı halılarla 11 ülkeye ihracat yapan genç kadın girişimci, Türkiye ile vize problemi yaşanan ABD'ye kendisi giremedi ama halıları girmeyi başardı. Müşterisiyle görüşmek için ABD'ye gitmeyi planlarken vize krizinin gündeme geldiğini belirten girişimci, "Müşteri ile görüşmeye gidecektim ki vize krizi yaşandı ve ABD'ye gidemedim. Ancak müşterim halıyı almaya niyetli olduğu için İstanbul'a geldi ve görüşme yaptık. Halıların dokuması bittiği zaman inşallah ABD'ye yollayacağız." (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)²

Resim 4.34. Kadın Girişimci Vize Sorunu Yaşanan ABD'ye Halılarıyla Girdi (Gültekin ve diğ., 2019: 120)

Kadın Girişimci Vize Sorunu Yaşanan ABD'ye Halılarıyla Girdi (Resim 4.34) haber metni hem toplumsal bilici hem girişimciliği hem de özgürlüğü konu edinmektedir. Fakat ana tema üzerinden bakıldığında metnin özgürlük değerini öne çıkardığı anlaşılmaktadır. Ülkeler arası seyahat engellense bile ticari yollardan bu özgürlüğün kullanılabilir hale getirildiği örnek olayla belirtilmektedir.

Kübalılara Seyahat Özgürlüğü

Küba hükümetinin duyurusunda Kübalıların 13 Ocak 2013'ten itibaren çıkış vizesi olmaksızın ülke dışına seyahat edebileceği ve ilgili makamlara gidecekleri ülkeden davet mektubu sunmak durumunda kalmayacağı bildirildi. Yeni uygulamayla birlikte ülke dışında 11 aydan fazla kaldıklarında oturma izni ve diğer haklarını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalan Kübalılar, bundan sonra deniz aşırı ülkelerde 24 ay kalabilecek ve gerektiğinde bu sürenin uzatılması için başvuruda bulunabilecek. (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)³

Resim 4.35. Kübalılara Seyahat Özgürlüğü (Gültekin ve diğ., 2019: 120)

Kübalılara Seyahat Özgürlüğü (Resim 4.35) başlıklı haber metni özgürlüğün uluslararası boyutta da önemli olduğunu öne çıkarmaktadır. Özellikle seyahat özgürlüğü üzerinden anlatılan bu değer Kübalılara verilmesi memnuniyet verici bir gelişme olarak belirtilmektedir. Bu üslubun öğrencilerde özgürlük değerine karşı olumlu duyguların gelişmesinde yardım olacağı örnek olayla anlatılmıştır. Kitapta "Yukarıdaki haberlerden yola çıkarak yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlandığı bu gibi durumlarda karşılaşılabileceğimiz olumsuzluklar neler olur? Fikirlerinizi söyleyiniz." Sorusunda iki haber metni ile tek bir haberin yer aldığını görmekteyiz. Özgürlüklerin kısıtlanması durumlarında hangi olumsuzluklar ortaya çıkar sorunu ile öğrencilerin düşüncelerini ifade etmeleri istenmektedir.

Haber **Bal Mumu Tabletlerin En Eskisi Antalya Kaş'ta Bulundu**

Görsel 4.10: Bal Mumu Tablet

Bal mumlu yazı tableti tarihte en uzun süre kullanılan yazı malzemelerinden birisidir. Papirüs, parşömen ve kâğıdın bulunmasına rağmen uzun yıllar kullanıldı. Bunun sebebi defalarca kullanılabilmesinin yanında ucuz ve pratik bir yazı malzemesi olmasıdır.

Bal mumlu yazı tabletlerinin ahşaptan yapılmış iki kanadı vardır. Ahşap kanatlar birbirine bağlanarak kolay açılıp kapanması sağlanırdı. Bal mumu eritilir ve kanatların içine dökülerek bir tabaka meydana getirilirdi. Yazı sivri uçlu metal veya fildişi kalemlerle bal mumu kazınarak yazılırdı. Daha sonra tabletin kanatları kapatılarak bilgiler saklanırdı. İstenildiği zaman bal mumunun üzerindeki yazılar sıcak bir metal ile kazınır ve yeniden balmumu dökülerek yazı yazılabilirdi.

Kaş Uluburun açıklarında MÖ 1300'lerde batmış olan bir ticaret gemisinin batığından çıkarılan kalıntılar arasında bal mumu tabletlerine rastlandı. Uzmanlar bu gemide bulunan bal mumlu yazı tabletinin geminin taşıdığı malzemeleri kaydetmek için kullanıldığını düşünüyor. 3300 yıllık dünyanın en eski bal mumlu yazı tabletleri şu anda Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir. *(Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)*⁴

Resim 4.36. Bal Mumu Tabletlerin En Eskisi Antalya Kaş'ta Bulundu (Gültekin ve diğ., 2019: 130)

Bal Mumu Tabletlerin En Eskisi Antalya Kaş'ta Bulundu (Resim 4.36) başlıklı haber metni bilimsel gelişmelerin MÖ yıllardan beri devam ettiği haberleştirilmiştir. Bu haberde öğrencilerin hem bilime olan merakı ve bilimsellik değerini önemli kılmak amacı hem de kendi bölgelerine karşı duyarlılığı geliştirmesi istenmiştir. Bu bulguda öne çıkan değer daha çok bilimselliktir ve örnek olayla dolaylı anlatılmıştır. Bu haberde ayrıca Kültürel Mirasa Duyarlılık değerine yer verilmiştir.

Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı

Haber **Yeşilay 34 Ülkeye Örnek Oldu**

Yeşilay Genel Başkanı, Yeşilayın yaklaşık 90 yıllık deneyimini, bilgi ve birikimini dünyadaki diğer ülkelerin insanlarıyla paylaşmak istediklerini ifade ederek "O ülkelerin vatandaşları bizim öncülüğümüzde Yeşilaylar kurdular. Şu anda 34 ülkede Yeşilay var. Bunları biz kurmadık. O ülkenin vatandaşları bizim önderliğimizde kurdular ve bizim projelerimizi uygulamaya başladılar. Onlar da kendi birikimlerini bizimle paylaşıyorlar." dedi.

Yeşilayın çalışmalarını bizzat inceleyen 34 ülkenin yetkilileri, Yeşilay adını kullanarak kendi ülkelerinde bağımlılıkla mücadele dernekleri kurdu. *(Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)*⁵

Resim 4.37. Yeşilay 34 Ülkeye Örnek Oldu (Gültekin ve diğ., 2019: 172)

Yeşilay 34 Ülkeye Örnek Oldu (Resim 4.37) başlıklı haber metninde ülkemizin bir yardımlaşma kurumu olan Yeşilay'ın örnek çalışmalarından bahsedilmekte ve dayanışma değerine verilen önem değer açıklama ile vurgulanmaktadır.

Haber **Türk Kızılayından Derbendihan İlçesine Çadır Yardımı**

Türk Kızılayı, Irak'ta depremin en çok zarar verdiği Süleymaniye iline bağlı Derbendihan ilçesinde evleri ağır hasar gören insanlara çadır yardımında bulundu.

Türk Kızılayı Irak Depremi Ekip Başkanı, depremin yaşandığı ilk andan itibaren Kızılay olarak bölgede yardım dağıtan ilk kuruluş olduklarını hatırlatarak "Derbendihan ilçesine bağlı on beş köyde kırk adet çadırı vatandaşların kapılarına kadar giderek dağıttık, kurulumlarını yapmaya başladık." dedi.

Aynı zamanda ailelerin çadırlara yerleşmeye başladığını ifade ederek bugünden itibaren Halepçe ilçesindeki kız öğrenci yurdunda kurulan mutfakta yaklaşık 2 bin 500 kişinin yemek ihtiyacını Türk Kızılay'ı olarak karşılayacaklarını dile getirdi. (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)⁶

Resim 4.38. Türk Kızılayından Derbendihan İlçesine Çadır Yardımı (Gültekin ve diğ., 2019: 172)

Türk Kızılayından Derbendihan İlçesine Çadır Yardımı (Resim 4.38) başlıklı haber metninde yardımlaşma ve dayanışmanın bir örneği olarak öğrencilere aktarılmıştır. Bu haber metni ile yardımlaşmanın ne şekilde yapılacağı ve kimlere yardım edileceği öğrencilere değer açıklama örnekleriyle gösterilmektedir.

Kitapta Yeşilay ve Kızılay ile ilgili olarak "Çevrenizde bulunan bir sivil toplum kuruluşunun amaçlarını ve faaliyetlerini araştırarak sınıf panosunda sergileyiniz." Sorusunda öğrencilerin Sivil Toplum Kuruluşları ile ilgili araştırma yapmaları ve sınıf panosunda araştırmaları sergilemeleri, etkinlik yapmaları istemektedir.

Haber **Meslek Lisesi Memleket Meselesi**

Manisa Organize Sanayi Bölgesi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesini ziyaret eden Millî Eğitim Bakanı okulu gezdi. Okuldaki robotik faaliyetlerini tanıtan öğrenciler Bakan'a küçük bir gösteri sundu. Ülkeye yapılacak en önemli ve iyi yatırımın eğitim olduğunu hatırlatan Bakan, "Mesleki eğitimi memleket meselesi olarak görüyoruz. Türkiye 2023 hedeflerine ancak ve ancak kaliteli mesleki eğitimle ulaşabilir." dedi. Sanayi bölgeleri dışında açılan özel mesleki teknik eğitimin de çok önemli olduğunu anlatan Millî Eğitim Bakanı, şöyle konuştu:

"Ayrıca mesleki eğitim liselerinin yönetimini meslek kuruluşlarına devretmeye hazırız. Artık meslek liselerini biz sadece bakanlık olarak yönetmek istemiyoruz. Yönetimin içinde ticaret ve sanayi odaları, esnaf odaları, belediyeler olsun. Hep beraber Türkiye'nin yarınını daha hayırlı kılalım." (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)⁷

Görsel 5.36

Resim 4.39. Meslek Lisesi Memleket Meselesi (Gültekin ve diğ., 2019: 178)

Meslek Lisesi Memleket Meselesi (Resim 4.39) başlıklı haber metni hem konusu hem de konunun geçtiği yer bakımından öğrencilere örnek teşkil etmektedir. Meslek

lisesindeki öğrencilerin çalışmalarının takdir edildiği haberde çalışkanlık değerinin örnek olayla öne çıkarıldığı tespit edilmiştir.

Resim 4.40. OSMEK' le Kendi İşlerini Kurdular (Gültekin ve diğ., 2019: 178)

OSMEK' le Kendi İşlerini Kurdular (Resim 4.40) başlıklı haber metninde hem bir dayanışma hem de çalışkanlık örneği verilmiş, öğrencilere çalışkanlık değeri övülerek dayanışmayla neler yapılabileceğinin yolları örnek olayla dolaylı gösterilmektedir.

Kitapta "Birçok belediyemizin bünyesindeki meslek edindirme merkezlerinin düzenlemiş olduğu kursların bazıları aşağıda verilmiştir. Siz aşağıdaki kurslardan hangisini katılmak isterdiniz? Nedenini açıklayınız." Sorusu ile öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini ortaya çıkarmalarını sağlayacak bir etkinlik yer almaktadır.

Resim 4.41. Tahmin ve Erken Uyarı Sistemi (Gültekin ve diğ., 2019: 187)

Tahmin ve Erken Uyarı Sistemi (Resim 4.41) başlıklı haber metninde hem bilimsellik hem de üretkenlik değerleri öne çıkarılmış, bilimsel çalışmalarla üretilen aletlerin toplum faydasına nasıl sunulacağı örneklendirilmiştir. Tarıma dayalı üretimin

fazla olduğu ülkemizde öğrencilerin bu tür bilimsel çalışmalara önem vermelerinin istendiği örnek olayla dolaylı verildiği tespit edilmiştir.

Haber **İnsansız Hava Aracı**

ASELSAN (Askerî Elektronik Sanayi) ve Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı üç yeni proje için iş birliği yaptı. Proje kapsamında traktörlerin sürücüsüz kullanımı, özel kameralar taşıyan insansız hava araçlarıyla bitki hastalık ve zararlılarının tespiti sağlanacak. Verimi arttıracak hassas tarım uygulamaları için altyapı sağlayacak çiftlik yönetim sistemi kurulacak. (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)¹⁰

Görsel 5.52: İnsansız Hava Aracı

Resim 4.42. İnsansız Hava Aracı (Gültekin ve diğ., 2019: 187)

İnsansız Hava Aracı (Resim 4.42) başlıklı haber metni üretkenlik ve bilimsellik değerlerinin bir arada verilmiştir. Metinde özellikle son yıllarda çok ilgi duyulan insansız hava araçlarının toplum yararına nasıl kullanıldığı anlatılmaktadır. Bu haberlerin ders kitabı metinlerinde yer alması öğrencilere dolaylı yoldan bilimsellik değerini kazandırırken, teknolojinin yeni alanına yönelik ilgilerini de artırmaya yönelik olduğu düşünülmektedir.

Kitapta “Bir mucit olduğunuzu hayal edin. Tarımı ya da hayvancılığı kolaylaştırıcı bir icat yapmak isteseydiniz bu ne olurdu? Düşüncelerinizi yazınız.” Sorusu ile öğrencileri bilimsel düşünmeye sevk ederek, öğrencilerin yaratıcılıklarını ortaya çıkarmalarını sağlayacak yaratıcı bir teknolojik ürün yapmaları istenmektedir.

Haber **Kargo Şirketleri Droneli Teslimata Hazırlanıyor**

Bir kargo şirketinin yönetim kurulu başkanı Antalya’da düzenlenen Uluslararası E-Ticaret Konferansı’nda yaptığı konuşmada Türk mühendislerinin ürettiği millî drone taşıma aracı tanıtıklarını belirterek “Kendi oluşturduğumuz e-ticaret platformumuzu burada bir kez daha tanıtmaya fırsatı bulduk. 2018 yılı içerisinde fiilen drone taşımacılığına başlamış olacağız.” dedi. (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)¹¹

Görsel 5.58: Droneli Taşımacılık

Resim 4.43. Kargo Şirketleri Droneli Teslimata Hazırlanıyor (Gültekin ve diğ., 2019: 189)

Kargo Şirketleri Droneli Teslimata Hazırlanıyor (Resim 4.43) başlıklı haber metninde bilimsellik değerini yardımcı değer olarak kullanan ama asıl çalışkanlığa dolaylı yoldan vurgu yapılmıştır. Metinde öğrenciye çalışıp üretmek için engelleri aşmaları tavsiyesinde bulunduğu değerlendirilmektedir.

Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı

Haber **Cumhurbaşkanlığından Basın Açıklamaları**

Cumhurbaşkanımız Ramazan Bayramı vesilesiyle bir mesaj yayınlamıştır. Mesajında “Başı rahmet, ortası mağfret, sonu ebedî azaptan kurtuluş olan bir Ramazan ayını daha geride bırakarak bayrama kavuştuk. Mübarek Ramazan Bayramı’nızı canı gönülden tebrik ediyorum. Bir ay boyunca bir büyük kardeşlik iklimini, dayanışmayı, kaynaşmayı, yardımlaşmayı hep birlikte yaşadık. Bayramın tüm gönüllere, hanelere, ülkemize ve İslam dünyasına huzur, saadet, selamet getirmesini diliyorum.” demiştir.

Cumhurbaşkanımız Noel Yortusu sebebiyle bir mesaj yayınlamıştır. Mesajında “Farklı mezhep, gelenek ve kiliselere mensup Hristiyan vatandaşlarımızın kendi inançları doğrultusunda kutladıkları Noel Yortularının yardımlaşma ve dayanışma ikliminin gelişmesine vesile olmasını diliyorum, başta Hristiyan vatandaşlarımız olmak üzere tüm Hristiyan âleminin Noel Yortusu’nu tebrik ediyorum.” demiştir. (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)¹²

Resim 4.44. Cumhurbaşkanlığından Basın Açıklamaları (Gültekin ve diğ., 2019: 207)

Cumhurbaşkanlığından Basın Açıklamaları (Resim 4.44) başlıklı haber metninde Cumhurbaşkanımızın kutlama mesajına yer verilmiştir. Burada esas amacın mesajı ders kitabına almak değil, bu yolla barış değerinin açıkça öne çıkartıldığı tespit edilmiştir.

Kitapta haber metni ile ilgili iki soru yer almaktadır. “*Toplumsal hayatımıza laikliğin uygulanmasına ilişkin örnekler veriniz.*” Sorusu ile öğrencilerin Laik devlet anlayışının önemini kavraması, toplumsal hayatımızdaki laiklik örneklerini açıklaması istenmektedir.

Haber **YADES**

Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı yaşlıların korunmasına, desteklenmesine yönelik hizmetlerine devam ediyor. Başlatılan “Yaşlı Destek Programı” (YADES) kapsamında bu konudaki her proje için 2 milyon liraya kadar destek sağlanacak.

Bu proje ile yaşlıların evde yaşamlarını devam ettirebilmeleri için yaşam ortamları iyileştirilecek. Günlük yaşam faaliyetlerine yardımcı olunması amacıyla sosyal, fiziksel, psikolojik destek hizmetleri verilecek. Yaşlı ve yaşlının bakımını üstlenen kişilerin veya birlikte yaşadığı kişilerin ihtiyaç duyduğu psikolojik destek çalışmalarına ilişkin projeler desteklenecek. (Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)¹³

Resim 4.45. YADES (Yaşlı Destek Programı) (Gültekin ve diğ., 2019: 208)

YADES (Yaşlı Destek Programı) (Resim 4.45) başlıklı haber metninde toplumsal açıdan dayanışma değerinin ve saygının ne kadar önemli olduğu yaşlı destek programı üzerinden anlatıldığı tespit edilmiştir. Metinde dayanışma değerinin neden önemli olduğu toplumsal açıdan yaşlıları neden korumak gerektiği ve bu konuda neler yapılabileceği örnek olayla örneklendirilmiştir.

Resim 4.46. Millî Eğitim Bakanlığı 190 Milyon Adet Ücretsiz Ders Kitabı Dağıtacak (Gültekin ve diğ., 2019: 208)

Millî Eğitim Bakanlığı 190 Milyon Adet Ücretsiz Ders Kitabı Dağıtacak (Resim 4.46) başlıklı haber metninde her ne kadar ders kitaplarının ücretsiz dağıtılması öne çıksa da haberin ders kitabına bir metin olarak eklenmesi fikrinin temelinde eğitimden eşit faydalanmak fikrinin öne çıktığı dolaylı yoldan anlaşılmaktadır. Ülkemizin farklı bölgelerinde eğitim gören fakat maddi imkânsızlıklar nedeniyle eğitimden yeteri kadar yararlanamayan öğrencilerin eğitime erişimlerinin daha da artırılması amacıyla bakanlığın bu projeyi başlattığı anlaşılmıştır. Kitapta “*Sosyal devlet ilkesinin gereği olarak ülke çapında uygulanabilecek bir proje teklifi hazırlayarak sınıf panosunda sergileyiniz.*” Sorusu ile sosyal devlet ilkesini öğrencilerin etkinlik ile öğrenmeleri ve eşitlik değerini kavramaları amaçlanmaktadır.

23 Ekim ve 9 Kasım 2011’de Van’da meydana gelen depremlerde yüzlerce insan hayatını kaybetti. Binaların yerle bir olduğu şehirde, devlet vakit kaybetmeden yaraları sarmaya başladı. Kamu kurumlarınca ve sivil toplum kuruluşlarının katkılarıyla insani yardımlar depremden hemen sonra bölgeye ulaştırıldı. Depremden 39 gün sonra kalıcı konutların temelini atılmaya başlandığı deprem bölgesinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca 23 bin konut inşa edildi.

Yukarıdaki Genel Ağ haberinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin hangi niteliğine vurgu yapılmıştır?

Resim 4.47. 23 Ekim ve 9 Kasım 2011 Van’da Meydana Gelen Deprem (Gültekin ve diğ., 2019: 217)

23 Ekim ve 9 Kasım 2011 Van'da Meydana Gelen Deprem (Resim 4.47) başlıklı haber metninin farklı bir versiyonu 6. Sınıf ders kitabında da yer almaktadır. Metinde deprem gibi doğal afetlerde yardımlaşma ve dayanışla değerlerinin çok önem kazandığı, zengin, fakir fark etmeksizin yardıma muhtaç bir durum olduğu aktarılmaktadır. Van depreminde yaşanan acıların çocuklara hatırlatılarak bu tür durumlara karşı duyarsız kalmamaları ve dayanışma içinde yardımlaşmaya çalışmalarına dolaylı yoldan örnek olayla dikkat çekildiği tespit edilmiştir.

Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı

Haber **TANAP Projesi Bölgesel İş Birliğinin Tarihi Örneğidir**

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı, Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı (TANAP) projesinin bölgesel iş birliğinin en tarihi örneği olduğunu belirtti. Türkiye'nin bölgedeki enerji projeleri için kolaylaştırıcı rol üstlenmeye devam edeceğine dikkati çekti. "Tüm ortakların çıkarına olan ve adil bir paylaşımı amaçlayan projelerin barışa, huzura ve istikrara yapacağı katkıya inanıyoruz. Dünya Enerji Kongresinde 'Barış İçin Paylaş' sloganını seçtik." ifadelerini kullandı.

Bundan 10 yıl önce ilk kez dile getirilen Güney Gaz Koridorunun belkemiği olarak TANAP projesinin geliştirildiğini anımsatan Bakan, şöyle devam etti:

"Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı, ilgili tüm paydaşlarına hizmet eden bölgesel iş birliğinin mükemmel ve tarihi bir örneği durumundadır. İnanıyoruz ki hiçbir ülke tek başına iş birliği ağlarının bir parçası olmadan enerji güvenliğini sağlayamaz." değerlendirmesinde bulundu. *(Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)*¹⁵

TANAP
Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı

Görsel 7.12

Resim 4.48. TANAP Projesi Bölgesel İş Birliğinin Tarihi Örneğidir (Gültekin ve diğ., 2019: 227)

TANAP Projesi Bölgesel İş Birliğinin Tarihi Örneğidir (Resim 4.48) başlıklı haber metninde ülkeler arası barış değerinin toplumlar arası barışı da getireceği haberleştirilmiştir. Bu metin hem barış değerinin önemini vurgulamakta hem de bu konuda devlet olarak neler yapıldığı öğrencilere örneklendirilmektedir. Kitapta "Verilen habere göre TANAP'ın ülkemize ve bölge ülkelerine neler kazandıracacağını yazınız" Sorusu ile bölgede ekonomiye ek olarak barış değerinin de kazanılacağı vurgulanmaktadır.

İslam İşbirliği Teşkilatından İslamofobide Gerileme Açıklaması

İslam İşbirliği Teşkilatı "İslamofobi Gözlemevi" tarafından yayımlanan temmuz, ağustos ve eylül aylarını kapsayan raporda "İslamofobi konusunda fark edilir bir gerileme yaşandı. Son 4 yılla kıyaslandığında gerileme çok açık bir şekilde kendini belli ediyor." denildi.

Raporda bazı devletlerin Müslümanlara karşı nefret söylemlerini güçlendiren sert tutumunun Müslümanları kucaklayan karşıt bir cephe oluşmasına yardımcı olduğu kaydedildi. *(Genel Ağ haberinden düzenlenmiştir.)¹⁶*

Resim 4.49. İslam İşbirliği Teşkilatından İslamofobide Gerileme Açıklaması
(Gültekin ve diğ., 2019: 229)

İslam İş birliği Teşkilatından İslamofobide Gerileme Açıklaması (Resim 4.49) başlıklı haber metninde uzun süredir dünya gündeminde olan İslamofobi haberleştirilmiştir. Bu haber metninde toplumlar arası barışın değeri ve önemi vurgulanmaktadır. Bu haberin bir ders kitabında yer alması çoğunluğu Müslüman olan toplumun çocuklarının İslamofobik saldırılara karşı barış değerinin açıkça korunmasını öğütlemeye amacı taşıdığı tespit edilmiştir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Elde edilen bulgular alana ilişkin kuramsal bilgiler ve bu alanda yapılmış önceki araştırmalar ışığında aşağıda tartışılarak sonuca varılmıştır.

5.1.Tartışma

Yapılan araştırmada elde edilen bulgulara bakıldığında 6. sınıf SBÖP' de 10 adet değere doğrudan yer verildiği tespit edilmiştir. Bu sayının SBÖP (MEB, 2018)'de önerilen 18 değer olduğu ve kazanımlarda da toplam 10 değer yer aldığı düşünülürse bazı değerlerin Öğretim Programındaki kazanımlarda yer almadığı anlaşılmıştır. Arıtaşı (2017) yaptığı araştırmada 6. sınıfta doğrudan verilmesi gereken değerlerin bilimsellik, doğal çevreye duyarlılık, kültürel mirasa duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik, hak ve özgürlüklere saygı ve çalışkanlık olduğunu belirtmiştir. 6. sınıf SBÖP'de duyarlılık, bilimsellik, saygı, sorumluluk, yardımseverlik değerlerinin yer alması, araştırmancının daha önce yapılmış olan çalışma tarafından desteklendiğini göstermektedir. Sadece çalışkanlık değeri doğrudan aktarılması gereken değer olarak tespit edilmiş olmasına karşın yapılan araştırmada bu değere kazanımlarda yer verilmediği anlaşılmıştır.

Uçar (2019) yaptığı araştırmada sosyal bilgiler ders kitabında en fazla yer verilen değerler arasında bu araştırmayla eşleşen bir şekilde sorumluluk (%25) olduğunu, en az ise yardımseverlik (%5,4), adalet (%2,5), sabır (%2) ve dürüstlük (%0,6) olduğunu tespit etmiştir. Araştırmada yer alan Sorumluluk değeri, 6. Sınıf MEB (2018) programında da kazanımlarda verilmesi gereken kök değer olarak yer almaktadır. Ayrıca araştırmada yer alan değerler ile 6. Sınıf SBÖP' de verilmesi gereken değerler örtüşmektedir.

Değerlerin 7. Sınıf öğrencileri açısından elde edilen bulguları incelendiğinde MEB (2018) programında yer alan 18 değere karşılık 7. Sınıf SBÖP' de kazanımlarda 10 değere yer verildiği, adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, eşitlik, sevgi, tasarruf, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerine yer verilmediği tespit edilmiştir. Yer verilen değerlerden özgürlük değeri en sık yer alan değer olurken, barış, bilimsellik ve duyarlılık değerleri 7. Sınıf SBÖP' de 2 kez yer almıştır. Araştırmada en az yer alan değerlerden adalet, barış, yardımseverlik ve dürüstlüğü Uçar (2019) tarafından yapılan araştırmada da

tespit edildiği anlaşılmıştır. Arıtışı (2017) yaptığı araştırmada 7. sınıflar için farklılıklara saygı, vatanseverlik, estetik, dürüstlük, bilimsellik ve adil olma değerlerinin doğrudan verilmesi gerektiği yönünde bulgulara erişmiştir. Bu üç araştırmada MEB (2018) öğretim programında tavsiye edilen değerlerin tümünün ders kazanımlarında yer almadığı anlaşılmıştır.

Değerlerin aktarımında doğrudan açıklama, bir hikâye içine gömme, bir örnek olayla ilişkilendirme veya örnek bir davranışla değeri öne çıkarma yollarının tercih edildiği görülmektedir. Bir değer doğrudan aktarımı, değer ne olduğunun açıklamasını ve kapsamının iyice çerçevesini gerektirir. Bu yöntem sayesinde öğrenciler arasında değer bilgisinin benzer olması sağlanmış olur. Akbaş (2008), Meydan (2014), Karabıyık (2016) ve Arıtışı (2017) kök değerlerin öğrenciler tarafından yorumlandığı kadarıyla değil de anlaşılması gerektiği kadarının doğrudan verilmesinin daha etkili olacağına hem fikirlerdir. Bu tür değerlerin aktarımında değer doğrudan açıklanmasının yerine hikayeler, metinler veya haberler şeklinde dolaylı yollardan aktarılmasının öğrencilerde farklı yorumlara neden olacağı ve değer kavramının içeriği konusunda farklılaşmaya sebep olacağı değerlendirilmektedir. Fakat genel öğretim yaklaşımı sebebiyle bilginin doğrudan değil, olaylar, hikayeler veya haberler içine gömülü olarak verilmesi benimsenmiştir. Yapılan araştırmada bu yaklaşımın değer öğretiminde de benimsendiği anlaşılmıştır. Değerler her ne kadar bireysel yorumlara açık olsa da toplumsal uzlaşma aracı olması bakımından genel ve ortak bilgileri içermektedir. Bu tür bilgileri yoruma açık olacak şekilde verilmesi yerine doğrudan bilginin açıklanması yoluyla verilmesi daha etkili olabilir.

Araştırmada 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında değerlerin dolaylı aktarımında 32 haberin tercih edildiği tespit edilmiştir. Bu metinlerin büyük çoğunluğu (f= 10) Etkin Vatandaşlık öğrenme alanındadır. Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında sadece bir adet haber metni tercih edilirken, Kültür ve Miras öğrenme alanında sadece 3 adet metin tercih edilmiştir. MEB (2018) değerlerin aktarımında genelde bütüncül ve örtük programla aktarılması yaklaşımını benimsemektedir. Bu da değerleri içeren okuma, haber metinleri veya etkinlikler düzenlemek şeklinde kendini göstermektedir. Bu bilgi, Karabıyık (2016) tarafından hazırlanan öğretmen kılavuz kitabında değerlerin doğrudan aktarılması yerine metinler yoluyla dolaylı aktarımın tercih edildiği yönündeki görüşü ile de uyusmaktadır.

7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki öğrenme alanları bakımından değer aktarımında tercih edilen haber metni sayısı 6. sınıflara göre çok az miktardadır. Araştırmada bu amaçla sadece 17 haber metninin tercih edildiği, fakat bu sayının 6. sınıfta 32 olduğu düşünülürse, bu yarı yarıya düşüşün sebebinin küçük yaş gruplarında somut ve güncel yaşam örneklerine daha çok yer verilmesinden kaynaklandığı söylenebilir (Kabapınar ve Topçubaşı, 2019). Benzer bir araştırma Çelikkaya ve Yakar (2015) tarafından da yapılmış ve her iki sınıf seviyesindeki ders kitaplarında değer aktarımı amacıyla tercih edilen haber metni sayıları kıyaslandığında en fazla 6, en az 7. sınıf seviyesinde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu iki eşdeğer sonuç Çar (2018) tarafından yapılan araştırma ile de teyit edilirken Topkaya (2011)'nın SBÖP' deki değerlerin ders kitaplarına yansımalarıyla ilgili değerlerin aktarımı için gazete, dergi veya internet haberlerinin kullanımının 6. sınıflarda % 5,9, 7. sınıflarda ise bu oranın % 6,3 olduğu sonucu ile çelişmektedir.

6. Sınıflardaki haber metinlerinde öne çıkan değerlerin kültürel mirasa duyarlılık, doğal çevreye duyarlılık, yardımseverlik, vatanseverlik, dayanışma, bilimsellik, sorumluluk, sevgi ve çalışkanlık olduğu tespit edilmiştir. SBÖP' deki 6.sınıf kazanım ve açıklamalar bölümünde yer alan değerlerden bilimsellik, dayanışma, duyarlılık, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik değerleri ile örtüştüğü görülmüştür.

7. sınıflardaki haber metinlerinde yer alan değerlerin, dayanışma, bilimsellik, barış, çalışkanlık, özgürlük, yardımseverlik, duyarlılık, eşitlik olduğu tespiti yapılmıştır. SBÖP 'deki 7. Sınıflarda kazanım ve açıklamalarda yer alan barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, özgürlük değerleri ile örtüştüğü görülmüştür.

Haberlerin değerleri içerme ve ilişkilendirme durumları incelendiğinde 6. sınıftaki haber metninin büyük çoğunluğunda değer ne olduğunu doğrudan anlatmak yerine dolaylı yoldan değeri içeren bir olayın haberleştirilmesi yolunun tercih edildiği görülmüştür. Ders kitaplarındaki haber metninin çoğunda bir değer yüceltildiği ve öğrencinin dikkatine sunulan bir örnek olayın haberleştirildiği tespit edilmiştir. Akbaş (2008) eğitimde değerlerin bir örnek olay içinde metinler halinde verilerek telkin yoluyla aktarılmasının tercih edildiğini belirtmektedir. Meydan (2014) ise değeri bir hikâyeye içine gömülü olarak vermek yerine doğrudan vermenin daha etkili olduğunu savunmaktadır. Arıtaşı (2017)' nın da bazı değerlerin dolaylı verilmesinden ziyade doğrudan verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Araştırma bulgularında 6. sınıf ders kitabındaki haber metinlerinde amaçlanan değerleri kazandırma yolları sıralandığında: Dolaylı aktarım,

değer açıklama yollarının tercih edildiği, değeri telkin, değer analizi ve ahlaki muhakeme yolunun ise kullanılmadığı anlaşılmıştır.

Ders kitabındaki metinlerde haberleştirilen bir olayın amacı dolaylı anlatım yoluyla değer aktarımı yapmak ve bu olayın öğrenciler tarafından fark edilmesini sağlamak olduğu görülmüştür. Akbaş (2008) bu yöntemle hikâyelerin sık kullanıldığını, öğrencilerin kendilerini haber olayının içinde bulduklarını ve değere ilişkin bir bilinç kazandıklarını belirtmektedir. Oysa Meydan (2014) değer doğrudan anlatılmasının daha etkili olduğunu belirtmektedir. MEB (2018) ise örtük ve bütüncül bir bakışı benimsemiştir. İkinci derecede tercih edilen yöntem ise değer açıklamasıdır. Burada araştırma bulguları özellikle değer konulu bazı olayların haber şeklinde ders kitaplarında yer aldığını göstermiştir. Meydan (2014) bu yöntemin özellikle kök değerlerin aktarımında tercih edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Araştırma bulguları yardımlaşma, bilimsellik, dayanışma, vatanseverlik, çalışkanlık gibi değerlerin değer açıklama yoluyla verildiğini göstermiştir.

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki haber metinlerinin değer aktarımında çoğunlukla değer açıklama ve model alma yolu tercih edilmiştir. Onun dışında genelde haberlerdeki değerlerin dolaylı anlatım yoluyla verilmesinin tercih edildiği ve somut yaşantılarında haberlerde kullanıldığı tespit edilmiştir. Bekdemir ve Ünsal (2017) öğrencilere dolaylı yollardan anlatım yerine doğrudan somut deneyimlerin sunulmasının değer kazanımında etkin olduğu yönündeki bulgusu araştırma bulgularıyla eş değer niteliktedir. Ersoy ve Şahin (2012) 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında değer aktarımı amacıyla telkin ve değer analizine yer verildiğini, ahlaki muhakeme, gözlem/model alma yöntemlerinin tercih edildiğini tespit etmiştir. Bu bulgular araştırma bulgularıyla kısmen örtüşmektedir. Bu durum Meydan (2014)'ın değerlerin doğrudan verilmesi gerektiği görüşü MEB'in bütüncül yaklaşımı tercih etmesi ile açıklanabilir.

5.2.Sonuç

Bu çalışmada 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haberlerde değerlerin yer alma durumları incelenmiş; bulgular kuramsal alan bilgisi ve alanda yapılan benzer araştırmalarla karşılaştırılarak tartışılmıştır. Bu tartışmalar ışığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- 6. ve 7. Sınıf Sosyal bilgiler kazanımları Öğretim Programındaki her değere yer vermemektedir.

- 6. ve 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitabı değer aktarımı amacıyla haberler kullanmaktadır.
- 6. ve 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarında değer aktarımı amacıyla kullanılan haberler her öğrenme alanında metne yer vermemektedir.
- 6. ve 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitapları haber metinlerinde SBÖP' deki bütün değerlere yer vermemektedir.
- 6. sınıf Sosyal bilgiler ders kitabındaki haber metinleri öğrenme alanlarına göre çoktan aza doğru sıralandığında: Etkin Vatandaşlık, Küresel Bağlantılar, Birey ve Toplum, Bilim Teknoloji ve Toplum, Kültür ve Miras, Üretim Dağıtım ve Tüketim alanlarında olması tercih edilmiştir. İnsanlar Yerler ve Çevreler öğrenme alanında haber metinlerine yer verilmemiştir.
- 6. sınıf Sosyal bilgiler ders kitabı haber metinlerinde adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, tasarruf değerlerine yer vermemiştir.
- 6. sınıf Sosyal bilgiler ders kitabındaki haber metinleri yer alma oranına göre sıralandığında: Kültürel mirasa duyarlılık, doğal çevreye duyarlılık, yardımseverlik, vatanseverlik, dayanışma, bilimsellik, sorumluluk, sevgi, çalışkanlık ve demokratik değerleri vermeyi benimsemiştir.
- 6. sınıfa göre 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitabında değer aktarımı amacıyla az sayıda haber metni kullanılması benimsenmiştir.
- 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitabındaki haber metinleri öğrenme alanlarına göre, çoktan aza doğru sıralandığında: Üretim Dağıtım ve Tüketim, Etkin Vatandaşlık, İnsanlar Yerler ve Çevreler, Küresel Bağlantılar, Birey ve Toplum, Bilim Teknoloji ve Toplum alanlarında tercih edilmiştir. Kültür ve Miras öğrenme alanında haberlere yer verilmemiştir.
- 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitabındaki haber metinleri adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, dürüstlük, estetik, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf ve vatanseverlik değerlerine yer vermemiştir.
- 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitabındaki haber metinleri yer alma oranına göre sıralandığında: Dayanışma, bilimsellik, barış, çalışkanlık, özgürlük, yardımseverlik, duyarlılık, eşitlik değerlerine yer vermiştir.
- 6. ve 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitabındaki haber metinleri değer aktarımı amacıyla somut yaşantılara yer vermiştir.

- 6. ve 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haber metinlerinde değerlerin doğrudan aktarılması yerine dolaylı yoldan aktarılması tercih edilmiştir.
- Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haber metinlerinde değer aktarımı amacıyla örnek olay yöntemi benimsenmiştir.
- 6. ve 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haber metinlerinde verilen kök değerlerin tamamı dolaylı verilmiştir.
- 6. ve 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haber metinlerinde değer aktarımı amacıyla dolaylı aktarım, değer açıklama yolları tercih edilmiştir.
- 6. ve 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarında haber metinlerine bağlı olarak metni pekiştirici ve değerlendirme türü sorular yer almaktadır.
- 6. ve 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarında haber metinlerine bağlı olarak etkinlikler yer almaktadır.

5.3. Öneriler

Çalışmanın sonuçları kapsamında, konu ile ilgili şu öneriler sunulmaktadır:

- Sosyal bilgiler ders kitaplarında değer aktarımı amacıyla haber metinleri tercih edilirken SBÖP' nin önerileri dikkate alınmalıdır.
- Sosyal bilgiler ders kitaplarında değer aktarımı amacıyla tercih edilen haber metinlerinin olumsuz öğeler içermemesine dikkat edilmelidir.
- Sosyal bilgiler ders kitaplarında değer aktarımı amacıyla haber metinlerinin tercihinde özellikle kök değerlerin doğrudan aktarımı benimsenebilir.
- Sosyal bilgiler ders kitaplarında değer aktarımı amacıyla haber metinleri seçilirken her öğrenme alanında olmasına dikkat edilebilir.
- Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haber metinlerinde değer aktarımı yapılırken doğrudan aktarım yöntemi de kullanılabilir.
- Sosyal bilgiler ders kitaplarında değer aktarımı amacıyla tercih edilen yöntemlerin etkililiği araştırılabilir.
- Sosyal bilgiler ders kitaplarında değer aktarımı amacıyla tercih edilen haber metinlerinin içerik ve değer ilişkisi araştırılabilir.
- Sosyal bilgiler ders kitaplarında değer aktarımı amacıyla tercih edilen haber metinlerinin öğrencide meydana getirdiği değer kazanımı bakımından etkililiği araştırılabilir.

- Sosyal bilgiler ders kitaplarında değer aktarımı amacıyla tercih edilen haber metinlerinde doğrudan ve dolaylı anlatım yaklaşımı etkililik bakımından karşılaştırılabilir.
- Sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılacak haber metinlerinde, öğrencilerin yaş düzeyi ve zihinsel süreçlerine bağlı olarak değerlerle alakalı yanlış anlama-öğrenmelerine yol açacak şekilde olumsuz öğelerin yer almamasına dikkat edilmelidir.
- Sosyal bilgiler derslerinde değer aktarımı amacıyla internette yer alan güncel haberlere yer verilebilir.

KAYNAKÇA

- Açıkalin, M. (2010). Sosyal bilgiler eğitiminde yeni yaklaşımlar: çok kültürlü ve küresel eğitim. *İlköğretim Online*, 9 (3), 1226-1237.
- Ağlagül, D. (2009). *Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde sınıf öğretmenlerinin yapılandırmacı öğrenme ortamı düzenleme becerilerinin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Akarsu, S. (2015). *İlkokul (1-4) Ve Ortaokul (5-8) Müzik Ders Kitaplarında Yer Alan Şarkıların Değerler Bakımından İncelenmesi ve Değerler Eğitimine İlişkin Öğrenci Algıları*, Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Akbaba, B. (Ed.) (2013). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler*. Ankara: Pegem.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Akdağ, H. (2014). Sosyal bilgilerin tanımı, amacı, önemi ve Türkiye'deki yeri. R. Turan, A. M. Sünbül ve H. Akdağ (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar içinde* (s. 2-21). Ankara: Pegem Akademi.
- Akıncan, N. (2018). *Ulusal gazetelerdeki haberlerin sosyal bilgiler programında yer alan yardımseverlik ve dayanışma değerleri açısından incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Akpınar, M ve Kaymakçı, S. (2012). Ülkemizde sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçlarına karşılaştırmalı bir bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), s. 605-626.
- Aktan, O. ve Padem, S. (2013). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan okuma metinlerinde yer alan değerler. *Asya Öğretim Dergisi*, 1(2), 44-55.
- Arıtışı, E. (2017). *Erol Güngör'e göre; dil ve değerlerin sosyal bilgiler eğitimindeki yeri*, Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi, Adıyaman.
- Atık, S. ve Akçay, N. (2017). 2009 ve 2015 Türkçe öğretim programlarının eğitim programı öğeleri açısından değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 586-605.
- Atmaca, G. (2011). *Çocuklara mahsus gazetede değerler eğitimi (1-100 sayılar)*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Aydın, M. Z. ve Gürler, Ş. A. (2013). *Okulda değerler eğitimi*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Aykaç, N. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler dersi eğitim öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(22), 46-73.
- Aytaş, G. (2006). Edebi türlerden yararlanma. *Milli Eğitim*, 34 (169), 261-276.

- Bacanlı, H. (2005). *Duyuşsal davranış eğitimi*. Ankara: Nobel yay.
- Bağcı, İ. (2007). J. J. Rousseau, Emile ve çocuğun sosyal eğitimi. B. Ata ve İ. Bağcı (Ed.), *eğitim klasikleri incelemeleri* (ss. 31-41). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Baki, Y . (2019). Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Değer Aktarımı Açısından İncelenmesi . *Değerler Eğitimi Dergisi* , 17 (37) , 109-146 . DOI: 10.34234/ded.460042
- Batmaca, M. K. (2016). *Sınıf öğretmenlerinin 4.sınıf Sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretimine ilişkin görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Kars.
- Bekdemir, Ü. ve Işkın, P. (2017). Sosyal bilgiler 6. ve 7. sınıf çalışma kitabı etkinliklerinin doğrudan verilmesi istenen değerleri karşılama düzeyinin incelenmesi. *Elektronik Türkçe Çalışmaları*, 12(4), 71-90.
- Bektaş, M. ve Karadağ, B. (2013). İlköğretim 4.sınıf öğrencilerinin yardımlaşma değerine yönelik geliştirdikleri metaforların incelenmesi. *Turkish Studies: International Periodical For The Languages, Literature and History Of Turkish or Turkic*, 8(8), 271-286.
- Bilgili, A. S. (2008). *Sosyal bilgilerin temelleri*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Bilgili, A. S. (2013). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. A. S. Bilgili (Edt.). *Sosyal bilgilerin temelleri* içinde (ss. 1-38). Ankara: Pegem Akademi.
- Bilgili, A. S. (2016). *Sosyal bilgilerin temelleri* (8. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Ceyhan, E. ve Yiğit, B. (2005). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*, Ankara: Anı Yayınları.
- Cummings, H. H. & Bard, H. (1964). How to use daily newspapers. *National Council for the Social Studies*, (5), 1-7.
- Çağlar, A. (2005). Okul öncesi dönemde değerler eğitimi. M. Sevinç (Ed.). *Erken çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar2*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Çapa, M. (2012). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş sürecinde Türkiye'de tarih öğretiminin tarihçesi. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 2(3), 1-28.
- Çar, A. (2018). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan gazete ve internet haberlerinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi, Aksaray.
- Çelenk, S., Tertemiz, N. ve Kalaycı, N. (2000). *İlköğretim programları ve gelişmeler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çelikkaya, T. ve Yakar, H. (2015). Sosyal bilgiler programında gazete, dergi ve internet haberlerinin kullanılması, *Turkish Studies*, 10(3), 251-270.

- Çengelci, T. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin gerçekleşmesine ilişkin bir durum çalışması*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Çepni, O. Kılcan, B. ve Palaz, T. (2019) . "Sosyal bilgiler taslak programının (2017) akademisyen görüşlerine göre değerlendirilmesi." *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , pp.522-547.
- Çetin, A. (2008). *6. sınıf yeni sosyal bilgiler ders kitabının (2005) öğretmen görüşlerine göre incelenip değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çetinkaya, G. ve Uzun, L. (2011). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik özellikleri. (Edt.). H. Ülper, *Türkçe ders kitabı çözümlemeleri* içinde (ss. 141-156), Ankara. Pegem yayıncılık.
- Çifci, S. (2011). Yazılı Basında Haber Cümlelerinin Analizi. *Turkish Studies, Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 1308-2140.
- Çuhadar, E. (2017). *Yerel gazetelerin yaşam boyu öğrenmeye katkılarının değerlendirilmesi (Bartın ili örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Bartın
- Demir, T. (2013). Sosyal bilgiler ders kitaplarında dil ve anlatım. Akbaba, B. (Ed.), *Sosyal bilgiler konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu* içinde (105-144), Ankara: Pegem Akademi.
- Demirkaya, H. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde ders kitabı. R. Sever ve E. Koçoğlu (Edt.). *Sosyal bilgiler öğretiminde eğitim teknolojileri ve materyal tasarımı* içinde (89-104). Ankara: Pegem Akademi.
- Deveci, H. (2005). Sosyal bilgiler dersinde gazete kullanımı, *The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET*, 4 (3), 159-166.
- Dijk, T. A. (1988). *News as discourse*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers.
- Dilidüzgün, Ş. (2010). *Metin dili bilim ve Türkçe öğretimi-uygulamalı bir yaklaşım*. İstanbul: Morpa.
- Dilmaç, B. Ve Ekşi, H. (2007). Değerler eğitiminde temel tartışmalar ve temel yaklaşımlar, *İlk Öğretmen Eğitimci Dergisi*, 14, 21–29
- Doğanay, A. (2002). Sosyal bilgiler öğretimi, C. Öztürk ve D. Dilek (Edt.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (ss. 13-46), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2006). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım değerler eğitimi*. C. Öztürk (Edt.). (Ss. 17-52), Ankara: Pegem-A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2009). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Edt.). *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (ss. 225-256), Ankara: Pegem Akademi.
- Er, H, Şahin, M. (2012). Sosyal bilgiler dersinde “biyografi” kullanımına ilişkin öğrenci görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10 (1), 75-96.

- Er, H, Ünal, F, Gürel, D. (2016). Sosyal bilgiler dersinde değer aktarımı açısından Sadî Şirazî'nin "Bostan" ve "Gülistan" isimli eserlerinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 225-242.
- Erden, M. (1997). *Sosyal bilgiler öğretimi*, İstanbul: Alkım Kitabevi.
- Erkul, R. (2004). *Cümle ve metin bilgisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ersoy, F. ve Şahin, T. (2012). Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12 (2).
- Frydaki, E. (2009). Values in teaching and teaching values: A review of theory and research, including the case of greece. *Mediterranean Journal of Educational Studies*, 14(1), 109-128.
- Gülersoy, A. E. (2013). İdeal ders kitabı arayışında sosyal bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 2(1).
- Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutcu, M. Özerdoğan, P. ve Aygün, S. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler ders kitabı 7*, Ankara: MEB.
- Güngör, E. (1993). *Değerler psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları.
- Gürel, D. (2017). *2017 taslak sosyal bilgiler öğretim programına yönelik yapısal bir değerlendirme*. 1. Uluslararası Sınırsız Eğitim ve Araştırma Sempozyumu Tam Metin Bildiri Kitabı (ss. 236-346), Sınırsız Eğitim ve Araştırma Derneği.
- Gürel, D., ve Çetin, T. (2018). Sosyal bilgiler dersi ve kültür aktarımında edindiği rol üzerine bir inceleme. *AJELI - Anatolian Journal of Educational Leadership and Instruction*, 6 (2), 22-40.
- Heyneman, S. P. (2006). The Role of Textbooks in a Modern System of Education. In Bralavsky, Cecilia (Edt.), *Textbooks and the quality learning for all: Some lessons learned from international experience*, (ss. 31-93). Geneva: International Bureau of Education, 2006.
- Hicks, A. J. (2001). *Teaching about newspapers*. PhD. Thesis, University of Southampton.
- Işıldak, Ö. (2001). Fen bilgisi ders kitaplarının öğrencilerin eğitim düzeyine ve okuma yaşına uygunluğu. *Eğitim ve Bilim*, 21(121), 32-35.
- İmamoğlu, E. O. ve Karakitapoğlu, Z. A. (1999). 1970'lerden 1990'lara değerler: Üniversite düzeyinde gözlenen, zaman, kuşak ve cinsiyet farklılıkları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 44 (14), 1-22.
- İnan, S. (2014). *Öğretmen ve öğretmen adayları için sosyal bilgiler eğitimine giriş*. Ankara: Anı Yayınları.
- İşeri, K. (2002). *Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ilköğretim programına uygunluğunun incelenmesi: gösterge bilimsel bir betimleme*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Jarman R. Ve McClune B. (2001). Use the news: a study of secondary teachers' use of newspapers in the science classroom. *Journal of Biological Education*, 35(2), 69-74.
- Jarman R. Ve McClune B. (2007). *Developing Scientific Literacy: Using News Media in the Classroom*. New York: Open University Press.
- Kabapınar, Y. (2014). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kabapınar, Y., ve Baysal, Z. N. (2004). İlköğretim hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimine yaşamın kendisini taşımak: Gazete haberinin kullanıldığı bir öğretimin tasarlanması ve değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 384-419.
- Kabapınar, Y , Topcubaşı, T . (2019). Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersi öğrenme ortamlarında gazete haberlerini kullanma(ma)sı: Güncelin sınıfta varolma çabası. *International Journal of Eurasian Education and Culture* , 4 (6) , 20-37
- Kalıpcı, G. (2008). *İlköğretim 1998 ve 2004 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarına göre yazılmış 4.ve 5. sınıf ders kitaplarının öğrenme anlayışları, içerik ve kullanılabilirlik açılarından karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kan, Ç. (2009). Sosyal bilgiler eğitiminde küresel vatandaşlık. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 25–30.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(187), 138-145.
- Karabıyık, E. Ü. (2016). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz ve ders kitabı*. Ankara: Evren Yayıncılık.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda değer eğitimi ve hikâyeler. *Milli Eğitim Dergisi*, 198, 97- 104.
- Kaymakçı, S. ve Er, H. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında biyografinin kullanımı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (25).
- Kaymakçı, S. (2009). Yeni sosyal bilgiler programı neler getirdi? *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (5), 1530-1545.
- Kaymakçı, S. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde bir materyal olarak çalışma yaprakları (R. Turan, A. M. Sünbül ve H. Akdağ (Edt.). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-1* içinde (ss. 323-340). Ankara: Pegem Akademi.
- Keskin, Y. (2002). *II. Meşrutiyet'ten günümüze kadar uygulanmış olan sosyal bilgiler öğretim programının analizi ve karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye'de Sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Keskin, Y. (2010). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Yeri ve Önemi. *Eğitime Bakış*, 6(18), 68-72.
- Keskin, Y. (2012). Cumhuriyet dönemi ortaokul tarih programlarına yönelik bir analiz: politik ve ideolojik yaklaşımların programa yansımaları. *Elektronik Sosyal Bilgiler Dergisi*, 11(40), 109-128.
- Kılcan, B., Keçe, M. ve Çepni, O. (2013). Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bilimsel içerik. Akbaba, B. (Ed.), *Sosyal bilgiler konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu* içinde (80-104), Ankara: Pegem Akademi.
- Kılıç, A. ve Seven, S. (2011). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kılıç, D. (2005). Ders kitabının öğretimdeki yeri. Demirel, Ö. (Ed.), *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Kınacı, M. K. (2018). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimine ve sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlere yönelik görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Kıral, B . (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi . *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 8 (15) , 170-189 .
- Kızılçaoğlu, A. (2005). Ortaöğretim ülkeler coğrafyası ders kitaplarının niteliklerini artırmaya yönelik öneriler, *Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Konak, S. (2017). *Günlük gazetelerin sosyal bilgiler öğretim programındaki değerler açısından incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Kottler, E. & Gallavan, N. P. (2013). *Sosyal bilgiler öğretiminde başarının sırlarıI*, (Çeviri: Demir, S. B.) Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.
- Kumar D. (2009). *Newspaper Reading Among College Students In Development Of Their Analytical Ability.(u.m.t.)* Lovely Professional University, Punjab:Phagwara.
- Kurtoğlu, S. (2003). Haberin Söylemini Çözümlemek. *İletişim Fakültesi Dergisi*, (17), 145-164.
- Kuş, Z., Merey, Z. ve Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4.ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 183-214.
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve scwartz değer kuramı, *Türk Psikolojisi Dergisi*, 15 (45), 59–76.
- Küçükahmet, L. (2003). Eğitim programlarında ders kitabının yeri. L. Küçükahmet (Ed.), *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu* içinde (2-16), Ankara: Nobel yayıncılık.
- Lentnek, R. L. (1997). *Turning the newspaper into a teaching tool:a study of the effects of newspapers incorporated into the curriculum of a fifth-grade class*, Master of Arts Thesis. Georgia State University.

- Lovat, T. (2005). Values education and teachers' work: A quality teaching perspective. *Australian Government Department of Education Science and Training*, 112, 2-15.
- Mazman Budak, F. (2012). *Sosyal Bilgiler Dersinde (7. Sınıf) Doğal Ve Kültürel Varlıklar Aracılığı İle Estetik Değer Eğitimi (Tokat Örneği)*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- McGowan, T. & Guzzetti, B. (1991). Edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretimi. (Çeviri: Doğanay, A.). *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (11), 35-44.
- Meydan, A. ve Akdağ, H. (2014). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal (Editör). *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi içinde* (ss. 155-192). Ankara, Pegem Akademi.
- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 93-108.
- Miles, M. B., Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis* (Second Edition). London and New Delhi: Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı
- Milli Eğitim Bakanlığı (2013). *Haber yazma teknikleri*. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2019). *Türkçe dersi öğretim programı* (İlkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar). Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği (2012). *Resmî Gazete* (12. 09. 2012). Sayı: 28409.
- Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2017). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Taslak (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu* (<http://ttkb.meb.gov.tr/program.aspx>).
- Ol, C. G. (2019). *Sosyal bilgiler derslerinde gazete haberlerini kullanmak: bir eylem araştırması*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Onursal, İ. (2009). Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık. Erişim Tarihi 03 Mayıs 2020, http://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/irem_onursal_turkce_metinler_bagdasiklik_tutarlilik.pdf
- Önder, M. (2014). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Önlen, M. (2017). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan sevgi-saygı ve hoşgörü değerlerinin ulusal gazete haberlerine yansımaları*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 231.
- Özgüven, İ. (2000). *Psikolojik testler*. Ankara: PDREM Yayınları.

- Özkalp, E. ve Kirel, Ç. (2003). *Örgütsel davranış*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınevi.
- Özkan, U.B. (2019). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi*, Ankara: PEGEM Akademi
- Özmen, C., Er, H., ve Gürgil, F. (2013). İlköğretim branş öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri üzerine bir araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (17).
- Öztürk C., Keskin S. C. ve Otluoğlu, R. (2014). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2002). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretim programları. Öztürk, C. ve Dilek, D. (Ed.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi içinde* (ss. 47-81). Ankara, Pegem.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu R. (2002). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2007). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinlerarası bir yaklaşım. Öztürk C. (Edt.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım içinde* (ss. 1-8), Ankara: Pegeme Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2012). *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi* (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Pingel, F. (2003). *Ders Kitaplarını Araştırma ve Düzeltme Rehberi*, UNESCO. Çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Safran, M. (2014). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. Tay, B. & Öcal, A. (Ed) *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* (s. 2-170). Ankara, Pegem Akademi Yayınevi.
- Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı'dan günümüze eğitim tarihi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sarı, E. (2005). Öğretmen adaylarının değer tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(10), 73-88.
- Segall, A. ve Schmidt, S. (2016). Reading the newspaper as a social text. *The Social Studies*, 97(3), 91-99.
- Sever, R. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine giriş. Sever, R. (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi içinde* (1-24). Ankara, Nobel Yayınları.
- Sezer, Ö. (2006). İlköğretim 1. Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerdeki Değerlerin İncelenmesi. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, 4-6 Ekim 2006, Ankara, 91-93.
- Sidekli, S., Er, H., Yavaşer, R. ve Aydın, E. (2014). Sosyal bilgiler öğretiminde alternatif bir yöntem: karikatür. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2014 (2), 151-163.
- Silah, M. (2000). *Sosyal psikoloji*. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.

- Sönmez, V. (2010). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu (6. Baskı)*. Ankara: Anı Yayınları.
- Sözer, E. (1998). Sosyal bilgiler kapsamında sosyal bilgilerin yeri ve önemi. Can G. (Edt.). *Sosyal bilgiler öğretimi içinde* (ss. 3-13). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları
- Street, C. (2002). Teaching with the newspaper. *The Social Studies*, 93(3), 131-133.
- Sunal, S. C. & Haas M. E. (2002). *Social studies for the elementary and middle grades a constructivist approach*. Boston: Allyn and Bacon.
- Şahin, C. ve Küçükahmet, L. (2001). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Şahin, H. (2004). Etkili bir sosyal bilgiler ders kitabının nitelikleri. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi 9* (365-375).
- Şen, Ü. (2007). *Milli Eğitim Bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler eğitimi üzerine bir araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Şimşek, S. (2016). *Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenleri için sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Anı Yayınları.
- Taşpınar, M. ve Atıcı, B. (2002). *Öğretim model, strateji, yöntem ve becerileri/teknikleri: Kavramsal boyut*. Eğitim Araştırmaları, 2(8), 207-215
- Tertemiz, N. Ercan, L. ve Kayabaşı, Y. (2001). Ders Kitabı ve eğitimdeki önemi. Küçükahmet, L. (Ed.), *Ders kitabı inceleme kılavuzu içinde* (s. 1-30), Ankara, Nobel Yayın.
- Topkaya, Y. (2011). *Sosyal bilgiler programında yer alan değerlerin ders kitaplarına yansımaya düzeylerinin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Tozlu, N. ve Topsakal, C. (2007). Avrupa birliğine uyum çerçevesinde değerler eğitimi. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Ed.), *Değerler ve eğitimi uluslararası sempozyumu*. (s. 177-202). İstanbul, DEM.
- Tunca, N. (2015). İlkokul döneminde değerler eğitiminde öğretim programlarının rolü ve örtük program. Yağan Gürler, S. (Ed.). *Okul öncesi ve ilkokul döneminde değerler eğitimi içinde* (s. 121-138), Ankara, Eğiten Kitap.
- Uçar, F. H. (2019). *İlkokul hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında değerler eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Ulusoy, K. (2014). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal (Edit.). *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 193-222). Ankara, Pegem Akademi.
- Ünal, F. (2012). 2005 Sosyal bilgiler öğretim programı öğrenme alanlarıyla ilgili atasözü ve deyimler. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31 (2).

- Ünal, F. (2012b). Sosyal bilgiler öğretim programları (1924-2005) ve ders kitaplarında (2005-2010) harita okuma becerisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 42(193), 165-183.
- Ünal, F. (2016). Öğretmenlerin öğrencilerine kazandırmak istedikleri değerlere yönelik bir inceleme. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, (4), 3-24.
- Ünal, F. ve Er, H. (2017). Öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersinde öğretimi zor olan soyut kavramlara ilişkin bilişsel yapılarının incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 6-24.
- Ünal, F. ve Özmen, C. (2013). 1998 İle 2005 4-7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarında yer alan Türk dünyası konularının karşılaştırılması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 445-459.
- Ünlü, M. (2014). *Coğrafya öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ünlüer, G. (2008). *Sosyal bilgiler dersinde gazete kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve tutumlarına etkisi*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Ankara.
- Veugelers, W. (2010). Different ways of teaching values. *Educational Reviews*, 52(1), 37-46.
- Wolk, S. (2003). Teaching for critical literacy in social studies. *Social Studies*, 94(3), 101-106.
- Yalın, H. İ. (2014). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme* (26. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Yanpar Yelken, T. (2012). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı* (11. Baskı). Ankara: Anı Yayınları.
- Yaşar, Ş. ve Gültekin, M. (2009). Sosyal bilgiler öğretiminde araç-gereç kullanımı. Öztürk, C. (Ed.) *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık içinde* Ankara: PegemA.
- Yazıcı, K. (2007). Değer eğitimine genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 489-522.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemler*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, C., Kaplan, F. Kuru, F. ve Yılmaz, M. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler ders kitabı 6*. Ankara: MEB
- Yıldırım, S. G. ve Becerikli, S. ve Demirel, M. (2017). Farklı bakış açılarına göre sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi. *İlköğretim Online*, 16 (4), 1575-1588.
- Yiğittir, S. ve Er, H. (2013). Sosyal bilgilerde değer eğitiminde biyografi kullanımı. *Milli Eğitim Dergisi*, 43(200), 200-219.

EKLER

Ek 1. Uzman Görüşü Formu

(Haber Metinleri, Öğrenme Alanı ve Değer Eşleştirme)

6. Sınıf Ders Kitabındaki Öğrenme Alanlarına Göre Haber Metinlerinin Uygunluk Durumu

ÖĞRENME ALANLARI	HABERLER	DEĞERLER	UYGUNLUK DURUMU	
			UYGUN	UYGUN DEĞİL
ETKİN VATANDAŞLIK	Tekirdağ'da ÇEVKO Çocuk Tiyatro Oyunu İlgile İzlendi	(Doğal Çevreye)* Duyarlılık		
	O Gece Ne Oldu?	Dayanışma		
KÜRESEL BAĞLANTILAR	Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)	Dayanışma		
	Azerbaycan'ın Başkenti Bakü'de Bulunan ve Uzun Zamandır Kapalı Olan Şehitlik Camisi'nde Tadilat İşlemleri Tamamlanarak İbadete Açıldı.	(Kültürel Mirasa)** Duyarlılık		
BİREY VE TOPLUM	Yaşamdan Bir Öykü	Sevgi		
	Asaletin ve Merhametin Simgesi Sadaka Taşları	Yardımlaşma		
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	Yerli Otomobil İçin Beş Firma: Milli Göreve Hazırız	Bilimsellik		
	Büyük Yapay Zekâ Devrimi Neler Getirecek?	Bilimsellik		
KÜLTÜR VE MİRAS	Pazırık Halısı	(Kültürel Mirasa) Duyarlılık		
ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	İşçilikten Patronluğa Uzanan Başarı Hikâyesi	Çalışkanlık		

7. Sınıf Ders Kitabındaki Öğrenme Alanlarına Göre Haber Metinlerinin Uygunluk Durumu

ÖĞRENME ALANLARI	HABERLER	DEĞERLER	UYGUNLUĞU DURUMU	
			UYGUN	UYGUN DEĞİL
ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	Yeşilay 34 Ülkeye Örnek Oldu	Dayanışma		
	İnsansız Hava Aracı	Bilimsellik		
ETKİN VATANDAŞLIK	Cumhurbaşkanlığından Basın Açıklamaları	Barış		
İNSANLAR YERLER VE ÇEVRELER	Kübalılara Seyahat Özgürlüğü	Özgürlük		
KÜRESEL BAĞLANTILAR	İslam İşbirliği Teşkilatından İslamofobide Gerileme Açıklaması	Barış		
BİREY VE TOPLUM	Akıllı Cihazlardaki Gizli Tehlike	Özgürlük		
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	Bal Mumu Tabletlerin En Eskisi Antalya Kaş'ta Bulundu	Bilimsellik		

*Duyarlılık Değeri, öğretim programında da yer alan ifadesiyle Doğal Çevreye Duyarlılık şeklinde alınmıştır.

** Duyarlılık Değeri, öğretim programında da yer alan ifadesiyle Kültürel Mirasa Duyarlılık şeklinde alınmıştır.